

51

انتشارات دانشگاه تهران
۴۵۳

سازمان فرهنگی ایران

(تجدید چاپ)

نگارش

دکتر علی کنی

استاد دانشکده ادبیات ودانشسرایعالی

طهران

۱۳۳۶

چاپخانهٔ دانشگاه

●

بسمه تعالی

مقدمه

مکن درین چمنم سرزنش بخودروئی
چنانکه پرورشم میدهند میرویم

حافظ

پیش از شروع جنگ جهانی روشهای تعلیم و تربیت در کشورهای مختلف جهان مورد بحث و مطالعه علما و محققان آموزش و پرورش قرار گرفت و از لحاظ اهمیت فلسفه و اصول تعلیم و تربیت و سیستم مدارس تشکیلات فرهنگی در هر کشور و مقایسه آن با وضع تعلیم و تربیت دیگر کشورها کلاسها، و تعلیمات مخصوصی در مدارس تعلیم و تربیتی و دانشگاههای مهم کشور ها ایجاد گردید و دستگاههای فرهنگی با رغبتی فراوان و شوقی هرچه تمامتر بمطالعه اوضاع فرهنگی خود و دیگران پرداختند و بتجدید نظر در مسائل تربیتی خود مشغول شدند. علت توجه بمسائل فرهنگی در هر کشور و مطالعه سیستم های آموزش و پرورش ممالک مجاور و دوردست بیشتر بر اثر تحول صنعتی و تبدیل زندگانی ساده روستائی بحیات جدید علمی و صنعتی قرن بیستم و احتیاج شدید بافراد متخصص بود پس از جنگ جهانی تغییرات فاحشی در نظریه‌های اقتصادی ملل روی داد که هریك از آنها تأثیر خاصی در روش تعلیم و تربیت و سیستم مدارس داشت. بدینطریق لزوم مطالعه و تجدید نظر در سیستمهای تعلیم و تربیت در هر کشور بیش از پیش واضح و مسلم گردید و حتی در اکثر ممالک مترقی دستگاههائی بنام اداره تحقیق و مطالعات مسائل فرهنگی ، اداره آمار فرهنگی، اداره برنامه و سنجش برنامه‌های فرهنگی دول، ایجاد گردید و محققان و طلاب و علاقمندان باین رشته روزبروز افزایش یافتند و باپشتیبانی مادی و معنوی دولتها ، و بنیان و اساس این سازمانها تدریجاً در دستگاههای فرهنگی و

بها : ۵۰ ریال

رابعاً- ما را بمعایب ومحاسن سازمان فرهنگی ایران و سایر کشورها آگاه میسازد ودرحقیقت بامطالعه سازمان فرهنگی ایران و سایر کشورها نظریات جدید وافکار نوینی درفرهنگ ما بوجود میآید وازهمین راه وبا همین روش است که ما بنواقص فرهنگی خود پی‌میبریم.

با انتشار کتاب سازمان فرهنگی‌ایران سعی‌میشود مسائل فرهنگی‌این کشور با نظر انتقادی مورد مطالعه قرار گیرد و درصورتیکه فرصتی پیدا شود و توفیقی دست بدهد ، بتدریج جزوات و کتب دیگری راجع بسازمانهای فرهنگی کشورهای مختلف جهان ومقایسه آنها با وضع‌ایران‌نگارش می‌یابد . چون تدوین‌چنین کتابی بدینصورت تاکنون سابقه نداشته وبرای اولین مرتبه است که باطرح چنین مسائلی روبروو آشنامیشویم‌بالطبع‌نواقصی‌درآن‌مشهودخواهد شدوپیداست که‌خوانندگان بنظرعفو واغماض درآن خواهند نگریست .

آزمایشگاههای علوم تربیتی و اجتماعی دانشگاههای مهم جهان محکم و استوار گردید .

بدبختانه درموقعیکه کشورهای جهان مشغول اینگونه فعالیت‌های فرهنگی بودندمطالعه درسازمان‌فرهنگی‌وسیستم‌مدارس و برنامه‌آموزش دربرنامه‌اصلاحاتی فرهنگ ماگنجانیده نشده، ونه فقط توجهی باین مباحث مهم مبذول نگردید بلکه اصل موضوع یعنی مطالعه وضع فرهنگی وسازمانهای تربیتی‌این کشورواحتیاجات امروزی‌مردم‌ایران بفرهنگ وتحقیق در برنامه‌آموزشگاهها وحتی‌بیش‌باافتاده‌ترین مسائل تعلیم وتربیتی روز نیز بهیچوجه مورددقت ومطالعه قرارنگرفته‌است وبهمین سبب روز بروزاوضاع فرهنگی‌مافاسدتروناقص‌تروبی‌معنی‌ترمیشود.

مسائل آموزش وپرورش وهدف تعلیم وتربیت در اکثر کشورها یکسان و مشابه است واگراختلافی‌درمیان باشد سطحی‌وجزئی‌است منتها حل‌مسائل‌فرهنگی ونزدیك شدن بهر کدام باید با روش معینی‌صورت گیرد ودرهر کشوراین روش در اثر نفوذ عواملی مانند وراثت اجتماعی و شرایط جغرافیائی و احتیاجات مردم فرق می کند .

بی‌شك مقایسهٔ‌سازمانهای‌فرهنگی‌دولتهای‌دیگر باایران وبررسی‌مسائل تعلیم وتربیتی آنها شایان اهمیت بسیاراست ودرضرورت ولزوم آن نمیتوان کوچکترین تردیدی روا داشت ، زیرا :

اولا ـ مارابسازمان فرهنگی کشورهای مختلف‌جهان ومسائل‌دیگری‌مانند تمدن-تاریخ‌نژاد،فرهنگ،اوضاع‌اجتماعی‌واقتصادی وتربیتی‌هر کشور آشنامیسازدو نشان میدهدکه چگونه این‌قوا وعوامل مختلف بیکدیگر پیوسته ومرتبط شده ودر سیستم‌تعلیم وتربیت ومدارس وفرهنگ آن کشورمنعکس گردیده‌است .

ثانیاً ـ مارا متوجه میسازدکه چگونه کشورهای مترقی بمشکلات فرهنگی برخورده وبچه نسومعضلات تربیتی خود را حل کرده‌اند .

ثالثاً ـ مارابسیستم تشکیلات اداری و سازمان تمرکز یافته و تمرکز نایافته هر کشور آشنا میکند ونشان میدهدکه چگونه وبچه قسم دستگاه اداری وسازمان فرهنگی‌تعلیم وتربیت دریك کشور، تمرکزیافته ودر کشوردیگر، تمرکزنایافته‌شده شده است وچه عواملی‌موجب پیدایش‌این‌دونوع‌سازمان مختلف فرهنگی‌بوده‌است.

سازمانهای فرهنگی تمرکز یافته وتمرکز نیافته

کشورهائی که دارای حکومت مطلقه میباشند واداره مملکت در تحت رژیم مقتدر دیکتاتوری صورت میگیرد وبا کشورهای دموکراسی که بدلایل خاصی اداره امور آنها باید متمرکز باشد وزیر نظر دولت قرار گیرد معمولا سازمانهای فرهنگیشان تمرکز یافته است. لیکن در کشورهای فدراتیو که حقوق هراستان واستقلال هر شهرستان از لحاظ مسائل فرهنگی وعواید مالی وسایر مسائل توسط دولت شناخته شده سازمانهای فرهنگی تمرکز نایافته بوجودمیآید.

درسازمان تمرکز یافته، بودجهٔ فرهنگ هرمحل، نمایندگان فرهنگ، هیئت های تعلیماتی برنامه آموزشی، بودجهٔ ساختمانی، موارد استخدامی، تألیف کتب درسی و غیره عموماً متمرکزمیباشد وبواسطهٔ عمل مستقیم وزارت فرهنگ صورت می گیرد.

امادرسازمانهای تمرکز نایافته تمام مسائلی که بدان اشاره شد باحدودداختیارات وتکالیف ووظایفی درحوزه های مستقل فرهنگی وشهرستانهای مختلف (که خود واحد مستقل فرهنگی هستند) اجرامیشود یعنی تاحدودی یك حوزهٔ فرهنگی تمرکز نایافته میتواند مستقلا امورفرهنگی خودرا اداره کند وحتی اختیاردارد برنامههای تعلیماتی مترقی وجدیدی را برحسب مقتضیات واحتیاجات آنحوزه بپذیرد واجرا کند.

سازمانهای فرهنگی تمرکز یافته اغلب هماهنگ وهمسان میباشند ووظیفهٔ آنها درقالب ریختن نسل حاضر بوسیلهٔ طرحها ونقشههای معین ومشخصی است. روش اینگونه سازمانها کاملا اداری واجرای اوامرآن تعبدی میباشد.

سازمانهای فرهنگی تمرکز نایافته موظفاند بارعایت مقتضیات محلی ودر نظر گرفتن احتیاجات حوزههای فرهنگی برنامه تعلیم وتربیت ومسائل فرهنگی را طرح ریزی وعملی سازند واساس این روش تجربی ومتکی برتتبع وتحقیق است.

درسازمانهای فرهنگی تمرکز یافته مسئولیت امور وبررسی تمام مسائل فرهنگی

برعهدهٔ وزارت فرهنگ و تحت مسئولیت مستقیم وزیر فرهنگ است و وزیر فرهنگ شخصاً میتواند پیشنهادهائی برای ترقی فرهنگ کشور تهیه کند، قوانین موضوعه را عملی سازد و برنامهٔ مدارس را با کمك شورای عالی فرهنگ تغییر بدهد، بودجهٔ فرهنگی را برطبق دلخواه و یا نفوذ رؤسای ادارات وزارت فرهنگ بمصرف رساند، ادارات جدیدی تأسیس کند، حوزه‌های فرهنگی جدیدی ایجاد نماید کارمندان جدیدی رامنصوب و یا معزول سازد در امور اوقافی بمداخله پردازد و بطور کلی در هرنوع مسائل فرهنگی میتواند شخصاً اعمال نظر کند.

در سازمانهای فرهنگی تمرکز نایافته مسئولیت امور و کنترل کلیهٔ مسائل و موضوعات فرهنگی در اختیار انجمن و شورای مستقل محلی است و برای اینکه هرج و مرجی در امور فرهنگ حوزه‌های مختلف پیش نیاید نواحی مستقل موظفند با رعایت احتیاجات عمومی کشور و مقتضیات سیاسی و اجتماعی و اقتصادی حداقل برنامهٔ عمومی فرهنگی را پیروی کنند و در تمام مدارس حوزهٔ خود تمرین نمایند.

سازمانهای فرهنگی هرنوع که باشند در تحت تأثیر عوامل مختلف بوجود میآیند مثلا طرز حکومت یك کشور، وراثت اجتماعی، اوضاع جغرافیائی و اقتصادی و تاریخ ملی و سیاسی یك قوم هریك تأثیر خاصی در پیدایش سازمان فرهنگی و تنوع آن دارد. بدیهی است در کشور ایران که تمدن آن از اعصار قدیم سرچشمه گرفته و با حکومت سلطنتی و دولتهای مقتدر ادوار هخامنشی و ساسانی و سلسله‌های ایرانی بعد از عرب و مغول و صفویان، افشاریان، زندیان و قاجاریان سروکار داشته بالطبع سازمان فرهنگی تمرکز یافته بوجود آمده و فعلاً هم اثر و عاملی موجود نیست که موجبات تغییر سازمان فرهنگی تمرکز یافته ایران رافراهم سازد. هرچند بعضی از رجال عصر حاضر معتقدند که برای اجتناب از سیاست و نفوذ متنفذانی که همیشه در تمام شئون زندگانی این کشور مداخله میکنند باید وزارت فرهنگ و وزارت کشاورزی وزارت بهداری از صورت کنونی بیرون آیند و بشکل ادارات کل فرهنگ و کشاورزی و بهداری کشور اداره شوند ومتصدیان مسئول این سازمانها اجازهٔ حضور درهیئت وزیران را داشته باشند. بعقیده طرفداران طرح مزبور این عمل موجبات پیشرفت و

سرعت کاررا فراهم میسازد وتاحدی جریانات اداری را ازقید اوضاع سیاسی بر کنار می سازد.

درتعقیب همین فکر طرحی ازطرف یکی از فرهنگیان حاضر درچندی پیش تهیه گردیده است که چون مربوط بسیاست فرهنگ وسازمان فرهنگی ایران است بنقل آن مبادرت میورزد:

طرح معروف باستقلال فرهنگ

مادهٔ اول ـ از تاریخ تصویب این قانون وزارت فرهنگ توسط شخصی که عنوان رئیس کل فرهنگ را خواهد داشت اداره میشود رئیس کل فرهنگ مطابق این قانون از میان اعضای هیئت مدیرهٔ فرهنگ ازطرف هیئت پیشنهاد وتوسط نخست وزیر بموجب فرمان همایون منصوب میگردد.

رئیس کل فرهنگ ازحیث مقام مانند وزیر فرهنگ است و کلیهٔ اختیارات اورا دارا خواهد بود ومیتواند درمجلس شورای ملی و هیئت دولت حضور بهمرساند.

مادهٔ دوم ـ هیئت مدیرهٔ فرهنگ ازاشخاص ذیل تشکیل میشود:

الف ـ چهار نفر از دانشمندان بانتخاب مجلس شورایملی ازمیان دوازده تن دانشمندی که ازطرف دولت پیشنهادشود.

ب ـ پنج تن ازدانشمندان بتصویب هیئت وزیران

مدت عضویت هریك ازاعضاء سه سال خواهد بود درپایان سال اول ودوم سه نفر ازاعضاء بجز رئیس کل فرهنگ بحکم قرعه خارج میشوند وبجای آنان انتخاب جدید بعمل خواهد آمد.

انتخاب اعضای سابق جایز است.

هرگاه عضوی مستعفی شود یافوت کند بجای او شخص دیگری بترتیب مذکور درهمین ماده برحسب اینکه دولت یامجلس اورا برگزیده باشد از طرف دولت یا مجلس انتخاب خواهدشد عده اشخاصیکه بمجلس پیشنهاد میشوند باید سه برابر عده اعضای لازم باشند.

ریاست هیئت مدیره با رئیس کل فرهنگ خواهدبود ونایب رئیس هیئت برای مدت یکسال ازمیان اعضاء انتخاب خواهدشد.

تبصرهٔ ۱ ـ تا زمانیکه عضو جدید انتخاب نشده عضوی که مدت عضویت او پایان نیافته بخدمت خود ادامه خواهدداد.

تبصرهٔ ۲ ـ هیئت مدیرهٔ دبیرخانه‌ای خواهد داشت که رئیس آن منشی هیئت خواهدبود.

تبصرهٔ ۳ ـ اعضای هیئت‌مدیران اوقاتیکه صرف میکنند ممکن‌است بموجب آئین‌نامه‌ای که بتصویب دولت برسد پاداش اخذ نمایند.

تبصرهٔ ٤ ـ ریاست هیئت‌مدیره درجلسه‌ای که‌رئیس کل فرهنگ‌انتخاب‌میشود با نخست وزیر است.

مادهٔ‌سوم ـ وظایف هیئت‌مدیرهٔ فرهنگ بقرارزیراست:

۱ ـ انتخاب رئیس کل فرهنگ که اجرا کنندهٔ مصوبات‌خواهد بود.

۲ ـ تصویب بودجهٔ فرهنگ کشور در حدودیکه بتصویب مجلس رسیده ویاازعوارض‌محلی که برای تعلیمات ابتدائی وضع‌شود.

۳ ـ پیشنهادعوارض‌محلی برای‌تعلیمات‌ابتدائی که پس‌ازتصویب‌هیئت‌وزیران وزارت‌دارائی یاشهرداری آنرا وصول کند وباختیار وزارت‌فرهنگ گذارد.

٤ ـ تصویب‌مقررات راجع بسازمان فرهنگ وآئین‌نامه‌های استخدام.

٥ ـ نظارت برمخارج بوسایل مقتضی.

٦ ـ تصویب لوایحی که بمجلس تقدیم‌میشود.

مادهٔ‌چهارم ـ اعتباریکه ازطرف مجلس بفرهنگ تخصیص داده میشود همه ساله درآغازسال باختیار وزارت فرهنگ دربانک‌ملی گذاشته خواهدشد تابرطبق بودجه‌ای که هیئت‌مدیره تصویب کرده وبنظارت آن‌هیئت بمصرف‌برسد.

مادهٔ‌پنجم ـ تازمانیکه هیئت مدیره برای نظارت برمخارج وسائل کافی در دست ندارد وزارت دارائی وسائلی‌را که هیئت مدیره برای انجام عمل نظارت‌لازم بداند دراختیار آن هیئت خواهد گذاشت.

مادهٔ‌ششم ـ آئین‌نامه‌های لازم‌را برای اجرای این‌قانون هیئت مدیره وضع وتصویب‌خواهد کرد ودرصورتیکه بعضی موارد تماس باامور سایر وزارتخانه‌ها داشته‌باشدپس‌ازتصویب‌هیئت‌وزیران‌بموقع اجرا گذاشته خواهد شد

اجرای تمرین مسائل فرهنگی درتحت دوروش تمرکز یافته وتمرکز نایافته

نباید موجب اضطراب طرفداران هریك ازاین دوطرح بشود زیرا اگر درمقام تحقیق ومطالعه‌در بارهٔ طرزعمل و نتیجهٔ این‌دوسیستم بر آئیم مشاهده‌میشود که‌مسائل فرهنگی بمفهوم حقیقی خود دراین دوسیستم عمل نمیشود مثلا درسیستم تمرکز یافته اغلب تـا حدودمعینی آزادی نطق و بیان وقلم اعطامیگردد ودرمدارس اقلیت، اجازهٔ اجرای برنامه‌های مخصوصی داده‌میشود و همچنین‌معلمان‌درنهایت آزادی مختارندتئوریهای سیاسی واقتصادی‌جدیدرا یادآوری کنند چنانکه‌مدارس آلمان قبل‌از جنگ ۱۹۳۹ همین کیفیت‌را داشت و با بودن یك حکومت دیکتاتوری آزادی بحث وتحقیق در مؤسسات تربیتی آلمان موجودبود درصورتیکه‌درسیستم‌های تمرکز نایافته که‌معمولا آزادی بیان وقلم وتحقیق وعمل وتجربه در مسائل فرهنگی وجود دارد خلاف آن مشاهده‌میشود ومثلا چنانکه در بعضی از مدارس کشور های دموکراتیك بهیچوجه اجـازه داده نمیشودبه‌بحث‌در تئوریهای سیاسی در محیط مدرسه بپردازند. ومعلمـان وکارکنان فرهنگ‌موظفندباشرایط خاصی باامضای سوگندنامهٔ مخصوصی‌استخدام شوند ومتعهدگردند که‌درمسائل‌سیاسی شرکت‌نکنندواز سیاست‌دوری جویندومحیط مدرسه وفرهنگ‌را بسیاست‌آلوده نسازند.

دریکی ازایالات ممالك‌متحده امریکای‌شمالی معلمان موظفند تدریس تاریخ کشورآمریکارا باتحریك‌شدید روح‌ملی توأم کنند ومسائل تاریخی‌را بیشتر ازنظر مورخان و نویسندگان این کشور موردمطالعه قراردهند.

در کشورایران گروهی طرفدارتشکیلات‌فرهنگی تمرکزیافته وعده‌دیگری پیروسازمانهای‌فرهنگی تمرکز نایافته‌اند و هردسته برای‌صحت نظریات خودبدلایلی متوسل‌میشوند ولی‌بطور کلی طرفداران سازمانهای فرهنگی تمرکز یافته درایران اکثریت‌دارند واگر این اصل کلی موردقبول واقع گردید باید استقلال حوزه‌هـای فرهنگی‌واحتیاجات‌محلی ومقتضیات‌طبیعی واوضاع اقتصادی‌واجتماعی هرحوزه‌را در نظرگرفت وبر طبق آن تـا حـدودی آزادی عمل برای حوزه‌هـای فرهنگی قائل شد.

چنانکه درپیش‌اشاره‌شد سازمانهای‌فرهنگی درنتیجهٔ عوامل مختلفی بوجود میآیند که عمده‌ترین آنها سیاست دولت است وبهمین‌جهت در حکومت های مقتدر و

دولتهای توتالیتر اصول تشکیلات تمرکزیافته برقرار میشود وسازمانهای یکسان و هماهنگ متمرکز مسائل فرهنگی و تعلیم و تربیتی را اداره میکند لیکن در کشورهای دموکراتیك که استقلال حوزه‌های فرهنگی ونفوذشوری‌های فرهنگی محلی برسمیت شناخته شده تصمیمات نهائی در بارهٔ مسائل تعلیم وتربیت بخود اهالی واگذار گردیده‌است وکار وزارت‌فرهنگ دراین نوع سازمانها نظارت در مسائل عمومی فرهنگ واجرای نفوذ مختصری از لحاظ مسائل مالی و اداری ومطالعه در وضع‌عمومی فرهنگ محل میباشد واین عمل با اعزام یك نماینده بهرناحیه عملی میشود ووظیفهٔ او فقط شرکت‌جستن در جلسات شورای فرهنگ محل میباشد. در بعضی‌مواردحتی دولت وتشکیلات فرهنگ مرکزی فرستادن نماینده‌رااهم‌ضروری نمیداند وفقط بامطالعه گزارشهای عمومی حوزه‌های فرهنگی کمك‌های خود را از هرقبیل که باشد اجرامیکنند.

هدف سازمانهای فرهنگی تمرکز یافته یکنواخت و همسان ساختن مسائل عمومی فرهنگی‌است ومقصود آنها قالب ریزی افراد کشور برطبق فورمول واحد ونقشه‌های‌ثابت ومشخصی‌است که قبلا موردتصویب شورای‌عالی فرهنگ ووزارت فرهنگ قرار گرفته است.

در کشور ایران که افکار عمومی آشنائی بمسائل آموزش و پرورش ندارد وتعداد بیسوادان از حد واندازه زیاد است ورکود و انجماد و عدم علاقمندی در حل مسائل تعلیم وتربیت برافکار فرمانرواست وبودجهٔ بسیار مختصری به برنامهٔ عمومی فرهنگی کشور تخصیص داده شده ناچار سازمان فرهنگی تمرکز یافته بوجود میآید.

بطور کلی درهرنوع سازمان‌فرهنگی خواه‌تمرکزیافته وخواه‌تمرکزنایافته وظیفهٔ‌مردم ووزارت‌فرهنگ‌عبارتست‌از: کمك کردن به‌پیشرفت‌مسائل‌تعلیم‌وتربیتی وتشویق مردم باستقبال از فرهنگ وتعیین بودجه مناسب برای فرهنگ کشور و انتخاب‌طرحهای‌مفید وبرنامه‌های مترقی جهت تربیت جوانان کشور وآماده‌ساختن مردم برای‌کارهای مفیداجتماعی ومطالعه‌احتیاجات آینده فرهنگ‌عمومی‌است.

وزارت فرهنگ نبایدبهیچوجه مسائل تعلیم وتربیتی کشوررا موضوع ثابت

وتغییرناپذیر بداند وآنرا تحت کنترل و نظارت انحصاری خود درآورد وبرنامه‌های قدیمی‌را مانند تعلیمات ثابتی بافراد کشور تلقین کند بلکه باید مسائل تعلیم وتربیتی رامانند مسائل ضرور جامعه بداند وبکوشد احتیاجات فرهنگی کشور را برطرف سازد و نسل‌جوانرا تربیت‌صحیح کند وسطح آموزش وپرورش عمومی‌را ترقی‌دهد مهمترین‌وظیفه وزارت‌فرهنگ تهیه‌معلمین وشخصیت‌های‌علمی واجتماعی‌وفرهنگی شایسته است که بتوانند برخلاف سابق رهبری نسل جوان امروز وآینده ایران را دردست توانای خودبگیرند واین کشوررا بطرف‌سعادت و نیکبختی‌رهبری کنند.

مقصود و هدف سازمانهای فرهنگی

هدف اصلی سازمانهای فرهنگی گرد آوردن عده‌ای از افراد کشور بنام محصل درمحیط دبستان و دبیرستان و دانشگاه وقراردادن آنها تحت رهبری وتعلیمات معلمان ورزیده ولایق است. بنابراین اشخاصی که هدف تشکیلات وزارت فرهنگ را در ایجاد ادارات جدید و تغییر و تبدیل کارمندان واعطای رتبه وانحلال ادارات وتنظیم برنامه امتحانات واستخدام کارمندان و تنظیم قراردادهای ساختمانی جستجو میکنند راه‌اشتباه وغلطی‌رامی‌پیمایند زیرا هدف‌اصلی سازمانهای فرهنگی متمتع ساختن‌مردم ازمنافع تعلیم و تربیت است یعنی‌هدف این است که باتمام این‌تشکیلات وسیع فنی واداری ومالی وزارت فرهنگ وبا کلیه این‌ادارات ودوائر عریض و طویل کاری بکنیم که دانش‌آموزان ودانشجویان واقعی از معلمان حقیقی، تعلیم و تربیت صحیح دریافت کنند.

اما برای اینکه بدانیم تعلیم وتربیت صحیح برای افراد کشور کدام است و چه‌اشخاصی‌میتوانند‌دراین خصوص تصمیم‌بگیرند‌وراه تعلیم‌وتربیت‌صحیح‌رابرای افرادکشور تعیین کنند بحث‌مشبعی لازم‌است که فعلا از حوصله این مختصر خارج است همینقدر گوئیم فقط اشخاصیکه سر وکارشان بامسائل تعلیم وتربیت است وابستگی وارتباط دارد وافرادصلاحیت‌داری هستند که میتوانند دراین‌مورد اظهار عقیده کنندودرمیان‌این‌اشخاص پدرومادرهای‌علاقمندومحصلان ومعلمان‌ومتخصصان فن‌آموزش‌وپرورش‌وهیأت‌شورایعالی‌فرهنگ‌و کلیه‌دانشمندان‌وعلاقمندان‌بفرهنگ ووزیر فرهنگ را باید نام برد. زیرا اشخاص یادکرده عناصری هستند که با قوه وقدرت خود ازراه پرداختی حقوق ومالیات وخرید کتب وتحریر مقالات تربیتی و نشر کتب فرهنگی و شرکت در شوراهای فرهنگی وکارهای اجتماعی وعلاقمندی ببحث درمسائل تربیتی وغیره درپیشرفت فرهنگ مؤثرند.

عوامل دیگری که ممکنست تعلیم و تربیت صحیح را برای افراد یك کشور

تأمین کنند عبارتند از تاریخ یك قوم و وراثت اجتماعی و اوصاف واحساسات ملی و تشکیلات سیاسی و احتیاجات مردم یك کشور که عموعاً در تعیین وضع تعلیم و تربیت صحیح برای افراد کشور بسیار مؤثرند.

سازمان فرهنگی و وزیر فرهنگ

در کشور ایران ادارهٔ تعلیم و تربیت و تشکیلات فرهنگی بشخص مسئولی بنام وزیر فرهنگ محول گردیده است. البته وزیر فرهنگ باید شخصی باتجربه و ورزیده ودر مسائل فرهنگی با اطلاع و صاحب نظر باشد و بهمین جهت در مواقعی که وزیر فرهنگ بمسائل فرهنگی آشنائی دارد اغلب آشنائی در حیطه فرهنگی صورت میگیرد و در هیئت وزیران ازمنافع فرهنگ بطور شایسته دفاع میشود. انتصاب اشخاص بوزارت فرهنگ بعلل سیاسی وزد و بندهای حزبی و تمایلات دیگری است که مشهور خاص و عام می باشد درصورتی که تشکیلات وسیع وزارت فرهنگ و تنوع مسائل آموزش وپرورش ایجادمیکند که وزیر فرهنگ واجد شرایط زیر باشد:

لیاقت واستعداد فوق العاده و آشنائی بمسائل عمومی فرهنگ و داشتن ذوق سلیم درامور فرهنگی و آگاهی ازاحتیاجات عمومی مردم بفرهنگ و بصیرت کامل بجزئیات سازمان آموزشی ومخصوصاً اوضاع مدارس و آگاهی ازروش کار رؤسای وزارتخانه و برنامه مدارس وشناسائی کارمندان فرهنگ مخصوصاً رؤسای دبستانها ودبیرستانها را بشناسند، همچنین لازم است ازعلم روانشناسی وربط آن با مسائل تربیتی ومراحل رشد محصلان اطلاعاتی داشته باشد، ببودجه ومسائل مالی کاملاً وارد و بمسائل ساختمانی و نقشه مدارس آشنا باشد و مخصوصاً وزیر فرهنگ باید در انتخاب معاونها وهمکاران اداری وفنی خودمنتهای دقت و حسن سلیقه رابکاربرد تاآنها بتوانند بامقاصد فرهنگی او در پیشرفت نقشه‌ها وطرحهای آموزش وپرورش کمك وهمکاری کنند. وزیرفرهنگ باید بتواند خوب بنویسد و خوب سخن گوید وخوب دفاع کند. مسئول فرهنگ یك کشور باید باشورایعالی فرهنگ ومتصدیان فنی فرهنگ مخصوصاً آموزگاران ودبیران واستادان ومدیران مدارس ومتخصصان آموزش وپرورش ارتباط وبستگی داشته باشد وبآنها بانظراحترام بنگردودرمواقع

لازم ازافکار وپشتیبانی اینگونه اشخاص برخوردار باشد .

وزیرفرهنگ باید بخوبی بتواند ازطرحها و نقشه‌های فرهنگی خوددرمجلس شورای‌ملی وسنا دفاع کند وباید تاکتیك یك‌دیپلمات‌را داشته باشد وبامهارت‌خاصی بتوصیه‌های نامشروع اشخاص بی‌آنکه تسلیم نظریات مغرضانه وخودپسندانه آنها بشود جواب‌دهد .

وزیرفرهنگ کشور باید خودازشخصیتهای ممتاز فرهنگی باشد واحتیاجات فرهنگی‌را درك کند ودرپیش بردن نظریات وافکار مترقیانه فرهنگی خود کوشا باشد .

قانون اساسی ایران‌مورخ۱٤ ذیقعده ۱۳۲٤ که دارای۵۱اصل‌می باشدوهمچنین متمم قانون اساسی مصوب ۲۹ شعبان ۱۳۲۵ که مشتمل بر۱۰۷ اصل‌است‌باتغییراتی که ازطرف مجلس مؤسسان در۲۱ آذر ۱۳۰٤ دربعضی ازاصول آن بعمل‌آمده و فعلاً نیزمجری‌است ، درباب وزراء مطالبی ذکر کرده که مطالعهٔ‌آن مارا بوظایف وزیران وشخصیت آنهاآشنا می‌سازد .

اصول ذیل نقل ازقانون‌اساسی مورخ ۱٤ذی‌القعده ۱۳۲٤است :

اصل بیست ویکم

هرگاه درقوانین اساسی وزراتخانه‌ها وضع قانونی‌جدیدبا تغییر ونسخ‌قوانین مقرره لازم شود باتصویب مجلس شورای‌ملی صورت خواهدگرفت اعم از اینکه لزوم‌آن امور ازمجلس عنوان یاازطرف وزرای مسئول اظهارشده باشد .

اصل بیست وهشتم

هرگاه وزیری برخلاف‌یکی ازقوانین موضوعه که‌بصحهٔ همایونی‌رسیده‌اند باشتباه‌کاری احکام کتبی یاشفاهی ازپیشگاه مقدس ملوکانه صادر نماید ومستمسک مساهله و عدم مواظبت خود قرار دهد بحکم قانون مسئول ذات مقدس همایون خواهد بود

اصل بیست ونهم

هروزیری که درامری ازامور مطابق قوانینی که‌بصحهٔ همایونی رسیده‌است ازعهده جواب‌برنیاید ومعلوم‌شود که نقض‌قانون وتخلف از حدود مقرر کرده است مجلس‌عزل اورا ازپیشگاه همایونی مستدعی خواهدشد وبعد از وضوح خیانت در

محکمه عدلیه دیگر بخدمت دولتی منصوب نخواهدشد .

اصل سی ویکم .

وزراء حق‌دارند دراجلاسات مجلس شورایملی حاضرشده ودرجائی که برای آنها مقرراست‌نشسته مذاکرات‌مجلس‌رابشنوند واگرلازم دانستند از رئیس‌مجلس اجازه نطق‌خواسته توضیحات‌لازمه را ازبرای مذاکره ومداقه امور بدهند.

اصل سی وهفتم .

هرگاه لایحهٔ وزیری درمجلس موقع قبول نیافت منضم بملاحظات مجلس عودت داده‌می‌شود . وزیر مسئول پس از رد یاقبول ایرادات مجلس می‌تواند لایحهٔ مزبوررا درثانی بمجلس اظهار بدارد .

اصل چهلم .

درموقع مذاکره ومداقه لایحه جدید چه‌درمجلس وچه درانجمن تحقیق اگر لایحهٔ مزبور راجع بیکی‌ازوزراء مسئول‌باشد مجلس بایدبوزیر مسئول اطلاع‌داده که اگربشود شخصاً والامعاون او بمجلس حاضر شده مذاکرات در حضور وزیر یا معاون‌اوبشود . سواد لایحه ومنضمات آنرا باید قبل ازوقت از ده‌روز الی یکماه باستثناء مطالب فوری ازبرای وزیر مسئول فرستاده باشند همچنان روز مذاکره باید قبل ازوقت معلوم‌باشد . پس از مداقه مطلب باحضور وزیر مسئول درصورت تصویب مجلس باکثریت آراء رسماً لایحه نگاشته بوزیرمسئول داده خواهد شد که اقدامات مقتضیه‌را معمول‌دارد .

هرگاه وزیرمسئول درمطلب معنون ازطرف مجلس بمصلحتی همراه نشد باید معاذیرخودرا توجیه ومجلس‌را متقاعد کند .

مواد ذیل نقل ازقانون‌معروف به(متمم قانون اساسی) مورخ۲۹شعبان۱۳۲۵ است که مارا بوظایف وشخصیت وزیرفرهنگ آشنا می‌سازد .

اصل پنجاه‌وهشتم .

هیچکس نمی‌تواند بمقام وزارت برسد مگرآنکه مسلمان وایرانی الاصل و تبعهٔ ایران باشد .

اصل شصتم .

وزراء مسئول مجلسین‌هستند ودرهرمورد که‌ازطرف یکی‌ازمجلسین‌احضار

شوند باید حاضر گردند و نسبت باموری که محول بآنهاست حدود مسئولیت خودرا منظوردارند .

اصل شصت ویکم .

وزراء علاوه براینکه بتنهائی مسئول مشاغل مختصه وزرات خودهستند بهیئت اتفاق نیز درکلیات اموردرمقابل مجلسین مسئول وضامن اعمال یکدیگرند .

اصل شصت وچهارم .

وزراء نمی‌توانند احکام شفاهی یا کتبی پادشاه را مستمسك قرار داده سلب مسئولیت ازخودشان بنمایند .

اصل شصت وپنجم .

مجلس شورای ملی یا سنا می‌توانند وزراء را در تحت مؤاخذه و محاکمه درآورند .

اصل شصت وششم :

مسئولیت وزراء و سیاستی راکه راجع به‌آنها میشود قانون معین خواهد نمود .

اصل شصت وهفتم .

در صورتی که مجلس شورای ملی یا مجلس سنا باکثریت تامه عدم رضایت خودرا ازهیئت وزراء یاوزیری اظهار نمایند آن هیئت یاآن وزیر از مقام وزارت معزول می‌شود .

اصل شصت وهشتم .

وزراء موظفاً نمی‌توانند خدمت دیگرغیرازشغل خودشان درعهده گیرند.

اصل شصت و نهم.

مجلس شورای ملی یامجلس سنا تقصیر وزراء را در محضر دیوان خانه تمیز عنوان خواهند نمود دیوان‌خانهٔ مزبوره باحضورتمام اعضاء مجلس محاکمات دائره خود محاکمه خواهد کرد مگروقتی که بموجب قانون، اتهام واقامه دعوی از دائره ادارات دولتی موجوعه بشخص وزیرخارج وراجع بخودوزیرباشد .

☆☆☆

بطور کلی وزیران هر کدام مسئول مجلسین شوری وسنامی‌باشد ومسئولیت آنها سیاسی وجزائی‌است، درامورسیاسی هر کدام ازوزیران مسئول وضامن‌عملیات سایروزیران می باشد ، یعنی‌اگریکی از وزراء درامری که مربوط بسیاست عمومی

دولت است مورد عدم اعتماد مجلس شورای ملی و مجلس سنا قرار گیرد تمام وزیران باید استعفا بدهند درصورتیکه درامور جزائی هرفردمنفرداً مسئول است لیکن اگر یکی ازوزراء مرتکب جرمی شد سایروزیران مسئول نمی باشند .
البته «مسئولیت وزراء وسیاستی راکه راجع بآنها می شود قانون معین خواهد نمود».

در ۱٦ تیرماه ۱۳۰۷ نیزقانون راجع بتعقیب ومحاکمه وزراء ازتصویب مجلس شورای ملی گذشت که مطالب برجسته آن بدین قرار است :
(۱) هرگاه نخست وزیر یاوزیر ویا کفیل وزارتخانه درامور مربوط بشغل و وظیفه خود متهم بارتکاب جنحه یاجنایتی گردد مورد تعقیب مجلس شورای ملی واقع می شود اعم ازاینکه درحین تعقیب متصدی شغل وزارت باشد یانه.

بدین ترتیب شخصیت اجتماعی وعلمی وفرهنگی وزیر فرهنگ که در رأس سازمان فرهنگی ایران قراردارد مشخص گردیدوهمچنین مسئولیت وحدود تکالیف او نسبت بهشغل ومقامی که درهیئت دولت دارد کاملاً معین وهویدا است معهذاعده ای ازوزیران فرهنگ که بر کرسی وزارت جلوس میکنند ورهبری فرهنگی یك قوم را دراختیار گرفته اند بطور شایسته ولازم نتوانسته اند وظایف خود را انجام دهند شاهدمثال قانون تعلیمات اجباری است که متجاوز ازده سال از تصویب آن میگذرد وبرطبق این قانون تادوسال دیگرباید ریشهٔ بی سوادی در این کشور خشك شود در صورتی که هنوز بیشتراز ۹۰ درصد ازمردم این مرزوبوم از نعمت خواندن ونوشتن محرومند .

---

۱ ـ حقوق اساسی ـ دکترقاسم زاده ـ ص۳٦۹

تاریخ آموزش و پرورش
و سازمان فرهنگی ایران باختصار

مطالعهٔ سازمان فرهنگی ایران و تحقیق درباره چگونگی آموزش و پرورش درادوار تاریخی کار ساده و آسانی نیست زیرا تحقیق دراین باب هیچگاه مورد توجه نبوده و فقط محققان برطبق میل و علاقه خود دراین خصوص مطالعاتی میکردند و ومخصوصاً دانشجویان دانشگاه دررشته های مختلف تحصیلی در قسمت‌های مورد علاقه خود مانند تاریخ و جغرافیا و یادروس اجتماعی و فلسفی تحقیقاتی میکردند و همچنین درمدت متجاوز ازسیزده‌قرن که تحولات و تغییرات شگرفی درفرهنگ و تاریخ کشورما پدیدآمده‌است ایران عزیز بسی روزهای بزرگ بخود دیده وزمان درازی دچارفترت وتاریکی‌شده گردآوردن سازمان‌فرهنگی‌ایران که جنبهٔ تحقیقی وتاریخی داشته‌باشد دراین‌مدت طولانی کار آسانی نیست و بعلاوه هردوره‌ای کتاب و فصول جداگانه‌ای لازم‌دارد که بحث از آن ازحوصلهٔ این‌مجموعه‌خارج‌است.

با اینهمه مشکلات وجه‌اشتراك قابل توجهی درطول این‌دوازده‌قرن در تعلیم وتربیت وسازمانهای فرهنگی وافکارعلمی وادبی واوضاع سیاسی و اجتماعی ایران وجودداشته که میتوان آنرا تقریباً در طول تاریخ‌فرهنگ ایران مشابه ویکسان شمرد ومأخذ مشخصات تعلیم وتربیت این کشوردانست.

مهمترین مشخصات تعلیم وتربیت‌درطول مدت‌سیزده‌قرن درایران پیوستگی فرهنگ وتمدن معنوی‌آنست زیرا با مطالعه دیوانهای شاعران و کتب تاریخی و تذکره‌ها چنین مستفاد میگردد که با اینکه دراین کشور تهاجمات وخونریزیهای فراوان روی داده ومکرر دستخوش نهب وغارت بیگانگان گردیده و بدست‌چپاول دران افتاده‌است معذالك تمدن‌معنوی وفرهنگ‌خودرا حفظ کرده‌است.

زبان فارسی که مهمترین عامل ووسیله پرورش حس ملی ایرانیان است از

زمانی که بوجود آمده در تمام ادوار تکوین خود تاکنون تقریباً فرق فاحشی نکرده وایرانیان امروز کتب قرون پیش را میفهمند وهمچنین تاریخ علم وهنر در تمام این مدت بهم پیوستگی کامل دارد وآداب ورسوم وطرز زندگانی ایرانیان نیز درطول قرون متمادی باهم متشابه است .

ازمشخصات دیگر تعلیم وتربیت وفرهنگ ایران ازابتدای ظهوراسلام ، نفوذ تمدن ایران دراسلام است زیرا اختلاط وامتزاج ایرانیان بااعراب و فتوحات قوم عرب موجب گردید که قسمت عمده تاریخ ایران وتمدن اسلام پرازافکار سیاسی واجتماعی وعلمی ایرانیان شود. مخصوصاً اعراب در تشکیلات اداری ومالی وفرهنگی وتقسیمات سیاسی ازایرانیان سرمشق گرفتند خاصه موقعیکه حکومت دردست بنی عباس قرار گرفت وبغداد پایتخت عباسیان گردید گردش سیاست ومحور تشکیلات اداری اعراب بدست ایرانیان افتاد ازطرف دیگر دین اسلام در کلیهٔ شئون زندگانی ایرانیان نفوذ کرد(۱) ازروزی که بچه بدنیا آمد نام یکی ازامامان را بوی دادند، همینکه زبان گشود کلمهٔ الله را برزبانش جاری ساختند هنگامیکه پابمکتب نهاد قرآنش آموختند ومقصود اززندگی را عبادت خدا دانستند .

از مشخصات دیگر و امتیازات فرهنگی ایرانیان این بود که مردم این سرزمین باداشتن دانشمندان بزرگ ومحققان بیشمار از کسب فرهنگ جهان خودداری نکردند وازهرجا که توانستند درافزایش معلومات خود کوشیدند چنانکه پیش از اسلام نجوم وریاضیات وپزشکی را از کلده وآشور فرا گرفتند وفلسفه و طب را از یونانیان اقتباس کردند و در صدر اسلام کتب زیادی را از یونانی وسریانی بتازی ترجمه کردند ازمشخصات دیگر تعلیم وتربیت درایران موجود بودن حس احترام واطاعت وبرقراری روح نظم وانضباط دربحث وتدریس وتعلیم مباحث علمی وفلسفی وفرهنگی است چنانکه ازمفهوم کتب وآثار برمیآید دانشمندان واستادان همیشه مورد احترام مردم وجامعه ودرباریان وسلاطین بودند وعامه ناس آنها را محترم میشمردند ونسبت بایشان احترام خاصی قائل میشدند ومخصوصاً پیشوایان وامراء بدست بوسی استادان میرفتند وازآنها پند وموعظه میخواستند (۲) .

---

۱ ـ قابوسنامه ـ باب سی ویکم.

۲ ـ برای نمونه رجوع بمجالس سعدی در کلیات شود.

سازمان‌های فرهنگی ایران
در ادوار تاریخی

برای اینکه بوضع تعلیم و تربیت سازمانهای فرهنگی ایران بانظر اجمالی آشنا شویم تاریخ آموزش و پرورش ایرانرا بشش دوره بطریق ذیل تقسیم میکنیم:

دورهٔ اول که از تابش پرتو اسلام و استیلای عرب براروپا و افریقا و آسیا مخصوصاً ایران شروع میشود ومدت آن دویست وپنجاه سال است و در این مدت ایرانیان برای بیرون آمدن از سلطه عرب کم کم بیدار شدند و بدین منظور زبان تازی را فراگرفتند و با آموختن این زبان درمعنی استیلای عرب‌را درهم شکستند واز راه وعظ وسخنرانی ومحاوره افکار علمی خودرا منتشر ساختند.

دوره دوم که از نیمهٔ قرن سوم آغاز میشود وبه نیمهٔ قرن هفتم خاتمه مییابد دراین عصر سلسله‌های بزرگ ومعروفی چون صفاریان، سامانیان، طاهریان، آل‌زیار آل‌بویه، درایران تشکیل شدند واین سلسله‌ها پس از بدست آوردن قوت کافی از زیر تسلط اعراب خارج گشتند ودر زنده کردن فرهنگ وتمدن ایرانی کوشیدند وبترویج زبان پارسی پرداختند و ایرانیان بزرگی مانند محمد زکریای رازی و ابن‌سینا و ابوریحان بیرونی وغزالی وامام فخررازی، وخواجه نصیرالدین طوسی و شهاب‌الدین سهروردی وفردوسی وسعدی ومولوی وخیام نیشابوری ظهور کردند.

دوره سوم که از تسلط مغولان بر ایران شروع میشود از نیمهٔ قرن هفتم تا ظهور شاه اسمعیل صفوی(۹۰۸) وپیدایش سلسلهٔ صفویه ادامه پیدا میکند.

هجوم مغولان و چنگیزیان دراین عصر موجب ویرانی کشور ایران شدو نه تنها کشورما براثر خرابیها و کشتارها دچار بدبختی وفقر گردید بلکه رشد ادبیات وعلوم وحکمت وفلسفه نیزمتوقف شد واوهام وخرافات جانشین آن گردید.

مغولان کتب و کتابخانه‌ها را سوختند ومساجد ومدارس را ویران کردند، آزادی افکار وعقایدرا محدود ساختند بنحوی که شعرا و نویسندگان بانهایت احتیاط و قید ووحشت وترس، افکارخود را بیان میکردند. در این عصر سبك نوشتن زبان

فارسی تصنعی گشت وشاگردان مکاتب محدود شدند واز شمارهٔ مدارس کاسته شد ومدرسان انزوا گزیدند یا بممالك دیگر چون هندوستان و آسیای صغیر گریختند وبدین‌ترتیب وضع فرهنگ ایران در دورهٔ مغولان تاظهور صفویه دچار نکس و فترت گردید.

دوره چهارم که از ظهور صفویه آغاز وبا انقراض افشاریه بپایان میرسد هنگام ظهور صفویه‌وضع کشور ایران دچار هرج‌ومرج‌وخرابی‌بود جنگهای‌پی‌درپی عصر چنگیزیان وتیموریان دچار ضعف وفقر کرده بود.

حکومت صفویه برای رفع بدبختی از ایران بفکر چاره افتاد ومجبور شد سیاست‌نوینی دراداره‌ٔ مملکت اتخاذ کند. اولین هدف سلاطین صفویه ایجاد وحدت ملی وبرانگیختن احساسات وغرورملی ایرانیان بودوبرای رسیدن‌باین‌هدف‌متوجه دین ومذهب شدندوتشیع‌را وسیلهٔ‌وحدت ملی‌ایرانیان قراردادند بهمین‌لحاظ بساختن مدارس دینی ومساجدپرداختندوطلاب‌را بتحصیل علوم مذهبی‌تشویق کردند بااین توجه بازارعلم‌وادب رواج یافت و علوم دینی بسط یافت و کتب فراوان دراین باب تدوین گشت وعلمای بزرگ چون میرداماد، مجلسی وشیخ بهائی ظهور کردند و مجالس وعظ و خطابه اقامه گردید والحق سلاطین صفویه بابیدار کردن احساسات وغرورملی ایرانیان وایجاد روابط‌سیاسی بادول خارج وفراهم ساختن وحدت ملی واستقلال‌سیاسی درایران خدمت‌بزرگی باین کشور انجام‌دادند.

علاوه‌بر توجه بافکار مذهبی وپیشرفت کارهای دینی دامنهٔ پیشروی هنرهای زیبا در این عصر وسعت یافت وقسمت عمدهٔ مردم متوجه تحصیل صنایع ظریفه شدند ومخصوصاًمعماری ونقاشی‌وتذهیب‌وقالی‌بافی زردوزی‌وکاشی‌کاری وسعت‌وپیشرفت محسوسی حاصل کرد وآثار بزرگ صنعتی و معماری مانند مسجد شیخ لطف‌الله و عالی‌قاپو ومسجدشاه ومدرسهٔ چهارباغ در اصفهان بوجود آمد که در تاریخ جهان هنوز نظیر آن دیده نشده است.

دوره پنجم که از دورهٔ افشاریه آغاز میگردد تادورهٔ جدید که مقارن با آشنائی ایران بمعاریف جدید است امتداددارد (۱۱۴۸-۱۲۶۸)

براثر جنگهای نادرشاه‌افشار وضع کشور ایران دگرگون‌شده وقدرت‌مالی کشور روبضعف‌نهاده وفقر وبدبختی جانشین رفاه وآسایش دورهٔ صفوی گشته‌بود

عدهٔ کثیری از ایرانیان بر اثر جنگهای پیاپی از بین رفتند و کشور ایران دچار بی‌نظمی واغتشاش داخلی شده بود بدینجهت دراین دوره تلامذه کمتر مجال تحصیل داشتند و ذوق سلیم ادبی و توجه بصنایع ظریفه که مستلزم رفاه و آسایش است رخت بر بسته بود.

وحتی دورهٔ کوتاه حکومت خاندان زندیه که حامی حقیقی علم و هنر بودند نتوانست در تجدید تجلیات روح ادبی و فرهنگی وصنایع ظریفهٔ ایرانی کمك مؤثری بنماید.

دوره ششم یادورهٔ معاصر که شروع آنرا باید از اواخر سلطنت قاجاریه و تأسیس مدرسهٔ دارالفنون (۱۲۶۸) ومقدمه افتتاح ارتباط و آشنائی بافرهنگ وتمدن اروپائیان دانست.

رابطه ایرانیان بامردم اروپا ازمدتها پیش شروع شده بود، مخصوصاً ازموقعیکه درعهد صفویه روابط سیاسی ایران باخارج افتتاح گردید این رفت و آمد نیز شروع شده بود بدبختانه کشورما در اثر کشمکش‌های داخلی ونبودن یك حکومت مقتدر نتوانست بعلوم وصنایع اروپائیان که از قرن هیجدهم شروع شده بود توجه خاصی مبذول دارد وایرانیان بخوبی نتوانستند از این ارتباط استفاده کنند. فقط از اوایل قرن نوزدهم مخصوصاً اززمان شروع جنگهای ناپلئون برضد روس وانگلیس تا اندازه‌ای این آشنائی مایه گرفت چنانکه امپراطور فرانسه برای رسیدن بهندوستان ودست و پنجه نرم کردن باانگلستان مجبور شد پیمانی باایران منعقد کند او میخواست باتقویت ارتش ایران وعبور کردن از کشورما برای رسیدن بهندوستان انتقام خودرا ازانگلستان بگیرد ازینرو درسال ۱۲۲۲ هجری ژنرال گاردان فرانسوی را باهفتاد نفر افسر آزموده بتهران فرستاد هرچند این هیئت نظامی درایران توقف زیادی نکرد ولی همین مدت کوتاه در میان اعیان واشراف وطبقات ممتاز ومخصوصاً درباریان تأثیری فراوان بخشید ودرحقیقت پایهٔ اقتباس تمدن فرانسوی باآموختن زبان فرانسه از همین موقع شروع شد ومقدمهٔ جنبش‌های فرهنگی جدید نیز باافتتاح مدرسهٔ دارالفنون آغاز گردید.

تأسیس دارالفنون در ۱۲۶۸ هجری

در پنجم ربیع الاول سال ۱۲۶۸ مدرسهٔ دارالفنون بایکصد شاگرد وچند نفرمعلم اروپائی تأسیس گردید. بدیهی است که وسائل کار برای ایجاد چنین دستگاه

جـامع علمی در ابتدای کار فراهم نبود و تقریباً مدت زیـادی طول کشید تـامدرسهٔ دارالفنون سر وصورتی گرفت. رشته‌های تحصیلی در این مدرسه عبارت بودند از: پیاده نظام، سواره نظـام، توپخـانه، مهندسی، پزشکی، داروسازی ، معدن شناسی، زبان خـارجه (فرانسه- روسی-انگلیسی) ، ریاضیات ، طبیعیات ، شیمی ، فیزیك ، نقاشی، موزیك.

دارالفنون درآغاز تأسیس ازمؤسسات بزرگ فرهنگی ایران بشمار میرفت ومیتوان این‌دستگاه‌را درنشر تمدن‌اروپائی یکی ازعوامل بسیارمؤثردانست اکثر رجـال گذشته واغلب دانشمندان عصر حـاضر ازاین مدرسه فارغ التحصیل شده‌اند ودراین سی‌سال‌اخیر اغلب استادان دانشگاه‌تهران وفضلا ودانشمندان امروز دراین مدرسه تحصیل کرده‌اند.

اغلب محصلین این مدرسه در حین تحصیل و یا پس از فراغ از تحصیل در دارالفنون باروپا مسافرت کردند ودر مراجعت علوم وفنون جدید وآداب ورسوم اروپائی را در مملکت رواج دادند وچون این اشخاص از دانشمندترین مردم عصر خود بودند ازینرو بپایه ومقام بلند رسیدند وعقاید وآراء آنهـا مورد احترام عـامه قرار گرفت.

افتتاح دارالفنون‌را در ایران باید مرهون زحمات فقید سعید میرزا تقی خان امیرکبیر دانست ودراثر زحمات‌وافکار این‌صدراعظم عالیقدر بود که فرهنگ‌جدید اروپائی درایران رواج یافت وپایهٔ تشکیلات وزارت فرهنگ در سال ۱۲۷۲ طرح گردید ونخستین‌وزیرفرهنگ‌بنام‌میرزاعلیقلی‌خان‌اعتضادالسلطنه بوزارت‌فرهنگ منصوب‌شد ودرسال ۱۲۷۵ تعداد چهل‌ودونفر ازفارغ‌التحصیلان مدرسهٔ دارالفنون را برای ادامهٔ تحصیلات عالی باروپا فرستاد.

دردنبال خدمات فرهنگی امیرکبیر وافتتاح دارالفنون واعزام محصل باروپا مدارس دیگری درایران تأسیس‌یافت هرچنداین مدارس‌را مبلغان مذهبی امریکایی وفرانسوی وانگلیسی تـأسیس کردند معهذا در نشر تمدن اروپائی‌نیز سهم بسزائی داشتند تـاریخ تـأسیس اینگونه مدارس در تهران سال ۱۲۸۷ و در تبریز ۱۲۸۸ ، در همدان ۱۲۹۷ ، در رشت ۱۲۹۳ ، در اصفهان وشیراز ۱۲۹۵ میباشد. مدرسهٔ‌نظام تهران در ۱۳۰۰ ومدرسهٔ نظام اصفهان در ۱۳۰۵ تأسیس گردید هرچند نفوذ علمـا

وروحانیون در این‌عصر زیادبود و ناصرالدین‌شاه قاجارهم بفرهنگ جدید در باطن نظر خوشی نداشت معهذا عوامل مؤثر دیگری پیدانشد تااز انتشار فرهنگ جدید در ایران جلوگیری کند بطوریکه درسال ۱۳۱۶ انجمنی بنام انجمن تأسیس مکاتب ملیهٔایران منعقدشد که ده‌باب مدرسه ایجادکرد ودرسال ۱۳۱۷ مدرسهٔ علوم‌سیاسی ودرسال ۱۳۱۸ مدرسهٔ عالی فلاحت تأسیس گردید ومقارن همین‌احوال متخصصان خارجی ازبلژیك وفرانسه وآلمان برای اداره کردن سازمانهای مالی وگمرکی استخدام شدندکه بنوبهٔخود برای‌آشناساختن این کشور بتشکیلات جدید فرهنگی واداری خدمات بزرگی انجام دادند.

درزمان سلطنت محمدعلی‌شاه‌قاجار هرج‌ومرج عجیبی در اوضاع‌ایران پدید آمد وبواسطهٔ کشمکش‌ها واختلافات زیادی که میان دولت وملت درگرفته بود توجهی نسبت بفرهنگ ابرازنگردید خاصه در سالهای میان ۱۳۲۳ و ۱۳۲۷ که جنگهای داخلی درایران شروع شده‌بود وحکومت مستبد باآزادیخواهان واحرار درجنگ وستیز بود هیچگونه اقدام مثبت ومفیدی درراه‌پیشرفت فرهنگ صورت نگرفت فقط عده‌زیادی روزنامه منتشر گردیدکه بعضی از آنها به‌بیدار کردن مردم ایران وزنده کردن فرهنگ جدید خدمات مهمی کردند.

بعداز سپری‌شدن دورهٔ استبداد صغیر یعنی سال ۱۳۲۷ - ۱۳۲۶ مردم نسبت بفرهنگ توجه‌خاصی کردند وازطرف‌عامه، مدارس ملی زیادی‌درتهران‌وشهرهای بزرگ تأسیس گردید. درسال۱۳۲۸ قانون اداری‌فرهنگ‌بتصویب رسید وهمچنین قانون اساسی فرهنگ مورد استقبال‌عامه واقع گردید واین اولین قدم مهمی‌بود که برای تثبیت سازمان وزارت فرهنگ برداشته شد وبموجب این قانون وظایف و تکالیف ادارات مختلف وزارت‌فرهنگ معین ومشخص گردید.

قانون اساسی فرهنگ تصویب‌شده نهم‌آبان ۱۲۹۰

ماده۱ - مکتب ومدرسه عبارت است از تأسیساتی که برای تربیت اخلاقی و علمی وبدنی ابناءنوع دائرمیگردد.

ماده۲ - پروگرام‌مدارس ومکاتب از طرف وزارت معارف معین‌میگردد و باید درپروگرام حیثیت‌علمی وصنعتی ونشوونمای بدنی محفوظ‌باشد.

مادهٔ ۳ ـ تعلیمات ابتدائیه برای عموم ایرانیان اجباری است.

مادهٔ ٤ ـ طریق تحصیل آزاد است لیکن هر کس باید آن اندازه از معلوماتیرا که دولت برای درجهٔ ابتدائی معین نموده تحصیل کند.

مادهٔ ٥ ـ هر کس مکلف است اطفال خود را از سن ۷ سالگی بتحصیل معلومات ابتدائیه وادارد اعم از اینکه در خانه باشد یا در مدرسه.

ماده ٦ ـ در صورت لزوم طبی باوجود مانع بااطلاع مأمورین معارف تأخیر شروع در ارسال طفل بمکتب جایز است.

ماده ۷ ـ ملل غیر اسلامی در مدارس دولتی حق تقاضای تحصیل مذهب خودشان را ندارند و مجبور بتحصیل شرعیات اسلامی نیز نخواهند بود.

ماده ۸ ـ مکاتب و مدارس بر دو قسم است: رسمی و غیر رسمی ـ رسمی آنستکه از طرف دولت دائر شده باشد غیر رسمی آنستکه بانی مخصوص داشته باشد.

ماده ۹ ـ هر کس مدرسهٔ غیر رسمی افتتاح کند باید باطلاع دولت برسد.

ماده ۱۰ ـ کسی که میخواهد مدرسه افتتاح کند باید رعایت شرائط ذیل را بنماید:

۱ـ مدیر مدرسه کمتر از سی سال نباید داشته باشد.

۲ـ بنای مدرسه را موافق حفظ الصحه که از طرف وزارت معارف مقرر شده است فراهم نماید.

۳ـ در مدارس ابتدائی مدیر باید دارای تصدیقنامه تحصیلات عالیه باشد.

٤ـ مدیر مدرسه باید معروف بسوء عقیده و اخلاق و عادات ذمیمه نبوده و مرتکب جنحه و جنایتی نشده باشد و معلمینی راهم که انتخاب میکند باید علاوه بر شرایط مزبور هر کدام در فن خود تصدیق رسمی وزارت معارف را دارا باشد.

ماده ۱۱ـ هر کس در هر جا تحصیل کرده باشد تا در مقام امتحان رسمی برنیامده است در مدارس رسمی دولتی پذیرفته نخواهد شد.

ماده ۱۲ ـ مفتشین دولتی در کل مدارس و مکاتب رسمی و غیر رسمی حق ورود و تفتیش دارند و هیچ مدیری در هیچ موقعی حق مخالفت ندارد.

ماده ۱۳ـ مدارسی که از اموال اوقاف دائر است نیز از حیث امور اخلاقی و حفظ صحی و ترتیب تعلیمات و امتحانات وغیرها تا اندازه‌ای که بناغرض واقف

موافقت کند در تحت نظارت وزارت معارف است.

ماده۱٤- وزارت معارف باید تدریس کتبی را که مضر باخلاق ودین محصلین است ممنوع نماید و کتبی که از طرف وزارت معارف ممنوع شده باشد در هیچ مدرسه‌ای نباید تدریس بشود.

ماده۱٥- مدارس ومکاتب بر چهار نوع اند:

(۱) مکاتب ابتدائی دهکده (۲) مکاتب ابتدائی بلدی (۳) مدارس متوسطه (۴) مدارس عالیه.

ماده۱٦- هریك ازمکاتب ومدارس چهارگانه پروگرام مخصوص قانونی خواهدداشت ووزارت معارف مسئول اجرای آن پروگرامها است.

ماده۱۷- پروگرام مکاتب ومدارس ابتدائیه ومتوسطه باید تعلیم واجبات دینی را بقدرلزوم شامل باشد

ماده۱۸- وزارت معارف ترتیب درجات ومراتب تحصیلیه را معین نموده برای هر کدام امتحانات وتصدیقنامه‌ها برقرار خواهد نمود که دخول در خدمات دولتی موقوف بداشتن تصدیق نامه‌ها خواهدبود.

ماده ۱۹ - در هرده ودرهر محله از قصبات یك مکتب ابتدائی دهکده دایر میشود.

ماده ۲۰ - درشهرها برحسب عدهٔ نفوس وحاجت اهالی وکفایت مالیهٔ محلیه يك یاچندین مدرسهٔ ابتدائی ومتوسطه دائر خواهد شد.

ماده۲۲ - مخارج مدارس ابتدائیه درقصبات وبلاد بعهده دولت ومخارج آنها ازمحل مالیاتی که درهرمحل بموجب قانون برقرار میشود پرداخت خواهد شد.

ماده۲۳ - مخارج مکاتب دهکده نیز برعهدهٔ دولت وبموجب قانون ازمالکین دهکده واهالی دریافت خواهدشد.

ماده۲٤ - مخارج مدارس غیر مجانی دولتی ازمحل حق‌التعلیمی است که از شاگردان اخذمیشود وچنانچه کسری داشته باشد برعهده دولت است.

ماده ۲۵ - مکاتب و مدارس مجانی که بخرج دولت اداره میشود فقط برای تمتع اطفال فقرا واشخاصی است که رسماً عدم بضاعت آنها ازطرف مأمورین رسمی

محل تصدیق شده باشد.

ماده۲٦- ابنیه متعلق بمکاتب و مدارس و سایر متعلقات مدارس از منقول و غیر منقول در تحت نظارت وزارت معارف است.

ماده۲۷- قبول محصلین بی بضاعت در مدارس متوسطه و عالیه بطور مجانی بموجب قانون مخصوص خواهد بود.

ماده۲۸- مجازات بدنی در مکاتب و مدارس ممنوع است.

پس از تصویب این قانون، مدارس بسیاری در تهران و ولایات افتتاح شد و مدرسهٔ هنرهای زیبا بریاست استاد کمال الملك تأسیس گردید. از کارهای مهم فرهنگی دیگر یکی تصویب قانون اعزام محصل بخارجه و دیگری تدوین برنامهٔ مدارس متوسطه است در سال ۱۲۹۷ که مقارن باخاتمه جنگ اول جهانی بود مدرسه دارالمعلمین مرکزی تاسیس شد و ده سال بعد بدانشسرای عالی که یگانه مرکز علمی وادبی برای تهیهٔ دبیر جهت مدارس متوسطه کشور است تبدیل گردید و بالاخره درهمین سال که مصادف بازمان وزارت نصیرالدوله بدر بود چهل دبستان و هشت دبیرستان در تهران تأسیس یافت و همچنین سایر شهرستانهای مهم کشور بتأسیس مدارس ابتدائی ومتوسطه پرداختند.

اسامی وزرای فرهنك از ابتدای تأسیس وزارت فرهنك تاسال ۱۳۳۰

بطور کلی از تاریخ تشکیل وزارت فرهنگ تا کنون بترتیب تاریخی اشخاص ذیل سمت وزیر فرهنگ را داشته‌اند.

۱- مرحوم علیقلی اعتضادالسلطنه	ازسال ۱۲۳۲	تاسال ۱۲۳۷	
۲- « علیقلی مخبرالدوله	« ۱۲۵۵	« ۱۲۷۵	
۳- « جعفرقلی نیرالملك	« ۱۲۷۵	« ۱۲۸۳	
٤- « محمود علاءالملك	« ۱۲۸۳	« ۱۲۸۵	
۵- آقای مهدیقلی هدایت مخبرالسلطنه	« ۱۲۸۵	« ۱۲۸٦	
٦- مرحوم محمود علاءالملك	« ۱۲۸٦	« ۱۲۸۷	
۷- « مرتضی قلی صنیع الدوله	« ۱۲۸۷	« ۱۲۸۷	
۸- آقای مهدیقلی هدایت مخبرالسلطنه	« ۱۲۸۷	« ۱۲۸۷	

۹ - مرحوم حسن پیرنیا مشیرالدوله ازسال ۱۲۸۷ تاسال ۱۲۸۸
۱۰- » نظام‌الدین مهندس‌الممالک » ۱۲۸۸ » ۱۲۸۸
۱۱- » حسین پیرنیا مؤتمن‌الملک » ۱۲۸۸ » ۱۲۸۸
۱۲- » مرتضی‌قلی صنیع‌الدوله » ۱۲۸۸ » ۱۲۸۹
۱۳- » محمدعلی علاءالسلطنه » ۱۲۸۹ » ۱۲۸۹
۱٤- آقای ابراهیم حکیمی حکیم‌الملک » ۱۲۸۹ » ۱۲۸۹
۱۵- مرحوم محمدعلی علاءالسلطنه » ۱۲۸۹ » ۱۲۸۹
۱٦- » حسن پیرنیا مشیرالدوله » ۱۲۸۹ » ۱۲۹۰
۱۷- آقای ابراهیم حکیمی حکیم‌الملک » ۱۲۹۰ » ۱۲۹۲
۱۸- مرحوم نظام‌الدین مهندس‌الممالک » ۱۲۹۲ » ۱۲۹۳
۱۹- آقای ابراهیم حکیمی حکیم‌الملک » ۱۲۹۳ » ۱۲۹۳
۲۰- » اسدالله شهاب‌الدوله » ۱۲۹۳ » ۱۲۹٤
۲۱- مرحوم مرتضی ممتازالملک » ۱۲۹٤ » ۱۲۹۵
۲۲- » حسین پیرنیا مؤتمن‌الملک » ۱۲۹۵ » ۱۲۹۵
۲۳- آقای ابراهیم حکیمی حکیم‌الملک » ۱۲۹۵ » ۱۲۹۵
۲٤- مرحوم حسن وثوق وثوق‌الدوله » ۱۲۹۵ » ۱۲۹۵
۲۵- » مرتضی ممتازالملک » ۱۲۹۵ » ۱۲۹٦
۲٦- » احمدبدر نصیرالدوله » ۱۲۹٦ » ۱۲۹٦
۲۷- آقای ابراهیم حکیمی حکیم‌الملک » ۱۲۹٦ » ۱۲۹۸
۲۸- » عبدالحسین شیبانی وحیدالملک » ۱۲۹۸ » ۱۲۹۹
۲۹- » دکتر اسمعیل مرزبان امین‌الملک » ۲۲۹۹ » ۱۲۹۹
۳۰- مرحوم رضاقلی هدایت نیرالملک » ۱۲۹۹ » ۱۲۹۹
۳۱- » اسمعیل ممتاز ممتازالدوله » ۱۲۹۹ » ۱۲۹۹
۳۲- آقای دکتر امیراعلم اعلم‌الملک » ۱۲۹۹ » ۱۲۹۹
۳۳- مرحوم رضاقلی هدایت نیرالملک » ۱۲۹۹ » ۱۲۹۹
۳٤- » حسن اسفندیاری محتشم‌السلطنه » ۱۲۹۹ » ۱۳۰۰
۳۵- آقای دکتر حسن لقمان ادهم حکیم‌الدوله » ۱۳۰۰ » ۱۳۰۱

۳۶ ـ مرحوم سلیمان میرزا محسن اسکندری از ۱۳۰۲ تا ۱۳۰۲
۳۷ ـ » صادق صادق مستشارالدوله » » » »
۳۸ ـ » نظام‌الدین حکمت مشارالدوله » » » »
۳۹ ـ آقای مهدی فاطمی عمادالسلطنه از ۱۳۰۲ تا ۱۳۰۳
۴۰ ـ » یوسف مشار از ۱۴۰۳ تا ۱۳۰۴
۴۱ ـ مرحوم احمدبدر نصیرالدوله از ۱۳۰۴ تا ۱۳۰۵
۴۲ ـ » سیدمحمد تدین از ۱۳۰۵ تا ۱۳۰۵
۴۳ ـ » یحیی قراگوزلو اعتمادالدوله از ۱۳۰۵ تا ۱۳۱۲
۴۴ ـ آقای دکتر احمد محسنی عمادالملك از ۱۳۱۲ تا ۱۳۱۲ (۲۸ روز)
۴۵ ـ » علی‌اصغر حکمت از ۱۳۱۲ تا ۱۳۱۷
۴۶ ـ مرحوم اسمعیل مرآت از ۱۳۱۷ تا شهریور ۱۳۲۰
۴۷ ـ » سیدمحمد تدین از ۱۳۲۰ تا ۱۳۲۰ (شهریور تا دیماه)
۴۸ ـ » سیدمحمد تدین از ۱۳۲۰ تا ۱۳۲۰ (دیماه تا اسفند)
۴۹ ـ » مصطفی عدل منصورالسلطنه از ۱۳۲۰ تا ۱۳۲۱ (اسفند تا مرداد)
۵۰ ـ آقای دکتر علی‌اکبر سیاسی از ۱۳۲۱ تا ۱۳۲۱ (مرداد تا دیماه)
۵۱ ـ » » » از » » (دیماه تا بهمن ماه)
۵۲ ـ » » » از » تا ۱۳۲۲ (بهمن تا آذر)
۵۳ ـ » دکتر عیسی صدیق از ۱۳۲۲ تا ۱۳۲۳ (بهمن ۲۲ تا فروردین ۲۳)
۵۴ ـ مرحوم سرلشکر علی ریاضی از ۶ فروردین ماه ۱۳۲۳ تا ۱۳۲۳ (۶ فروردین تا ۱۷ فروردین)
۵۵ ـ مرحوم دکتر قاسم غنی از ۱۷ فروردین ۱۳۲۳ تا ۹ اردیبهشت ۱۳۲۳
۵۶ ـ » محمد وحید تنکابنی از ۹ اردیبهشت ماه ۱۳۲۳ تا ۹ شهریور ماه ۱۳۲۳

آقای وحید در این دوره بعلاوه ادوار دیگر که وزارت فرهنگ فاقد وزیر بود سمت کفالت وزارت فرهنگ را داشته‌اند .

۵۷ ـ آقای باقر کاظمی مهذب‌الدوله از ۹ شهریور ماه ۱۳۲۳ تا ۴ آذر ماه ۱۳۲۳
۵۸ ـ » دکتر عیسی صدیق (کابینه آقای بیات) از ۲۳/۹/۴ تا ۲۴/۱/۲۸
۵۹ ـ مرحوم غلامحسین رهنما (کابینه آقای حکیمی) از ۲۴/۲/۲۳ تا ۲۴/۳/۳

۶۰ - مرحوم رهنما (کابینه آقای صدرالاشراف) از ۲۴/۳/۱۶ تا ۲۴/۷/۳۰

۶۱ - « رهنما (کابینه آقای حکیمی) از ۲۴/۸/۱۱ تا ۲۴/۱۰/۳۰

۶۲ - « ملک‌الشعراء بهار (کابینه آقای قوام‌السلطنه) از ۲۴/۱۱/۲۵ تا ۲۵/۵/۹

۶۳ - آقای دکتر کشاورز (کابینه آقای قوام) از ۲۵/۵/۱۳ تا ۲۵/۷/۲۴

۶۴ - « « شایگان « « از ۲۵/۷/۲۷ تا ۲۶/۳/۲۸

۶۵ - « « اقبال « « از ۲۶/۴/۲ بعلت عدم حضور دکترصدیق سمت سرپرستی وزارت فرهنگ را داشته‌اند.

۶۶ - آقای دکترصدیق (کابینه آقای قوام) از ۲۶/۶/۱۹ تا ۲۶/۹/۱۲

۶۷ - « « سیاسی (کابینه آقای حکیمی) از ۲۶/۱۰/۶ تا ۲۷/۲/۴ (خود ایشان مستعفی شدند).

۶۸ - آقای دکتراقبال (کابینه هژیر) از ۲۷/۳/۲۳ تا ۲۷/۸/۱۶

۶۹ - « « سجادی (کابینه آقای ساعد) از ۲۷/۸/۲۷ تا ۲۷/۹/۲۱

۷۰ - مرحوم دکترزنگنه « « « از ۲۷/۹/۲۱ تا ۲۸/۱۰/۲۱

۷۱ - « « « « « « از ۲۸/۱۰/۲۴ تا ۲۹/۱/۱

۷۲ - آقای مسعود کیهان (کابینه آقای منصور) از ۱۴ر۱ر۲۹ تا ۵ر۴ر۲۹

۷۳ - « دکترجزایری (کابینه رزم‌آراء) از ۶ر۴ر۲۹ تا ۳ر۱۱ر۲۹ خود ایشان استعفا کردند.

۷۴ - مرحوم دکترزنگنه (کابینه رزم‌آراء) از ۱۶ر۱۱ر۲۹ تا ۱۶ر۱۲ر۲۹

۷۵ - آقای آموزگار (کابینه آقای علاء) از ۲۹ر۱۲ر۲۹ تا ۶ر۲ر۳۰

۷۶ - « دکترسنجابی (کابینه آقای دکترمصدق) از ۱۱ر۲ر۳۰

۷۷ - « دکترحسابی « « « از اردیبهشت ۳۰ تا مردادماه ۳۱

۷۸ - « دکترآذر « « « از شهریور ۳۱ تا ۲۸ مرداد ۳۲

۷۹ - « رضاجعفری (کابینه سپهبدزاهدی) ازشهریور ۳۲ بسمت معاونت و کفالت بعداً هم تاکنون سمت وزارت فرهنگ را دارامیباشند.

(آقای دکترمهران نیزمدتی معاونت وزارت فرهنگ و بعداً در کابینه اخیر سمت وزارت را پیدا کردند ولی ازقبول کردن این سمت معذرت خواستند)

قانون اداری وزارت فرهنگ

تصویب شده ۱۱ شهریور ماه ۱۲۸۹

فصل اول

در ترتیب شعب ادارات مرکزی

ماده اول - ادارات معارف و اوقاف وصنایع مستظرفه ازقرار ذیل است :

۱ - دائره وزارت مشتمل بروزیر و کابینه وزیر

۲ - مدیر کل

۳ - ادارهٔ تعلیم عمومی

٤ - ادارهٔ معارف

٥ - ادارهٔ اوقاف

٦ - دائرهٔ تحقیقات

۷ - دائرهٔ تفتیش

۸ - دائرهٔ محاسبات

۹ - هیئت شورای معارف

فصل دوم

در وظایف وزیر واعضاء ادارات

ماده دوم - وظایف وزیر:

۱ - مسئولیت صحت مصارف اداره هرشعبه

۲ - اجرای قوانین موضوعه در ترویج معارف وتصحیح اموراوقاف

۳ - تهیه اسباب تحصیلات ابتدائی مجانی اجباری و تعمیم تحصیلات متوسطه وعالیه .

٤ - ترتیب شعب ادارات وزارتخانه درایالات وولایات .

۵ - حفظ ارتباط اداره معارف ایران باسایر دول

ماده سوم - وظایف مدیر کل

۱ - مسئولیت امور اداره در نزد وزیر
۲ - تدارك موجبات پیشرفت امور ادارات
۳ - تصدیق مراتب لیاقت اجزاء واستحقاق آنها در نیل بمراتب ودرجات عالیتر.
٤ - تعیین حدود وحقوق اجزاء واظهار آن در راپرتهائی که بدولت یا بمجلس شورای ملی تقدیم میشود.
۵ - ترتیب نظامنامه‌ها ومواظبت دراجرای آنها.
٦ - نظارت درانانیه ادارات مرکزی.
۷ - ترتیب بودجه وزارتخانه.
۸ - امضای احکام وقراردادهای اداره قبل ازامضای وزیر
۸ - تصدیق راپورتهای اداره که بامضای مدیران ادارات است.
۱۰ - نظارت درمالیه وزارتخانه ومحاسبه آنها.
۱۱ - امضاء درموارد ذیل عوض وزیر درصورتیکه وزیر اجازه داده باشد:
(اولاً) در تعیین مدت اجازه مرخصی اجزاء جزء غیراز رؤساء.
(ثانیاً) اجرای سیاسات ومجازات اداری درحق اجزاء جزء.
(ثالثاً) توقیف مقرری وعزل اجزاء جزء موافق قانون تشکیلات اداره و قانون استخدام.
(رابعا) امضاء وقبول مخارج ومصارفی که از صدتومان تجاوز نکند و مبنی برقرارنامه باشد یاسابقا بموجب دستخط یاامضاء وزیر جاری شده باشد.
(خامساً) تهیه یادداشت‌های راجعه بامور مالیه وزارتخانه که بدیوان محاسبات تحویل شود.
(سادساً) تهیه یادداشت‌های راجعه بامور مالیه وزارتخانه که باید بدیوان محاسبات تحویل شود.

ماده چهارم - وظایف اداره تعلیم عمومی

۱ - مراقبت درامور تعلیمات ابتدائیه ومتوسطه.
۲ - کسب اطلاع ازدوران مدارس مرکزی وبلوکی وایالات وولایات.

۳ - ترتیب راپورتهای لازمه در تنظیمات مقتضیه و پیشرفت تعلیمات در مکاتب ومدارس وترتیب لوایح در تشریح نواقص وانتشار آنها درروزنامجات .

٤ - احصاء مکاتب ومدارس مملکت واحصاء شاگردان درطبقات ثلثه.

٥ - تدارک معلمین از برای فنون وعلوم وتدریس درمدارس.

٦ - ترتیب کلاسهای درس برای اکابر.

۷ - تهیه وسایل برای پیشرفت کارمکاتب وطبع کتب .

۸ - ایجاد مدارس مجانی برای ایتام .

۹ - ایجادمدارس شبانه‌روزی برای شاگردان خارج وداخل که بخواهند در مرکزتحصیل کرده باشند .

ماده پنجم - وظایف اداره‌معارف

۱ - مراقبت درامورتعلیمات عالیه وفرستادن شاگردبخارجه.

۲ - تشکیل کتابخانه ومجموعه‌های علمی وتاریخی.

۳ - تأسیس موزه‌های تاریخی وعلمی وصنعتی.

٤ - تحصیل عتیقات ونظارت درحفریات.

٥ - نگاهداری آثارقدیم وحفظ آنها ازاندراس وفنا .

٦ - نگاهداری اشیاء نفیسه وسایراموال امکنه مقدسه و غیرها که ودایع ملی درآنجا هست .

۷ - تأسیس قرائتخانه وکتابخانه ومجمع‌های علمی وادبی درمرکز وایالات وولایات .

ماده‌ششم - وظایف اداره‌اوقاف

۱ - تحصیل صورت‌صحیح ازوقف‌نامه‌ها وموقوفات‌مرکزی وایالتی وولایتی وبلوکات درکل ممالک‌ایران .

۲ - نظارت کلیه براعمال متولیان ونظار وتفتیش دروصول و اتصال عایدات اوقاف وممانعت ازحیف ومیل اولیاء ومباشرین وقف‌نسبت باعیان ومنافع موقوفات وتدارک موجبات آبادی آنها .

۳ - اداره کردن موقوفاتی که تولیت آنها مستقیما راجع بشخص‌سلطان عصر یادولت است .

۴ - مراقبت درصرف عایدات اوقاف بمصارف مخصوصه خودش حسب ما اوقفها اهلها .

۵ - اهتمام درصرف منافع موقوفاتیکه مصرف معین ندارد و باید در مطلق بریات صرف شود درمصارف تعلیمات و فوائدعمومیه.

۶ - اداره کردن موقوفاتیکه متولی مخصوصی ندارد بموجب اذن از طرف یکی از حکام شرع.

ماده هفتم ـ وظیفه دائره تحقیقات

۱ - تسویه اختلافات بین متولیان و نظار اوقاف ورجوع بعدلیه درصورت لزوم.

۲ - تحقیق جمع و خرج وعایدی اوقاف مختلفه .

۳ - تحقیق و تمیز املاك موقوفه از املاك شخصی .

ماده هشتم ـ وظائف دائره تفتیش :

۱ - تفتیش در اجرای نظامنامه‌ها و محاسبات وعایدات و کیفیت جریان امور در کلیه ادارات وزارتخانه.

۲ - تفتیش درمدارس ابتدائیه ومتوسطه وعالیه وملاحظه نظافت وحفظ صحت آنها .

۳ - تقدیم راپورتهای هفتگی وماهیانه وسالیانه از اوضاع مدارس واوقات وپیشرفت کار تعلیمات و کتب رایجه درمکاتب و کیفیت امورسایرادارات وزارتخانه.

ماده نهم ـ وظائف دایره محاسبات :

۱- ترتیب و نگاهداری کتب ودفاتر واوراق لازمه برای حقوق اجزاء وزارتخانه وحساب کلیه وجوه عایدات اداره معارف و اوقاف.

۲ - ترتیب صورتهای ماهیانه برای هیئت شورای معارف وصورتهای ششماهه درروزنامه.

ماده دهم ـ وظایف هیئت مشاور:

۱ - حل غوامض امور معارف .

۲ - تسویه اختلافات بین مکاتب ومدارس.

۳ - ردوقبول تألیفات معینه برای مدارس ومکاتب

۴ - مشورت درتدارك نواقص تعلیمات ولوازم تحصیلات ثلثه از وجوه اعانه وغیره و ترجیح بعضی تدارکات بمقتضیات حال.

۵ - تعیین مصرف وجوه فوق‌العاده که برسم هدیه واعانه میرسد و وجوه موقوفاتی که باختیار معارف گذارده شده باشد .

۶ - معاونت فکری بوزیر در هر نوع مسئله ومشکلی که بآن هیئت رجوع شود.

فصل سوم

ترتیب ادارات معارف واوقاف در ایالات وولایات

ماده یازدهم - برای ایفاء بوظایف مذکوره علاوه برادارات مرکزی در ایالات وولایات نیزشعبه‌ها برحسب لزوم تأسیس میشود .

ماده دوازدهم - اداره کردن وزارت معارف و اوقاف و موقوفاتی را که تولیت آنها مستقیما راجع بشخص سلطان عصراست با اجازه سلطان عصر خواهد بود (ماده اخیر بعنوان متمم قانون اداری وزارت فرهنگ در نشست ۲۲ جمادی‌الاخر ۱۳۲۹ قمری پذیرفته شده‌است.)

درشصت سال پیش که مصادف باایام وزارت شادروان علیقلی خان اعتضادالسلطنه وجعفرقلی خان نیرالملك بود سازمان فرهنگ این کشورروی پایه جدید قرار گرفت وتقریباً درسی سال قبل قانون سازمان اداری وزارت فرهنگ بتصویب مجلس شورای ملی رسید وشالودۀ تشکیلات فعلی درآنموقع ریخته شد واگر بادیده انصاف ملاحظه شود خواهیم دید که پیشرفت معارف جدید این کشور مدیون زحمات وایمان متصدیان ادوار نخستین بوده‌است .

پیش ازسال ۱۲۹۹ بواسطهٔ ضعف حکومت مرکزی واغتشاشات داخلی ونبودن یك دولت مقتدر بادوام ، کشورما دستخوش نفوذ سیاسی احزاب و مداخلات ناروای خارجیها ومتنفذان شده بود. ازسال ۱۲۹۸ تا سال ۱۲۹۹ اغتشاشات داخلی و ضعف دولت مرکزی بدانسان بود که درظرف یکسال چندین وزیر در وزارت فرهنگ پیدا شد وهیچکدام مجال نیافتند یك رشته اصلاحات اساسی راکه آرزوی متجددان وفرهنگیان بود انجام دهند.

ازموقع طلوع حکومت اعلیحضرت فقید رضاشاه پهلوی و برقراری نظم و آرامش وضع سازمان فرهنگ نسبةً تثبیت شد ودرمدت پانزده سال که چشمان نافذ رضاشاه کبیر اوضاع کشوررا زیرنظرداشت حالت متشنج وزارت فرهنگ آرامش

یافته بود ودر همین هنگام اساس سازمان نوین آن ریخته شد خاصه در عهد شادروان اعتمادالدوله ـ قراگوزلو ومرحوم اسمعیل مرآت و آقای علی‌اصغر حکمت قدمهای مؤثری در بهبود وضع فرهنگ وسازمان آن برداشته شد بدیهی است که پایهٔ تشکیلات فعلی وزارت فرهنگ هم دنباله تشکیلات اولی این وزارتخانه میباشد.

چنانکه از متون قانون اداری وزارت فرهنگ مستفاد میشود این سازمان درشهریور ۱۲۸۹ یعنی درحدود سی سال پیش تنظیم گردیده درصورتیکه درظرف این مدت تغییرات فاحشی دروزارت فرهنگ روی داده وسازمانهای نوینی طرح ریزی شده که شباهت زیادی باسازمانهای نخستین ندارند بعلاوه ترقیات زیادی که درتعداد محصلان و آموزگاران ودبیران وکارمندان وبودجه این وزارتخانه روی داده بهیچوجه قابل مقایسه باسابق نیست وازاین‌رو قانون اداری فرهنگ تصویب شده ۱۱ شهریور ۱۲۸۹ با اینصورت قابل استفاده نیست و بهمین دلیل هیچیك از وزرای فرهنگ بمفاد و اصول آن تا کنون توجه نکرده اند بنابر این بعقیدهٔ مطلعین آموزش و پرورش وفرهنگیان باید در وضع سازمان وزارت فرهنگ تجدید نظر بعمل آید منتها برای جلوگیری از تمایلات اشخاص گوناگون و وزرای مختلف العقیده که هرروز بنام اصلاحات فرهنگی از کیف خود طومارهای بلند بعنوان اصلاحات فرهنگی وسازمان جدید و نظم نوین فرهنگ خارج میکنند باید سازمان جدید سودمندی که مبتنی بر احتیاجات فرهنگی کنونی و ده‌سال آینده این کشور باشد با حضور مطلعان ومتخصصان آموزش وپرورش در یك شورای فنی فرهنگی تدوین گردد وبتصویب مجلس شورای ملی برسد وهروزیر جدید موظف باشد برطبق اصول وموادقانون سازمان اداری جدید وزارت فرهنگ اصلاحات فرهنگی رادنبال کند وقسمتی از آن سازمان راتکمیل نماید. همچنانکه اشاره شد وزرای سابق فرهنگ هنگام جلوس بر کرسی وزارت بروفق سلیقه وذوق شخصی خود ویا برای پیروی ازتوصیه وسفارش اشخاص ذی نفوذ سازمان وزارتخانه را تغییرمیدادند وضمن بخشنامه کوتاهی طرزکار واصول سازمان جدیدرا بنظر رؤسا و کارمندان میرسانیدند و از مسئولان اجرای مفاد بخشنامه‌را می خواستند ودر بعضی مواقع برای تسکین امیال و مطامع اشخاص بصادر کردن دستورهای متناقض می پرداختند ودرمدت کوتاه وزارت خودچندین بار یك اداره‌را زیرورو میکردند وبرای حفظ مقام خود بساط خرید و فروش بنرخ روز می گستردند. برای نمونه سلیقه بعضی از آقایان وزیران فرهنگ

را بابخشنامه‌هائی که دراینخصوص صادر کرده‌اند ملاحظه‌میکنید:

ازتاریخ ۱۰مهرماه ۱۳۲۳ تامدت دوماه سازمان‌زیر برای‌تشکیلات‌مرکزی وزارت‌فرهنگ بطور آزمایش بموقع‌اجراء گذارده‌میشود

۱ – شورای اداری مرکب از مدیران کل وعده‌ای از بازرسان وزارتی و رؤسای ادارات بانتخاب وزیرفرهنگ.

۲ – ادارهٔ دفتر وزارتی (دائره‌رمز ومحرمانه جزوآنست).

۳- ادارهٔ کل آموزش‌وپرورش‌شامل:
- ۱- ادارهٔ آموزش اجباری وابتدائی
- ۲- ادارهٔ آموزش متوسطه‌وعالی
- ۳- ادارهٔ امتحانات و برنامه‌ها
- ٤- ادارهٔ فرهنگ تهران وتوابع

٤- ادارهٔ کل امور داخلی:
- ۱- ادارهٔ حسابداری وساختمان و کارپردازی
- ۲- ادارهٔ کارگزینی
- ۳- ادارهٔ بازرسی
- ٤- ادارهٔ بایگانی‌راکد

٥- ادارهٔ کل نگارش شامل:
- ۱- ادارهٔ نگارش
- ۲- دبیرخانه فرهنگستان
- ۳- دبیرخانه شورای عالی فرهنگ
- ٤- کتابخانه‌فنی و کتابخانه‌ملی

٦- ادارهٔ کل اوقاف وغیره شامل:
- ۱- ادارهٔ اوقاف
- ۲- دبیرخانه شورایعالی‌دینی
- ۳- ادارهٔ‌تربیت‌بدنی
- ٤- « موسیقی
- ٥- « باستانشناسی ومردم‌شناسی

نوشتجات منتهی تامدت‌یکسال ممکن‌است دربایگانی‌جاری هریك‌ازادارات

بماند و بعد ببایگانی راکد تحویل گردد مگر گزارشها و کارهائیکه خاتمه نیابد ببایگانی راکد تحویل داده شوند.

وزیر فرهنگ

☆ ☆ ☆

در تاریخ ۱۱ دیماه ۱۳۲۳ بخشنامه ذیل راجع بسازمان وزارت فرهنگ و حدود وظایف و تکالیف ادارات و تقسیم کار در وزارتخانه از طرف یکی دیگر از وزرای فرهنگ صادر شده‌است:

برای رسیدن بمنظورهای ذیل:

۱- سرعت و صحت جریان کار در وزارت فرهنگ و ادارات فرهنگ شهرستانها

۲- اتخاذ تصمیم از طرف آقایان رئیسان مسئول

۳- رفع نیازمندی مردم در حداقل مدت

٤- اعتیاد آقایان رئیسان ادارات باستقلال فکري و ابتکار در حل و فصل امور

٥- تقلیل عده مراجعه کنند گان بوزیر در نتیجه پیدا کردن وقت برای کارهای اساسی.

چندسال قبل مقرراتی وضع نمود اینك بامختصر تغییراتی ذیلاً اصول مربوط بتقسیم کار درهفت ماده و کارهائی که بنظر وزیر میرسد در ۲۱ ماده ابلاغ میشود که فوراً بموقع اجرا گذارید.

یقین دارم باین ترتیب اشخاصی که لیاقت و شایستگی آنان تاکنون مکتوم مانده درنتیجه استفاده از اختیاراتی که اکنون بآنها داده میشود کاردانی و قوت فکر و نیروی تصمیم خودرا ابراز خواهند داشت و در آینده مصدر خدمات مهمتر و بزرگتر واقع خواهند شد.

اصول مربوط بطرز تقسیم کارهای وزارت فرهنگ

۱- نامه‌های واردرا دفتر وزارتی آنچه ازامور جاری است و اهمیت خاصی ندارد بادارات مربوط رجوع مینماید و ادارات باید در کمترین مدت نسبت بهریك از نامه‌ها و موضوع‌ها اقدام شایسته معمول دارد دفتر وزارتی مراعات خواهد نمود که نامه‌های بدون امضاء بادارات ارجاع نشود نامه‌های بدون تمبر که باپی نوشت وزیر فرهنگ یایکی ازمدیر کل‌ها باشد در حکم یادداشت وزارتی خواهدبود بقیه نامه‌های

بدون تمبر را دفتر وزارتی پس از ملاحظه مدیران کل مربوط بموجب دستور کتبی آنان بایگانی خواهد کرد.

۲- نامه‌هائی که اهمیت خاصی دارد و همچنین گزارشهای محرمانه را ابتداء دفتروزارتی بنظر وزیر میرساند تاپس‌از ملاحظه برای اقدام بمدیران کل ارجاع کند مگر آنکه مقتضی بداند آنرا باداره مربوط ارجاع نمایند.

۳- نامه‌هائی که بعنوان بنگاههای دولتی یاارباب رجوع نوشته میشود آنچه اهمیت خاصی ندارد و بارعایت قوانین ومقررات تهیه‌شده وتعهدی‌را برای وزارت فرهنگ ایجادنمی نماید بامضاء رئیس‌اداره صادر میشود.

٤- دوایر وشعب‌تابع یك‌اداره بااداره‌دیگر مستقیماً مکاتبه‌نمی نماید. ادارت بقدر امکان کوشش خواهند نمود که کارها را بوسیله تلفن یایادداشت قطع وفصل کرده بمکاتبه‌بیهوده وصرف کاغذ ووقت نپردازند.

٥- بطور کلی گزارشهائی که بنظر وزیر یامدیر کل‌میرسد باید روشن وتا ممکن‌است بطور مختصر تهیه‌شود.

٦- روی پرونده‌هائی که نزد وزیر برای صدور دستور فرستاده میشود باید خلاصه‌ای از گزارش کار وموضوع آن بامضاء رئیس‌اداره ومدیر کل مربوط بوده باشد وهمچنین مدارك‌مهمی که دراین‌خلاصه به‌آن اشاره‌شده وممکن است مراجعه بآن‌ضرورت‌یابدباید‌بانشانه‌ای‌معین‌شود که‌بررسی‌تمام‌پرونده نیاز نباشد پیشنهادهائی که‌برای تصویب‌موضوعی تهیه یاگزارشهائی که راجع بموضوعی داده شود بایدبا نظر وامضاء رئیس‌اداره ومدیر کل بوده باشد وضمن پیشنهاد نظر رئیس‌اداره ومدیر کل‌مربوط صریح‌وروشن باشد. مقصود این است که پیشنهادها باین جمله‌ها (منوط بامر مبارك است) یا (جریان امر بقرارفوق معروض افتاد یاهر قسم رأی مبارك اقتضا فرمایدامر باجرا فرمایند) ونظائرآن نباید ختم‌شود بطور کلی گرفتن تصمیم بارئیسان‌مسئول‌است مگردرمواردی که مقررات‌خاصی نیست یاتعهدی برای‌وزارت فرهنگ ایجادشده که ازحدود ادارات وصلاحیت‌آنان خارج‌است تنهادراین مورد رئیسان‌ادارات ومدیران کل باید ازوزیر کسب‌اجازه ودستورنمایند.

۷- برای‌اینکه کمتر وقت صرف تهیه گزارش شود بهتراست آقایان رئیسان ادارات تاممکن‌است موضوعاتی‌راکه محتاج بکسب دستور است تاجائی که‌اجازه

کتبی برای ضبط درپرونده ضرورت ندارد زبانی باطلاع مدیر کل مافوق خود برساند که درصورت ضرورت مدیر کل بعرض مقام وزارت رسانیده و کسب تکلیف نماید این قید مانع ازاین نیست که درموارد ضروری رؤساء مطالب خود رامستقیماً باطلاع مقام وزارت برسانند.

کارهائی که بنظر و امضای مقام وزارت میرسد بقرار زیر است:

۱ - امورمربوط بطرح و تصویب بودجه وابلاغ بودجه‌های مصوب (اعم از دولتی یا اوقافی) .

۲ - اجازه کلی خرج مطلقا.

۳ - تصویب انعام وفوق العاده‌ها واعطاء کتب.

۴ - اجازه ساختمان و تعمیرات اساسی و تصویب نقشه‌ها .

۵ - امضاء کلیه درخواستها (برای تسهیل ممکن است معاون و یا یکی از مدیران کل را مأمور نماید).

۶- تصویب پیشنهادات وامضاءاحکام راجع به بازرسان وزارتی رئیسان ادارات پایتخت وشهرستانها ورئیسان دانشسراها ودبیرستانهای پایتخت وشهرستانهاوهمچنین امضاء احکام رتبه های پنج ببالا یا معادل آن مقصود این است که احکام صاحبان این رتبه‌ها با وجوداینکه پیشنهادهای آن قبلا بتصویب وزیر رسیده بامضاء وزیر خواهد رسید .

(پیشنهادهای استخدامی باید مطلقاً قبلا بامضاء اداره کار گزینی برسد).

۷ - ارجاع کلیه کارهائیکه‌ازوظایف شورای‌عالی فرهنگ‌وشورای‌دانشگاه وفرهنگستان است وتغییر برنامه و آئین نامه امتیاز آموزشگاهها اعطاء نشان‌ومدال، روزنامه وغیره وامضاء مصوبات شوری.

۸ - کاوشهای علمی وکاوش‌های تجارتی، نقل وانتقال آثار تاریخی و باستانی.

۹ - تصویب برنامه‌های مسابقات قهرمانی کشور و اعزام دسته های ورزشی بخارج.

۱۰ - کلیه قراردادهای تألیف وترجمه و تصحیح و چاپ کتاب و انتشارات وزارت فرهنگ .

۱۱ - امضاء دانشنامه‌ها و گواهی‌نامه‌ها (ممکن است برای تسهیل امر بمعاون یا یکی ازمدیران کل واگذارشود) .

۱۲ - اجازه تبدیل باحسن رقبات موقوفه و واگذاری تصدی موقوفات که وزارت فرهنگ آنها میباشد . اجازه سازش صاح در دادوسهای اوقافی واسترداد دادخواهی ، انتخاب داور، اجازه تجدیدنظردررأی تحقیق اوقاف.

۱۳ - اجازه‌انحلال آموزشگاهها

۱٤ - تصویب‌سازمانهای‌جدید فرهنگی.

۱۵ - اجازه انعقاد مجالس فرهنگی(مقصود مجالسی‌است که جنبه عمومی و خارجی دارد وازطرف وزارت فرهنگ اشخاص معینی‌دعوت میشوند).

۱٦ - مطالب اساسی مربوط بدانشجویان ایران درخارجه.

۱۷ - امضاء کلیه نامه‌های صادره بدفترمخصوص شاهنشاهی وریاست مجلس شورای ملی وهیئت وزیران وسفارتخانه‌ها ، استاندارها وپاسخ نامه هائی که بامضاء وزیران بوزارت فرهنگ میرسد

۱۸ - انتخاب اعضاء کمیسیون ترفیعات .

۱۹ - بغیرازمسائل فوق هرگاه یکی ازرئیسان ادارات موضوعی‌را ازلحاظ اهمیت و فوریت مقتضی بداند ممکن است با اطلاع مدیر کل بعرض مقام وزارت برساند .

۲۰ - مقام‌وزارت‌لدی‌الاقتضاهریك از کارهای‌فوق‌ویاامضاءنامه‌های‌مربوط را بجناب‌آقای معاون واگذارخواهند کرد.

۲۱ - ابلاغهای استخدامی مربوط برتبه‌های یك و دوسه وچهار و یا معادل آنها مدیر کل‌اداری امضاء مینماید.

بخشنامه ذیل ازطرف یکی از وزیران بتمام ادارات وزارتخانه و فرهنگ شهرستانها فرستاده شده است:

سازمان ذیل که دردوازدهمین جلسه شورای اداری مورخ دیماه۱۳۲۳تثبیت وبمقام وزارت پیشنهاد شده ومورد موافقت آنمقام قرار گرفته عیناً ابلاغ میشود خواهشمنداست آن‌اداره حدودووظایف‌واختیارات‌خودرا باتوجه باینکه‌اصطکاکی درانجام وظایف ادارات مختلف ایجاد ننماید بانظر مدیرکل مربوط تهیه وارسال

نماید که پس از طرح و تصویب درشورای اداری بعرض مقام وزارت رسیده و سپس ابلاغ گردد :

الف- حوزه وزارتی زیرنظرمستقیم مقام وزارت :

۱ ـ اداره دفتروزارتی(دائره رمزومحرمانه جزو آنست).

۲ - دبیرخانه شورای عالی فرهنگ

۳ - دبیرخانه شورای علوم دینی

٤ - دبیرخانه فرهنگستان

ب- اداره کل آموزش و پرورش:

۱ ـ اداره فرهنگ تهران و حومه

۲ ـ اداره فرهنگ شهرستانها

۳ -اداره دانشسراها و آموزش عالی

٤-اداره امتحانات و برنامه‌ها

۵ - اداره تعلیمات روستائی

ج- اداره کل نگارش:

۱- اداره نگارش

۲ ـ باستان شناسی

۳ ـ اداره موزه ومردم‌شناسی

٤ ـ اداره کتابخانه‌ملی

۵ ـ اداره هنرستان‌هنرپیشگی

٦ - اداره کتابخانه فرهنگ

د ـ اداره کل مالی:

۱ ـ اداره بازرسی

۲ - اداره حسابداری و کارپردازی

۳ - اداره ساختمان

٤ - اداره کارگزینی

۵- اداره بایگانی راکد

ازشهریور ۱۳۲۱ تاکنون وزارت فرهنگ این کشورسازمانهای مختلف بخود دیده که اکثر آنها با تعویض وزیران درمدت کوتاهی تغییریافته و بصورت جدیدی

در آمده است تغییرات پی در پی در سازمان فرهنگ موجب گردیده که تشکیلات کنونی وزارت فرهنگ وادارات مربوط از حدود تکالیف خود خارج گردند واز عهده انجام وظایفی که بعهده آنها محول‌شده است بهیچوجه بر نیایند علاوه براین موجب عدم تسلط وزیر فرهنگ برسازمان وزارت فرهنگ و ایجاد تشنج درتشکیلات وزارتخانه گردیده است .

کارمندان وزارت‌فرهنگ ،رؤسای دبیرستانها، رؤسای ادارات وآموزگاران ودبیران نیزبنوبه خودبوظایف وکارهای‌اداری وفنی که برعهده دارند مسلط نیستند وبعلت تغییرات زیاد وپیوستن بادارات جدید مسئولیت آنها ازمیان رفته است.

یکی‌دیگرازآثارشوم‌تغییرسازمان‌وزارت فرهنگ وتغییررؤساء وکارمندان ادارات وتعویض مسئولان مدارس هرج و مرجی است که در دبیرستانها و دبستانها درطول سال مخصوصاً درموقع امتحانات نهائی‌ظهور وبروز میکند .

سازمان اداره دفتروزارتی تاپیش ازسال ۱۳۲۸

وزارت فرهنگ از ادارات متعددتشکیل شده که هریك ازآنها دارای‌یك‌تن رئیس و یك یا دو تن معاون و مدیر دفتروبتفاوت دارای دوائرجزء و شعب مختلف میباشند وهریك ازآنها بنوبه خود دارای متصدی ومسئول مخصوص بخود میباشند وباندازه کافی کارمند دارند کلیه این ادارات ودوائردارای مقررات ونظامنامه‌ها و وظایف مخصوصی‌هستند وعموما تحت نظروزیرفرهنگ انجام وظیفه میکنندا گر بنا باشد تمام ادارات ودوایر وزارت فرهنگ مستقیما باوزیرفرهنگ ارتباط یابند ودرموارد معین کسب تکلیف کنند پیداست که نظم و ترتیبی در جریان کارها پیدا نخواهدشدازینرولازمست‌اداره‌ای مخصوص ادارات دیگررا باوزیرفرهنگ‌مربوط سازد ودستورهای وزیر را بآنها برساند وبعلاوه بتقاضاهای ارباب رجوع‌رسیدگی کند وهمچنین ارتباط ادارات‌را با نظم وترتیب بامقام وزارت تأمین نماید این‌اداره که‌واسطه‌ارتباطارباب رجوع‌وادارات وزارت فرهنگ‌وسایردستگاههای‌فرهنگی باوزیرفرهنگ است دفتروزارتی نامیده میشود .

وظایف اداره دفتروزارتی :

۱ ـ تحویل گرفتن کلیه مراسلات رسیده بوزارتخانه ودادن رسید رسمی

۲ - رسانیدن کلیه مراسلات رسیده اعم ازمراسلات مهم ومحرمانه وخصوصی یانامه‌های شخصی وعادی ومعمولی بنظروزیرفرهنگ یا اشخاصی که وزیرفرهنگ برای رسیدگی نامه‌ها معین میکنند .

۳ - ابلاغ کلیه دستورهای صدوریافته ازطرف وزیرفرهنگ بسایرادارات

٤ - ارجاع مراسلات عادی وزارتخانه بادارات مربوط

٥ - تعیین وقت ملاقات با وزیر یا معاون برای مراجعه کنندگان

٦ - نظارت درجریان کارهای دفترنامه رسانی

۷ - رسیدگی بکارمراسلات خارجی وترجمه آنها در مواقع لزوم

۸ - ثبت کلیه مراسلات رسیده بوزارت فرهنگ وتقسیم آنهابادارات مربوط

۹ - راهنمائی ارباب رجوع باداراتی که نامه بدانها ارجاع شده است

۱۰ - فرستادن نامه‌ها بشهرستانها

۱۱ - ثبت وارسال کلیه مراسلات محرمانه وتلگرافها بسایرادارات تابع مطابق مقررات مخصوص

۱۲ - کشف تلگرافهای رمزرسیده ازشهرستانها و رمز کلیه تلگرافات صادر شده (درموقع لزوم)

۱۳ - ردکردن امانات پستی درداخل کشور و اوراق بهادار و تمبر و غیره بشهرستانها

١٤ - بایگانی مراسلات دفتروزارتی

١٥ - رسانیدن نامه‌هائی که ادارات برای امضای مقام وزارت یا معاونت میفرستند

١٦ - ثبت وارسال کلیه نامه‌هائی که بامضای وزیریامعاون رسیده است

۱۷ - تهیه گزارشهای هفتگی

۱۸ - تهیه بخشنامه و اوراق مخصوص برای ادارات بوسیله ماشین پلی کپی

۱۹ - تهیه اخبارمربوط بوزارتخانه که شایستگی درج در روزنامه و انتشار دررادیو را داشته باشد

۲۰ - ارسال خلاصه گزارشهای هیئت بازرسی شهرستانها بدفتر بازرسی کل کشور .

بایگانی دفتر وزارتی:

راجع ببایگانی دفتروزارتی چندنکته قابل توجه است :

اولاً - تمام نامه‌هائی که محرمانه ورمزی است جداگانه بایگانی میگردد و درآخرسال نامه‌ها وتلگرافات محرمانه هر اداره بخودآن اداره داده میشود و مسئولیت آنها بعهده رئیس آن اداره است بنابراین مسائل محرمانه وزارت فرهنگ دراختیار رؤسای ادارات آن وزارتخانه ومسئولان دفاتر محرمانه ادارات وزارت فرهنگ است .

ثانیاً - درصورتیکه بخواهند متصدی بایگانی را عوض کنند باید تمام مراسلات تحویل داده شود و چون نمی‌توان یکایك نامه‌هارا شمرد و تحویل داد لذا روی هرپرونده متجاوز ازبیست تاچهل نمره دفتراندیکاتور ثبت شده وآن پرونده حاوی تمام مراسلاتی است که پشت جلد آن نمره گذاری و خلاصه شده ودرج گردیده است .

ثالثاً - مراسلات محرمانه را فقط وزیر می‌تواند باز کند و بخواند و دستور بدهد ازرؤسای ادارات هر کسی که نامه محرمانه می‌نویسد باید پیش نویس آنرا هم دردفتر محرمانه خود بنویسند ودرآنجا پاکنویس کنند وبدفترمحرمانه بفرستند .

رابعاً - برای رمز بعدد حوزه‌های فرهنگی ایران کلید های رمز موجود است وعدد آنها سی وسه است که هر رئیس فرهنگی در اختیار خود یك کلید رمز دارد البته برای ممالك خارج درعهده سفیر کشورایران می‌باشد .

سازمان جزء اداره دفتروزارتی :

اداره دفتروزارتی دارای چندین دائره است که هر کدام ازآنها بـه نسبت احتیاجات خود عده‌ای کارمند دارد.

دوائراداره دفتر وزارتی عبارتند از:

١ - دائره رمز ودفترمحرمانه .

٢ - دائره تحریرات و ترجمه.

٣ - دائره ثبت و توزیع بادارات.

٤ - دائره دفاتراندیکاتور وارسال مراسلات .

٥ - دائره پلی کپی وتعقیب پی نوشتها .

سازمان اداره بازرسی وزارت فرهنگ

تابیش از سال ۱۳۲۸

الف وظایف اداره بازرسی درسابق عبارت بودند از:

۱ - رسیدگی باحتیاجات ادارات مرکزی و آموزشگاههای پایتخت وحومه ازحیث نوشت‌افزار و اثاثیه ولوازم سوخت وغیره ودستورتهیه آنها باداره حسابداری وهمچنین ترتیب تقسیم آنها.

۲ - تهیه خانه‌های مناسب برای آموزشگاهها وادارات مرکزی وزارت فرهنگ که درخارج از حوزه وزارتخانه انجام وظیفه می‌نمایند وترتیب اجاره آنها ونظارت دراجرای مقررات اجاره‌نامه‌ها وهمچنین نظارت درتعمیرات و نگاهداری بناهای دولتی پایتخت.

۳ - رسیدگی وتقسیم اعانات آموزشگاههای ملی برطبق مقررات مربوط.

۴ - رسیدگی وتقسیم اعتبار کمك هزینه تحصیلی دانش‌آموزان بی‌بضاعت و همچنین سایر کمك‌هائی که بنام دانش‌آموزان بی‌بضاعت می‌شود.

۵ - رسیدگی باموردانش‌آموزان مشمول نظام وظیفه واقدام لازم برای معافیت آنها وهمچنین رسیدگی باموره مربوط بدانشجویان ودانش‌آموزانی که در خارجه تحصیل می‌نمایند ازلحاظ مقررات نظام وظیفه و تهیه آمار جامعی از دانش‌آموزان اعم ازمشمول وغیرمشمول.

۶- رسیدگی واقدام بهرگونه تقاضاراجع بنقل وانتقال دانش‌آموزان دبیرستانها ازپایتخت بیکی ازشهرستانها ویابالعکس و همچنین رسیدگی بتقاضای کسانی که امتحانات خودرا بخواهند در حوزه دیگری تکمیل نمایند و صدور دستور مقتضی راجع بآنها.

۷ - معرفی دانش‌آموزان دبیرستانها که تاپایان شهریورماه‌هرسال بثبت‌اسامی خود اقدام نکرده‌اند پس‌ازرسیدگی کامل بمدارك‌تحصیلی آنها.

۸ - اموردانشجویان اعزامی دولتی ومسائل اداری مربوط بآنها.

۹ - رسیدگی بانتظامات داخلی وزارتخانه و حضور و غیاب کارمندان و خدمتگزاران جزء.

۱۰ - رسیدگی بامور نظافت و گل کاری وسرایداری وزارتخانه.

۱۱ - رسیدگی بامور مربوط بحضور وغیاب کارکنان آموزشگاهها اعم از دبیر وآموزگار وکارمندان اداری وخدمتگزاران جزء.

۱۲ - ترتیب انعقاد جشنها وسخنرانیهای فرهنگی وهمچنین رسیدگی وصدور اجازه نامه‌ها برای نمایشهائی که ازطرف آموزشگاهها دائر میگردد.

۱۳ - رسیدگی بجریان امور ادارات وطرز پیشرفت کارها.

۱٤ - نظارت در کلیه پرداختهای حقوقی پایتخت وحومه و نظارت در کلیه مناقصه‌ها وقراردادها وسایر هزینه‌ها.

۱۵ - رسیدگی بشکایات اداری واصل از ادارات وآموزشگاهها و اشخاص.

ب - سازمان اداره بازرسی درسابق عبارت بود از:

۱ - دائره احتیاجات و رسیدگی.

۲ - « دانش آموزان وامور نظام‌وظیفه.

۳ - « مال‌الاجاره‌ها وتعمیرات.

٤ - « اعانات و کمك‌هزینه.

۵ - « انتظامات داخلی.

٦ - « رسیدگی بشکایات ورسیدگی بحضور وغیاب کارکنان آموزشگاهها وتنظیم آمار.

هریك ازاین دوائر نسبت بوضع کار واحتیاجاتشان باختلاف دارای کارمندان متعدد می باشند

سازمان ادارهٔ آموزش پایتخت تا پیش از سال ۱۳۲۸

الف - وظایف:

۱ - انتخاب دبیران وآموزگاران وکارمندان اداری آموزشگاهها و دوائر تابعه وتشخیص صلاحیت آنها برای انجام امور آموزشی وفنی و تعیین میزان حقوق هریك برطبق مقررات جاری وپیشنهاد استخدام آنها بمقام وزارت.

۲ - تأسیس آموزشگاههای دولتی ورسیدگی بدرخواست امتیاز وحق نظارت درآموزشگاههای ملی باکمك اداره بازرسی.

۳ - پیشنهاد ترفیع وارتقاء وتوبیخ وتقدیر وانفصال وانتقال واضافه حقوق کارمندان تابعه بمقام وزارت.

٤ - تنظیم وتدوین بودجه آموزشگاههای مرکز وحومه وآموزش سالمندان مرکز وحومه وپیشنهاد بمقام وزارت .

٥ - تأسیس کلاسهای شبانه برای سالمندان وانتخاب مدیر وآموزگار شبانه ازبین مدیران وآموزگارانی که دراختیار این اداره بوده است .

٦ - انجام امتحانات سال سوم دبیرستانهای مرکز وحومه.

۷- بازرسی فنی آموزشگاههای مرکز وحومه

ب - سازمان :

١ - دائره دبیرستانها وآموزشگاههای ملی

۲ - « آموزش ابتدائی پایتخت

۳ - « « حومه

٤ - « دفتر

٥ - « بایگانی

٦ - « آموزش سالمندان

۷ - « بازرسی فنی

۸ - « آمار

هریك از این دوائر تحت نظر مدیر دائره و کارمندان متعدد انجام وظیفه می نمودند.

سازمان و وظایف اداره حسابداری وزارت فرهنگ تاپیش از سال ۱۳۲۸

اداره حسابداری وزارت فرهنگ درسالهای ۱۳۲۳ و ۱۳۲٤ و ۱۳۲٥ و ۱۳۲٦ دارای ۹ دائره بوده است که اصول وظایف هریك درزیر شرح داده میشود :

الف - دائره ودفتر بایگانی :

١ - ثبت نامه های وارده و صادره و ارجاع وارده ها بدوایر حسابداری و پاکنویس پیش نویسها وارسال نامه های صادره.

۲ - نگاهداری دفتر رمز حسابداری .
۳ - تنظیم و نگاهداری بایگانی.

ب - دایره بودجه مرکز وشهرستانها :

۱ - تنظیم بودجه وزارت فرهنگ اعم از حقوق وهزینه فرهنگ.
۲ - تصدیق اعتبار حقوق وفوق العاده‌ها ومزایای کارمندان.
۳ - تنظیم درخواستهای اعتباری شهرستانها.
٤ - صدور معرفی نامه حقوق وفوق العاده‌های کارمندان فرهنگ شهرستانها بعهده ادارات دارائی شهرستانها .

ج - دائره اعتبارات (درآمد وهزینه) :

۱ - نگاهداری حساب اعتبارات وتعهدات.
۲ - » » درآمد وهزینه مرکزی.
۳ - » » » » اوقافی.
٤ - » محاسبه سودده میلیون ریال عطیه ملوکانه که بمصرف حقوق تقاعد معلمین از کار افتاده وقراردادی میرسیده.
٥ - نگاهداری حساب کتابهای دبستانی ودبیرستانی.
٦ - تنظیم ورسیدگی اسنادهزینه مربوط بمرکز.

د - دائرهٔ تنظیم حساب :

۱ - نگاهداری حساب درآمدها .
۲ - » » اوراق بهادار وتمبروکارنامه وبلیط ابنیه تاریخی.
۳ - تنظیم حسابهای ماهیانه وتنظیم حساب دوره عمل.
٤ - وصول هزینه تحصیل دانش آموزان وفارغ التحصیل های دانشسراها که ترک تحصیل می نمایند.
٥ - رسیدگی بامور اجاره بهای خانه‌های استیجاری وزارت فرهنگ درمرکز وشهرستانها .

ه - دائرهٔ حقوق مرکز :

۱ - تهیه لیست‌های حقوق وفوق العاده‌های کارمندان درپایتخت وحومه .
۲ - تهیه لیست حقوق منتظرین خدمت وبازنشستگان .

۳ ـ مراقبت در تسجیل لیست‌های مذکور در اداره‌های مربوط وزارت دارائی.

و ـ دایرهٔ صندوق :

۱ ـ انجام کلیه پرداختهای مرکز و حومه.

۲ ـ دریافت درآمدها و تحویل آنها بحسابهای مربوط در خزانه داری کل.

۳ ـ دریافت سپرده‌ها و نگاهداری حسابهای آن.

۴ ـ نگاهداری تمبر و کارنامه و بلیط ابنیه‌تاریخی و سایر اوراق بهادار.

۵ ـ تطبیق حسابهای صندوق ماهی دومرتبه بادفاتر دایره درآمد و هزینه.

ز ـ دایرهٔ کارپردازی :

تهیه احتیاجات وزارتخانه و ادارات از حیث لوازم اداری، سوخت، اثاثیه، ملبوس، خواربار و غیره.

۲ ـ نگاهداری لوازم خریداری در انبار و تحویل آن بادارات بتناسب احتیاجات هریك طبق تصدیق اداره بازرسی.

ح ـ دایرهٔ اموال :

۱ ـ نگاهداری دفاتر و تنظیم صورتحساب اموال دولتی اعم از منقول و غیرمنقول.

۲ ـ رعایت مقررات آیین‌نامه مخصوص اموال در تمام موارد.

۳ ـ دقت در تحویل و تحول و ضبط اموال دولتی.

ط ـ دایرهٔ ساختمان و دفتر فنی :

۱ ـ تهیه نقشه‌های فنی و برآورد هزینه تعمیرات و ساختمانهای جدید و نیمه‌تمام.

۲ ـ انعقاد قراردادهای مقاطعه کاری و تهیه مصالح ساختمانی مرکز.

۳ ـ نظارت در ساختمانهائی که بمقاطعه‌کار واگذار شده.

۴ ـ تحت‌نظر گرفتن ساختمانهای امانی مرکز و شهرستانها.

۵ ـ مراقبت در تعمیر و نگاهداری ابنیه‌دولتی مرکز.

سازمان و وظایف اداره کارگزینی تا پیش از سال ۱۳۲۸ در وزارت فرهنگ

اداره کارگزینی عهده‌دار احکام و قرارداد کارکنان و نگاهداری پرونده و پیشینه خدمت آنها است. وظایف این اداره بطور کلی بدینطریق خلاصه میگردیده است :

۱ - صدور احکام استخدامی کارمندان اعم از آموزگار- دبیر - کارمندان اداری، خدمتگزاران جزء و کارمندان قراردادی و تنظیم مقررات و لوایح استخدام اتباع خارجی فرهنگی.

۲ - تکمیل پیش نویس احکام از لحاظ تأمین اعتبار و تعیین ردیف بودجه بوسیله ادارات فرهنگ تهران وشهرستانها واداره حسابداری وتکمیل مدارك استخدامی وارسال آنها ضمن احکام صادره باداره کل بازنشستگی برای تصدیق، صدور ابلاغ تأمین مالی حقوق کارمندان .

۳ - صدور احکام انتقال وانتصاب مجدد کارمندان بانظروزیرفرهنگ.

٤ - صدور احکام انتظار خدمت و یاخاتمه خدمت و تشویق وتنبیه کارمندان و تهیه احکام مدال و نشان وغیره.

٥ - تهیه وسایل اموری که باید درداد گاه اداری موردرسیدگی وشور قرار گیرد، انتخاب اعضاء محکمه اداری، اجرای احکام صادره ازدادگاه .

٦ - تهیه پیشنهادات مربوط بامتیازات کارمندان مانند رتبه - اضافه حقوق- ترفیع رتبه - وتغییر وتبدیل مشاغل کارمندان وزارتخانه اعم از کارمندان فنی یا اداری .

۷ - صدور احکام مرخصی استعلاجی واستحقاقی کارمندان تهران وشهرستانها.

۸ - « « مربوط بمأموریتهای موقت تأمین اعتبار این نوع مأموریتها دراداره حسابداری.

۹ - اقدام درمورد کارمندانی که مشمول عطیه ملوکانه بوده اند.

۱۰ - اقدام در مورد بازنشسته گردانیدن کارمندانی که بحد تقاعد رسیده اند وجلب موافقت بازنشستگی درموردوظیفه ومستمری بازنشستگان ویا وارث آنها.

۱۱ - درنظر درفتن اشخاص از بین منتظرین خدمت یااشخاص دیگری که طبق مقررات صلاحیت اشغال پستهای خالی را در وزارتخانه دارند و پیشنهاد آن بمقام وزارت.

۱۲ - شرکت رئیس اداره کارگزینی در کلیه کمیسیونهای اداری وزارتخانه وجلسات امتحان ویامحاکمه اداری کارمندان وزارت فرهنگ.

۱۳ - انجام امورمشمولین نظام وظیفه که کارمند وزارتخانه هستند و روشن

نمودن وضع مشمولیت آنها و تحصیل معافیت کارمندان آموزشی وزارتخانه از اداره نظام‌وظیفه .

۱٤ - صدور احکام کارمندان باستناد لوایح وتصویب نامه‌های دولتی.

۱۵ - صدور احکام ترمیم کارمندان رسمی و پیمانی و احکام اضافه کارمندان پیمانی اعم از آموزگاران ، دبیران ، کارمندان اداری ، خدمتگزاران جزء .

۱٦ - صدور احکام ترفیع و اضافه استحقاقی کارمندان رسمی (بارعایت مقررات وملاحظه شرایط پیشنهادی فرهنگ شهرستانها).

۱۷ - صدور احکام مزایا ، حق‌مقام کارمندان (با رعایت نظر فرهنگ شهرستانها درموقع لزوم).

۱۸- تهیه خلاصه پرونده کارمندان در دفترهای مخصوص- تنظیم دفاتر مخصوصی جهت آمار کارمندان وزارت فرهنگ .

۱۹ - نظارت در تنظیم بودجه پرسنلی (کارگزینی) وزارتخانه.

۲۰- تنظیم پرونده کلیه کارمندان وزارت فرهنگ وتحویل گرفتن کلیه پرونده‌ها وسوابق کارمندان ازادارات وتنظیم آنها در بایگانی راکد.

۱۲ - منظورداشتن حق ترفیع ویا دادن رتبه طبق مقررات وقوانین جاری.

اداره کارگزینی دارای دوایر متعددی بوده است که هرکدام وظایفی برعهده داشته‌اند بترتیب ذیل :

۱ - دایره کارمندان اداری
۲ - « استخدام آموزگاران تهران
۳ - « « « شهرستانها
٤ - « « دبیران
۵ - « بازنشستگی
٦ - « ترفیعات
۷ - « « وترمیم حقوق آموزگاران
۸ - « آمار
۹ - « بودجه
۱۰ - « دفتر

۱۱ ـ دائرهٔ بایگانی کل

۱۲ ـ » استخدام خدمتگزاران جزء

۱۳ ـ » اجرای قانون تعلیمات اجباری

۱۴ ـ » تنبیهات و تشویقات و محاکمات اداری

وظایف و حدود مسئولیت و تکالیف اداری و سازمان اداری کل اوقاف تا پیش از سال ۱۳۲۸

وظایف ادارهٔ کل اوقاف را قانون اوقاف مصوب سوم دیماه ۱۳۱۳ و آئین نامهٔ آن مصوب ۱۳ اردیبهشت ماه ۱۳۱۴ هیئت وزیران تعیین نموده و طبق قانون و آئین نامهٔ آن اداره کل اوقاف مکلف است :

اولاً ـ موقوفاتی را که متولی ندارد و یا مجهول التولیه است مستقیماً اداره نماید .

ثانیاً ـ درعمل متولیان و متصدیان موقوفات عامه که طبق نظر واقف و بادستور وزارت فرهنگ و اوقاف موقوفاتی را مستقیما اداره میکنند نظارت نماید، البته در موقوفاتی که تولیت آن با سلطان عصر است ادارهٔ کل اوقاف طبق قانون هیچگونه نظارت مداخله ندارد .

ثالثاً ـ ادارهٔ کل اوقاف از درآمد خالص موقوفاتی که مستقیما اداره میکند صدی ده (مریضخانه‌ها و مدارس صدی سه) بعنوان حق التولیه از سایر موقوفات عامه صدی پنج (مریضخانه‌ها و مدارس صدی دو) بعنوان حق النظاره دریافت میدارد.

رابعاً ـ رسیدگی باختلافات و دعاوی تولیتی اشخاص و همچنین رسیدگی بحساب متولیان و متصدیان موقوفات بوسیلهٔ اداره تحقیق اوقاف.

خامساً ـ اعتراض بر ثبت اشخاصی که موقوفاترا بملکیت ثبت داده اند و طرح دعوی در دادگاه بوسیله وکلاء رسمی اوقاف.

طریق عمل در سابق :

۱ ـ برای ادارهٔ امور اوقاف مجهول التولیه که مستقیما از طرف اوقاف اداره میشدند شعبهٔ موقوفات متصرفی اقدام کرده املاک مزروعی را در مواعد مقرره از طریق مزایده و مستغلات را طبق آئین نامه‌های مربوط بتعدیل مال الاجاره باجاره میگذار

می نمودند پس از آنکه میزان در آمد موقوفه معلوم میشد بودجهٔ سالیانه که شامل حد اکثر در آمد میبود برای هر موقوفه تنظیم و مصارف آنرا نیز طبق مقررات واقف یا سیرهٔ جاریه در فصول پنجگانه بودجه‌های چاپی تعیین و آنرا ملاک عمل یکسالهٔ هر موقوفه قرارداده برطبق آن درآمدرا وصول و بمصارف مقرره میرساندند و در سال بعد صورت حساب آنرا برای رسیدگی و صدور مفاصا حساب باداره تحقیق اوقاف میفرستادند .

۲ - طریق نظارت درعمل متولیان و متصدیان موقوفات عامه درسابق و درحال جاری این است که:

اولاً - سه ماه قبل از انقضاء مدت اجاره رقبات بمتولیان اخطار میشود که آگهی مزایده را برطبق دستوراداره اوقاف انتشار دهند، جلسات مزایده در ادارهٔ اوقاف زیر نظر مستقیم اداره تشکیل و املاک به برندگان مزایده اجاره داده میشود .

ثانیاً - در اول هرسال متولیان و متصدیان مکلف میباشند بر اثر اخطار رسمی در ادارهٔ اوقاف حضور یافته بودجهٔ در آمد و هزینهٔ موقوفهٔ خودرا طبق مقررات واقف تنظیم کرده پس از تصویب طبق آن عمل نمایند و در آخر سال صورتحساب آنرا بااسناد هزینهٔ مثبته بادارهٔ تحقیق اوقاف بفرستند تا رسیدگی و مفاصا صادر گردد و هرگاه متولیان از انجام این تکالیف خودداری کنند ادارهٔ کل اوقاف بموجب مقررات قانونی آنها را نسبت بموقوفه ممنوع المداخله ساخته و موقوفه آنها را مثل موقوفات مجهول التولیه موقتا اداره می نماید تازمانیکه متولیان حاضر شوند بتکالیف قانونی خود رفتار کنند.

۳ - وجوهی که ادارهٔ کل اوقاف طبق قانون بعنوان حق التولیه و حق النظاره از موقوفات متصرفی و غیرمتصرفی دریافت میدارد بخزانه‌داری کل تسلیم داشته و در هرسال در حدود اعتبار پیش بینی شده بودجهٔ در آمد و هزینهٔ آنرا تنظیم و پس از تصویب وزارت دارائی و هیئت وزیران بموقع عمل می گذارد .

مصارفی که از محل حق التولیه و حق النظاره در بودجهٔ عمومی اوقاف در هر سال منظور میشود عبارتست از تعمیرات ابنیهٔ تاریخی از محل حق النظاره بوسیلهٔ ادارهٔ کل باستان‌شناسی و مصارف متفرقه ادارات و محاکماتی اوقاف پایتخت و شهرستانها از محل حق التولیه و صدی ده در آمدهای حق النظارهٔ سایر مصارف ادارات و استخدامی ادارهٔ کل اوقاف در بودجهٔ کل وزارت فرهنگ منظور است .

۴ - برای رسیدگی باختلافات تولیتی بین اشخاص و تشخیص صحت مدارک ابرازیه ازطرف مدعیان تولیت اداره تحقیق اوقاف درحدودمقررات خاصی که دارد اقدام نموده رأی خودرا صادرو بوسیلهٔ ادارهٔ کل اوقات بطرفین دعوی و مدعیان تولیت ابلاغ میشود.

۵ - دعاوی اوقاف براشخاص یا بالعکس پس ازشور با وکلاء ومشاورین قضائی اوقاف موجودبوده مدارک کافی بوسیلهٔ دو نفر وکلاء رسمی اوقاف در دادگاههای مربوط تعقیب میگردد .

سازمان ادارهٔ کل اوقاف از نظر تقسیم کار در تهران وشهرستانها پیش از ۱۳۲۸

کارهای اداره کل اوقاف از نظر تقسیم کار در پایتخت بین هفت دایره و یک اداره تقسیم میشده است:

۱ - ادارهٔ تحقیق اوقاف
۲ - دایرهٔ اوقاف تهران
۳ - « اوقاف شهرستانها
۴ - « « متصرفی
۵ - » حسابداری
۶ - « جزء جمع
۷ - « دفتر
۸ - « بایگانی

دوایر نامبرده هریک دارای مدیر وچند کارمند بودند که باموره‌ مربوط بخود رسیدگی میکردند دستورها و پاسخهائیکه تهیه میکردند پس ازتصویب و امضای رئیس کل اوقاف صادرمیگردید .

وظایف هریک ازدوایرمزبور بدینقرار بوده است :

۱ - ادارهٔ تحقیق اوقاف :

طبق قانون وآئین نامه اوقاف دارای مقررات خاصی بود وتشکیل میشده از رئیس تحقیق وسه نفر محقق ودو نفر کارمند دفتری، وامورمرجوعه بآن عبارت بوده است

ازدریافت دادخواستهای رسمی ازمدعیان تولیت موقوفات ورسیدگی بمدارك آنها وصدور رأی مبنی برتصدیق تولیت ویاردآن

رسیدگی باختلافات دویاچندنفرمدعی تولیت وتعیین‌متولی واقعی.

رسیدگی بحساب سالیانهٔ متولیان وصدورمفاصا حساب.

۲ ـ دایرهٔ اوقاف تهران :

تشکیل می‌یافته ازیك‌مدیر چهار کارمند و سه‌نفر بازرس و کارشناس فنی و تکالیف آن عبارت بوده‌است از انجام کلیهٔ امور مربوط بموقوفات واقع در حوزهٔ تهران وحومهٔ آن که دارای متولی ومتصدی بوده ازقبیل اجاره‌دادن رقبات موقوفه وتنظیم بودجهٔ سالیانه برای هرموقوفه ومطالبهٔ صورت‌حساب سایانه از متولیان و ممنوع‌المداخله ساختن آنها که ازمقررات اوقاف تمکین‌ندارند بوسیله‌ادارهٔ تحقیق اوقاف (اوقاف تهران امورمربوط‌بموقوفات‌حومه‌رابوسیلهٔ مدیران آموزشگاههای هرمحل انجام‌میداده است).

۳ ـ اوقاف‌شهرستانها :

دارای یك‌مدیر ودونفر کارمندبوده این‌دایره بکلیهٔ مراجعات وعملیات‌اوقاف شهرستانها رسیدگی میکرده و نواقص‌کار آنها را متذ کر و دستوری لازم صادر مینموده .

۴ ـ اوقاف متصرفی:

دارای یکنفر مدیر و سه‌نفر کارمند بوده بامور موقوفات مجهول التولیه متصرفی اداره مستقیماً رسیدگی می کرده و عمل اجارهٔ رقبات و تنظیم بودجه سالیانهٔ هرموقوفه‌را عهده‌دار ومصارف موقوفات متصرفی را طبق بودجهٔ سالیانه انجام میداده .

۵ ـ حسابداری اوقاف:

وظیفه‌حسابداری اوقاف‌عبارت بوده‌است‌ازبرآوردد رآمدهای عمومی‌اوقاف کل‌کشور ازقبیل‌حق‌النظاره وحق‌التولیه وسایروجوهی که طبق‌قانون‌ازموقوفات دریافت میشده وتنظیم‌بودجهٔ سالیانهٔ اوقاف کشور وتقسیم اعتبارات مربوط‌بهریك ازشهرستانها.

۶ـ دایرهٔ جزوجمع:

این‌دایره موظف بوده‌است صورت‌موقات کل کشوررا جمع آوری کرده‌ودر دفترموقوفات ثبت نماید.

۷ـ دایرهٔ دفتر:
وظیفه این اداره وصول مراسلات و تقسیم آنها بدوایر مربوط والصاق آنها بپرونده‌های معین وارسال مراسلات وسایرمسائل دفتری که تکالیف آن معلوم بوده است .

۸ـ دایرهٔ بایگانی:
ازوظایف مهم این دایره نگاهداری پرونده‌های جاری وتقسیم کردن پرونده های اوقافی میان حوزه‌های مربوط ومنظم کردن پرونده‌ها از روی سنوات و سایر مسائل مربوط ببایگانی بوده است .

امور اوقاف شهرستانها :

امور اوقاف شهرستانها بطور کلی بعهده رؤساء فرهنگ واگذار بوده ودر ادارات فرهنگ مراکز شهرستانها چندنفر کارمند مخصوص بامور اوقاف بعنوان متصدی یا مدیراوقاف وحسابدار وبازرس تعیین شده بودند که کلیهٔ امور مربوط بموقوفات متصرفی دولت ومتصرفی اشخاص راطبق مقررات قانون وآئین نامه‌اوقاف وباهمان اصولی که درمرکزعمل میشود بسرپرستی ومسئولیت رئیس فرهنگ انجام میدادند .

ونیز در شهرستانهای مهم دائره تحقیق اوقاف مرکب از چندنفر کارمندان فرهنگ محل بتشخیص ومعرفی رئیس فرهنگ وجود داشته که وظایف مقرره را انجام میدادند. درنقاطی که دائره تحقیق اوقاف وجودنداشته امور مربوط رابدائرهٔ تحقیق اوقاف نزدیکترین شهرستان ارجاع میکردند .

سازمان ادارهٔ امتحانات و برنامه‌ها و ظایف آن تاپیش از سال ۱۳۲۸

کارهای مهم ادارهٔ امتحانات وبرنامه‌ها اصولاً بردوقسمت تقسیم میشود :

اول ـ قسمت برنامه‌ها و آئین‌نامه‌ها

وظایف مهم این شعبه‌تهیه برنامه و آئین نامه بوده‌است که باید با نهایت دقت با مطالعهٔ اوضاع اجتماعی واقتصادی وجغرافیائی کشور ایران ومطالعهٔ برنامه های ممالک شبیه بایران برای تحصیلات ابتدائی ودوره های متوسطه پسران و دختران

تنظیم گردد و پس از تنظیم برای مطالعه و تصویب شوراهای فنی برنامه و شورای عالی فرهنگ فرستاده شود علاوه براین در جریان سال تحصیلی معایب و نواقص برنامه‌ها را درضمن تدریس بوسیلهٔ بازرسان فنی تعیین نماید و برای رفع نقائص قدمهای لازم را بردارد . از دیگر وظایف این شعبه رسیدگی و بررسی باساسنامه و برنامه های تحصیلی آموزشگاههای اختصاصی بوده است .

دوم ـ قسمت امتحانات

درخصوص امتحانات نهائی وظیفهٔ سابق وفعلی این اداره عبارتست از تهیهٔ مقدمات امتحانات درمرکز و شهرستانها و انجام امتحانات مرکز بوسیله استادان ودانشیاران ودبیران مربوط ورسیدگی به نتایج آن وتهیهٔ گواهی نامه‌ها برای فارغ التحصیلها وتهیه آمارهای امتحانی بطریق ذیل :

١ ـ تهیهٔ مطبوعات ولوازم امتحانات برای امتحانات نهائی خرداد وشهریور و هرسال تحصیلی.

٢ ـ ثبت اسامی داوطلبان امتحانات نهائی ابتدائی وپنجسالهٔ متوسطه وسالهای ششم ریاضی ، ادبی ، طبیعی ، بازرگانی.

٣ ـ تهیهٔ برنامه‌های امتحانات نهائی خرداد وشهریور برای دوره‌های تحصیلی.

٤ ـ تعیین وانتخاب رؤساء وکارمندان هیئتهای ممتحنه امتحانات نهائی ابتدائی ومتوسطهٔ پسران ودختران درحوزهٔ تهران.

٥ ـ تعیین نمایندگان برای نظارت درامتحانات نهائی دبیرستانهای اختصاصی سایروزارتخانه‌ها .

٦ ـ ثبت وضبط نتایج امتحانات دردفاتر وارسال صورت فارغ التحصیلها بادارات مربوط وتهیهٔ آمار امتحانی.

٧ ـ تهیه وتوزیع جوائز ومدال بدانش آموزانی که درامتحانات نهائی رتبهٔ اول را حائز شده‌اند .

٨ ـ صدور اجازه نامه‌های پزشکی ودندانسازی ومامائی و داروسازی برای فارغ التحصیلهای دانشکده‌های مزبور .

٩ ـ صدور گواهی نامه‌های ابتدائی ومتوسطه وصدور یادداشت متکی بامتحانات ورونوشتهای مدارک تحصیلی وصدور گواهی نامه های آموزشگاههای تابع سایر

وزارتخانه‌ها که امتحانات نهائی آنها تحت نظر وزارت فرهنگ انجام میگیرد .

درقسمت امتحانات داخلی، آموزشگاهها باناظر دبیران و آموزگاران تحت نظر مدیر مدرسه اقدام میکنند .

سازمان ادارهٔ کل نگارش و وظایف آن پیش از سال ۱۳۲۸

بعلت کثرت اداراتی که در تحت اداره کل نگارش انجام وظیفه می نمودند وظایف و تکالیف اداری آن زیاد و متنوع بوده است بنابراین برای اجتناب از اطاله کلام فقط بذکر وظایف عمده این اداره بین سالهای (۱۳۲۸-۱۳۲۰) می پردازد .

الف - وظایف ادارهٔ کل نگارش از سال ۱۳۲۰ تا ابتدای سال ۱۳۲۸

۱ - چاپ و توزیع کتب تحصیلی و غیرتحصیلی

۲ - حفظ کتب و قراردادن آن در اختیار تقاضا کنندگان مخصوصاً محصلین در تهران و شهرستانها.

۳ - صدور امتیاز روزنامه و مجله

٤ - نظارت دراجرای قانون مطبوعات

۵ - نظارت و رسیدگی بنمایشنامه‌ها

٦ - جمع آوری روزنامه‌ها و مجلات

۷ - جمع آوری اطلاعات فرهنگی

۸ - « » راجع باموروروابط فرهنگی جهان و مبادلهٔ مطبوعاتی

۹ - ترجمه کتب مفید

۱۰ - نظارت شرعیات

۱۱ - بازرسی سینماها و تماشاخانه ها

۱۲ - ادارهٔ مجله آموزش و پرورش

۱۳ - رسیدگی بکارهای ادارهٔ باستانشناسی

۱٤ - توجه بادارهٔ موزه ملی ایران باستان

۱۵ - توسعهٔ موزهٔ مردم شناسی

۱٦ - توجه بکتابخانه ملی

۱۷ ـ نظارت بهنرستان هنرپیشگی

ب ـ سازمان ادارهٔ کل نگارش

اول ـ اداره کل نگارش که بدوایر ذیل تقسیم میگردیده:

۱ ـ دایرهٔ دفتر
۲ ـ » آمار و سالنامه
۳ ـ » چاپ کتاب
٤ ـ » مطبوعات
۵ ـ » اطلاعات
٦ ـ » تألیف و ترجمه
۷ ـ » کتابخانهٔ فنی
۸ ـ » بازرسی سینماها و تماشاخانه ها
۹ ـ » رسیدگی بکتابخانه های آموزشگاهها
۱۰ ـ » مجلهٔ آموزش و پرورش

دوم ـ اداره کل باستانشناسی که بدوایر ذیل تقسیم میگردیده:

۱ ـ دایرهٔ دفتر و بایگانی
۲ ـ » بازرسان فنی و اطلاعات
۳ ـ » نگهبانی
٤ ـ » ابنیه تاریخی
۵ ـ » کتابخانهٔ اختصاصی باستانشناسی
٦ ـ » اموال
۷ ـ » برق و حرارت مرکزی و مکانیك
۸ ـ » بخش مسکوکات و مهره های عتیقه موزه
۹ ـ » کتابخانه موزه
۱۰ ـ » ارزیابی و وصالی
۱۱ ـ » نقاشی و عکاسی و آزمایشگاه

سوم ـ اداره مردمشناسی

۱ ـ دایره دفتر و بایگانی
۲ ـ » کتابخانهٔ اختصاصی مردمشناسی

۳ - دایرهٔ اموال مردم‌شناسی
۴ - » انبار
۵ - » توده‌شناس
۶ - » مجسمه‌سازی
۷ - » نقاشی

چهارم - ادارهٔ کتابخانه ملی :

۱ - دایرهٔ دفتر وبایگانی
۲ - » کتابهای‌خطی و نفیس وسکه‌ها
۳ - » » چاپی
۴ - شعبهٔ مجلات وروزنامه‌ها
۵ - » بررسیهای علمی وادبی
۶ - » کتابخانه اختصاصی فردوسی
۷ - » اطلاعات

تشکیلات دبیرخانه شورای عالی فرهنگ ووظایف آن تا قبل ازشروع سال ۱۳۲۸

الف - وظایف وحدود مسئولیت وتکالیف اداری :

۱ - درامورى که‌رسیدگی بآنهابرطبق‌قانون شورای‌عالی‌فرهنگ‌ازوظایف شوری است (که برای مزید استحضار خوانندگان فهرست‌وظایف مزبور ازقانون استخراج و درصفحه بعد نگاشته‌شده‌است) ادارات مربوط پیشنهاد های لازم بمقام وزارت‌میدادند، وزیرفرهنگ پس ازتصویب‌موافقت وارجاع‌بشورای‌عالی‌فرهنگ پیشنهادهای مزبور را باادارهٔ دبیرخانه میفرستاد تا درشوری مطرح نماید بنابر این اولین وظیفهٔ دبیرخانهٔ شورای‌عالی‌فرهنگ تنظیم پیشنهادهای‌رسیده بدبیرخانه‌وضم سوابق مربوط بهریك وتنظیم دستورمذاکرات ونیزتهیهٔ صورتجلسه شورای‌عالی فرهنگ وتدوین وابلاغ مصوبات شوری وحفظ سوابق دردفاتر وتهیهٔ گزارشهای لازم درحدودعملیات شوری ازوظایف دبیرخانه بوده‌است .

۲ - علاوه بربرنامه واساسنامه‌وآئین‌نامه‌های‌مربوط‌باموزشگاههای‌وزارت فرهنگ کلیهٔ اساسنامه وبرنامه‌های سایرآموزشگاههای اختصاصی وزارتخانه‌های

دیگر باداره دبیرخانهٔ شورای‌عالی فرهنگ ارسال‌میشده که پس از طرح وتصویب و تنظیم ابلاغ آنها بااداره دبیرخانهٔ شورای‌عالی فرهنگ بوده‌است.

۳ - علاوه‌براین امور رسیدگی بمدارک تحصیلی اشخاصی که‌در آموزشگاههای کشورهای‌خارجه تحصیل کرده‌اند نیزدر سابق با اداره دبیرخانه بوده و برای انجام این وظیفه وهمچنین برای رسیدگی بمدارک تخصصی پزشکان بر طبق‌قانون و آئین‌نامه مصوب کمیسیونهای مخصوصی دراداره دبیرخانهٔ شورای‌عالی‌فرهنگ تشکیل میشده و آراء کمیسیونهای مربوط درشورای‌عالی فرهنگ مطرح‌میشده و پس از تصویب صدورارزشنامه‌های تحصیلی ویاگواهی‌نامه‌های‌تخصصی پزشکان وهمچنین صدورگواهینامه‌های اجتهاد بااداره دبیرخانه‌شورای‌عالی‌فرهنگ بوده‌است.

٤ - تهیهٔ جواب نامه‌هائی که‌به‌شورای‌عالی فرهنگ رسیده ودرصورت‌لزوم تقدیم‌گزارشهای لازم باداره دبیرخانه بوده‌است.

۵ - تهیهٔ‌برنامه‌های آموزشگاههای کشورهای‌خارجه که ازلحاظ‌تعیین‌ارزش مدارک تحصیلی در کمیسیونهای سابق‌الذکر باید مورد استفاده قرارگیرد با ادارهٔ دبیرخانه شورای‌عالی فرهنگ بوده‌است.

٦ - صحت تدوین وتنظیم وابلاغ مصوبات شورای‌عالی فرهنگ از وظایف مخصوص دبیرخانه بوده است وچون مصوبات‌شوری بلافاصله‌پس‌ازهرجلسه‌بادارات مربوط ابلاغ‌میشود بنابراین برای تأمین این‌منظورکلیهٔ پیش‌نویس‌مصوبات قبلاً از نظروزیرفرهنگ گذشته وپس ازتسجیل پیش‌نویس درابلاغ آنها اقدام‌میگردیده.

طبق مادهٔ ۱۲ اساسنامه وظایف شورای عالی معارف ازقرارتفصیل ذیل است :

۱ - اهتمام درترویج خط وزبان وادبیات فارسی وعربی و نشر مقالات علمی عام‌المنفعه.

۲ - سعی درتهیه موجبات‌تکثیرمدارس وتدارک‌مقدمات‌تعلیم‌اجباری‌ومجانی.

۳ - مشورت دررفع‌نقایص تعلیمات‌عمومی وسعی‌درتهیهٔ وسائل‌تأسیس‌مدارس صنعتی وفلاحتی وشبانه‌روزی وتعمیم‌ورزشهای بدنی ورعایت قوانین حفظ‌الصحه و مراقبت دردستورتحصیلات مدارس‌خارجه.

٤ - تهیه واصلاح دستورات رسمی کلیهٔ تحصیلات علمی‌وفنی مدارک ذکور و

اناث و نظامنامه‌های مدارس.

۵ - تهیهٔ دستور تحصیلات مدارس و معلمین و معلمات و نظامنامه‌های راجع بآنها.

۶ - « « تفتیش اوضاع معارف و مدارس و امتحان شاگردان.

۷ - تطبیق تألیفات مخصوصه بمدارس یا دستورات رسمی و رد و قبول آنها.

۸ - مشارکت با وزیر معارف در تهیهٔ بودجه و مراقبت در مصارف کلیهٔ وجوه مصوبه.

۹ - رفع اختلافات بین مدارس و اصلاح مکتب خانهای موجود.

۱۰ - تعیین مصرف وجوه فوق‌العاده که برسم هدیه و اعانه بمصارف میرسد و وجوه موقوفاتی که قانوناً باید بمصرف معارف برسد و تعیین شهریهٔ شاگردان مدارس غیرمجانی دولتی.

۱۱ - تشخیص صلاحیت اشخاصی که اجازهٔ تأسیس مدرسه و امتیاز مجله و روزنامه میخواهند.

۱۲ - تصدیق صلاحیت معلمین و معلمات و تهیهٔ نظامنامهٔ مخصوص برای ترفیع و تنزل رتبه یاعزل آنها و رسیدگی بشکایات رؤساء و ناظمین و معلمین مدارس دولتی در حدود وظایف اداری آنها.

۱۳ - تعیین شرایط محصلینی که بخرج دولت بخارجه اعزام میشوند و نظارت در انتخاب آنها.

۱۴ - رسیدگی به دیپلمهای اشخاصی که در خارج تحصیل کرده‌اند و تشخیص صحت و سقم آنها.

۱۵ - حکمیت درمورد کتبی که برای تألیف یا ترجمه از طرف وزارت معارف بمعرض مسابقه گذاشته‌شده و بمؤلف یا مترجم آن جایزه داده‌میشود.

۱۶ - تصویب اعطای نشان علمی مطابق نظامنامهٔ مخصوص.

۱۷ - معاونت فکری بوزیر در هر نوع مسئله مشکلی که بآن هیئت رجوع نماید.

۱۸ - شورای عالی معارف نظامنامه داخلی خود و شعب ایالات و ولایات را تهیه نموده پس از تصویب هیئت دولت بموقع اجرا خواهد گذاشت.

۱۹ - تجدید نظر در احکام صادره از شوراهای معارف ایالات و ولایات.

ب ـ سازمان دبیرخانهٔ شورایعالی فرهنگ پیش ازسال ۱۳۲۸ عبارت بوده است از:

دایرهٔ دفتر و بایگانی

» تعیین ارزش مدارك تحصیلی

فهرست کارمندان رسمی شورایعالی فرهنگ در اواخر سال ۱۳۲۳

اسامی	عنوان
۱ ـ آقای تدین	دانشمند
۲ ـ » علاء	»
۳ ـ » دکترسعیدمالك	»
۴ ـ » ابوالقاسم نراقی	»
۵ ـ » بهار	»
۶ ـ » غلامحسین رهنما	رئیس مدرسهٔ عالی
۷ ـ » دکترسیاسی	»
۸ ـ » » مجتهدی	رئیس دبیرستان
۹ ـ » مرتضی قلی اسفندیاری معلم	»
۱۰ ـ » لاهیجی	مجتهد
۱۱ ـ » دکتررعدی	مدیر کل

فهرست کارمندان افتخاری شورایعالی فرهنگ در اواخر سال ۱۳۲۳

۱ ـ آقای ابراهیم شمس آوری

۲ ـ » دکترجواد آشتیانی

۳ ـ » » عبدالله شیبانی

۴ ـ » » علی شایگان

۵ ـ » مهندس ریاضی

٦ - آقای رشید یاسمی
٧ - « دکتر زنگنه
٨ - « » محمود حسابی
٩ - « بدیع الزمان
١٠- « دکتر روشن
١١- « مظفری

فهرست کارمندان رسمی شورایعالی فرهنگ در شهریور سال ١٣٢٠

١ - آقای دکتر حسابی
٢ - « « صدیق
٣ - « « لقمان الملك
٤ - » تقی زاده
٥ - « دکتر شایگان
٦ - « فروزانفر
٧ - « دکتر سیاسی
٨ - « کلانتری
٩ - « مرتضی قلی اسفندیاری
١٠ - « دکتر نصیری
١١ - « لاهیجی

فهرست کارمندان افتخاری شورایعالی فرهنگ

١ - آقای آل بویه
٢ - « دکتر سنجابی
٣ - « « جهانشاه صالح
٤ - « احمد سعیدی
٥ - « شمس آوری
٦ - » مهندس بازرگان

۷ - آقای دکتر پارسا
۸ - » فرهودی
۹ - » دکتر فرهمندی
۱۰ - » » مصاحب

وظایف و سازمان ادارهٔ تربیت بدنی پیش از سال ۱۳۲۸

ادارهٔ تربیت بدنی در سابق وظایف و سازمان خاصی داشته که فقط بذکر اساسی ترین آنها میپردازیم :

الف- وظایف :

۱ ـ تعیین برنامهٔ دورهٔ دانشسرای تربیت بدنی سابق.
۲ ـ تعیین برنامهٔ دورهٔ تکمیلی ورزشی سابق.
۳ ـ » آموزگار ورزش برای دبستانها و دبیرستانهای پایتخت و شهرستانها.
٤ ـ » وتهیهٔ برنامهٔ ورزش بین آموزشگاهها .
٥ ـ انجام مسابقه‌های ورزشی برای داوطلبان .
٦ ـ تشکیل کلاسهای تمرینی و آموزشی برای داوطلبان.
۷ ـ نشر و انتشارات قوانین و مقررات ورزشی و مسابقه‌های قهرمانی.
۸ ـ تشکیل کلاسهای آموزشی برای تربیت و تهیهٔ آموزگار ورزش دختران.
۹ ـ بازرسی آموزشگاهها از لحاظ تشکیلات ورزشی و اجرای برنامه های ورزشی.
۱۰ ـ رسیدگی بشکایات آموزشگاهها در خصوص مسائل مربوط بورزش ، خاصه حضور و غیاب آموزگاران ورزش .

ب - سازمان :

۱ ـ دایرهٔ دفتر.
۲ ـ » آموزش
۳ ـ » کارگزینی
٤ ـ » مسابقه
٥ ـ » بازرسی

هر کدام از دوائر فوق بترتیب احتیاجات دارای تعدادی کارمند بوده‌است.

سازمان و وظایف اداره کل موسیقی کشور در سالهای پیش از ۱۳۲۸

وظایف ادارهٔ کل موسیقی کشور در سالهای گذشته بدینقرار بوده‌است :

۱ - سرپرستی معلمین سرود و موسیقی آموزشگاههای پایتخت و شهرستانها و پیشنهاد انتخاب و انتصاب آنها بمقام وزارت و بازرسی امور فنی مربوط بسرود و موسیقی بوسیلهٔ بازرسان فنی سرود و موسیقی و تعیین جزئیات برنامهٔ تعلیمات سرود آموزشگاهها و سرود هائی که باید خوانده شود با در نظر گرفتن برنامهٔ کلی که بتصویب شورایعالی فرهنگ رسیده‌است .

۲ - انجام امور مربوط بموسیقی که بوزارت فرهنگ ارجاع میشود .

۳ - انجام حوائج هنرستان عالی موسیقی که دارای سه‌دوره ابتدائی و متوسطه و عالی بوده‌است و پیشنهاد انتخاب و انتصاب و تغییر و تبدیل کارکنان اداری و معلمین آن هنرستان ازقبیل آموزگار و دبیر و هنرآموز و نظارت دراجرای برنامهٔ تحصیلی شاگردان وامتحانات آن هنرستان اعم از داخلی و نهائی و گواهی و امضای شهادتنامه ها و گواهی نامه های موسیقی و همچنین برآوردن احتیاجات اداری و انجام امور مالی هنرستان بوسیلهٔ ادارات مربوط وزارت فرهنگ .

٤ - موافقت باصدور اجازهٔ اعلانات مربوط بموسیقی که برای الصاق تمبر از طرف اشخاص باادارهٔ کل نگارش داده میشود .

٥ - تعمیم و انتشار موسیقی علمی و جدیت در پیشرفت موسیقی ملی ایران بوسیلهٔ دادن کنسرتها و چاپ رسالات و قطعات موسیقی .

٦ - جمع آوری آهنگها و ترانه‌ها و موسیقیهای محلی (فولکلور موسیقی) بوسیلهٔ معلمین موسیقی شهرستانها و یا بوسیلهٔ اعزام مأمور مخصوصی از تهران .

۷ - اداره کردن موسیقی رادیو که ازاین حیث این اداره مستقیماً با ادارهٔ رادیو و بی‌سیم پست و تلگراف تماس دارد .

سازمان :

این اداره مانند سایر ادارات وزارتخانه دارای یک رئیس یک معاون و مدیر دفتر و مدیر داخلی و ناظم و عده‌ای آموزگار و دبیر و هنرآموز است .

سازمان وزارت فرهنگ باذکر جدیدترین ادارات ودوایر و کارمندان ووظایف هر کدام

چنانکه در پیش اشاره شد از آغاز تأسیس وزارت فرهنك سازمان این وزارتخانه درحال تغییر وتبدیل بوده و اغلب بی رعایت کردن هیچگونه اصول و مقررات و بدون در نظر گرفتن احتیاجات وزارتخانه، این سازمان دستخوش میل و هوی وهوس اشخاص قرارمیگرفته وحتی شخصیتهای غیر فرهنگی بنام دوستان و رفقا ومشاوران واصلاح طلبان درخارج حوزهٔ وزراتی وزیر فرهنگ را متوجه تشکیلات جدیدی میساختهاند و او هم برای تکمیل افتخارات خود وارضای آرزوهای دوستان وبرقراری نظم نوین دست بتغییر وتبدیل ادارات و کارمندان میزده ودر استقرار سازمان جدیدتری قدم برمیداشته است.

تعداد این سازمانها باتغییرات آن درسالهای اخیر زیاد ومتنوع و پیچیده میباشد ونگارنده برای نمونه بذکر نمونهای ازسازمانهای وزارت فرهنك درادوار مختلف اکتفا کردم واکنون بذکر جدیدترین سازمان وزارت فرهنگ که اکنون تا حد زیادی درتشکیلات وزارتخانه ازآن پیروی میشود میپردازد.

سازمان وزارت فرهنك

سازمان دفتر وزارتی

الف ـ وظایف :

۱ ـ دریافت وثبت کلیهٔ نامه ها و گزارشهائی که بعنوان وزارت فرهنك است.

۲ ـ ارائه دادن نامه های مستقیم بمقام وزارت یامعاونت برای اخذ دستور.

۳ ـ توزیع نامه ها بادارات مربوط برای اقدام مقتضی.

٤ ـ ابلاغ دستورها واحکام صادرشده بامضای مقام وزارت یا معاونت ویا از طرف مقام وزارت.

٥ ـ پاسخ دادن بنامه هائی که جنبهٔ اطلاعی دارد از طرف وزیر مگر نامه هائی که ازطرف مقامات عالی میرسد که دراینصورت باید بهامضای وزیر یامعاون باشد.

٦ ـ جمع آوری گزارشهای مرتب ادارات تابع وزارت فرهنگ وتقدیم آنها بمقام وزارت یامعاونت.

۷ - ثبت نامه ها و گزارشهای محرمانه و حفظ آنها در پرونده های مخصوص و ارائه نامه های محرمانه برای کسب دستورمقام وزارت یامعاونت، مستحضر ساختن رؤسای ادارات ازامورمحرمانه که باید مورد رسیدگی واقدام آنها قرار گیرد.

توضیح آنکه آقایان رؤسای ادارات پس از اطلاع مستقیماً بقسمت محرمانه مراجعه کرده وموضوع مورد رسیدگی رامطالعه واقدام مقتضی خواهند نمودو نتیجه اقدام ازقسمت محرمانه بعرض مقاموزارت یامعاونت‌رسیده بوزارتخانه‌ها و به‌ادارات مربوط ابلاغ خواهدشد.

۸ - تهیه خلاصه‌ای بزبان فارسی از نامه‌ها و گزارشهائی که بزبان غیرفارسی میرسد و ترجمه تمام آنها عنداللزوم تحریر نامه ها و گزارشهائی که بایدبزبانهای‌دیگر صورت گیرد.

۹ - پلی کپی کردن بخشنامه هائی که باید بامضای مقام وزازت یامعاونت یا ازطرف وزیرابلاغ شود.

۱۰ - تعقیب نامه هائی که ازطرف‌مقامات عالی برای اقدام بوزارت فرهنگ ارجاع میگردد. پی‌نوشت مقام وزارت یامعاونت یا مدیریت کل‌و توزیع نامه‌هائی که بامضای وزارتی صادرمیشود.

ب - سازمان

۱ - دایره‌دفتر	۱۶ کارمند
۲ - دایره‌رمز ومحرمانه	۷ «
۳ - دایره نامه‌رسائی	۲۳ «
٤ - دائره ترجمه	۱۱ «
۵ - کارمندان جزء	۱۹ «

(توضیح آنکه اکثرعباراتی که در وظایف و تشکیلات فرهنگ بکار رفته مبهم است ولی نگارنده برای درج مطلب‌لازم دید عین‌بخشنامه را نقل کند و این روش‌تاپایان‌بخشنامه شماره۷ر۷٤ر۰٤۰٤ر۱۸٤ر۳٤اداره کل کار گزینی‌وزارت‌فرهنگ ادامه خواهد یافت).

سازمان و وظایف اداره کارپردازی

الف - وظایف

۱ - تهیه ملزومات و اثاثیه سوخت وزارتخانه
۲ - خرید اثاثیه‌های فنی مدارس و آموزشگاهها
۳ - توزیع اثاثیه و کتب و وسائل فنی.

ب - سازمان

رئیس	۱ نفر
معاون	۱ »
مباشر خرید	٦ »
کارمند جزء	٥ »

دایره دفتر و بایگانی

مدیر	۱ نفر
کارمند	٤ »
ماشین نویس	۱ »

دایره انبار

مدیر	۱ نفر
کارمند	٤ »

سازمان و وظایف اداره کل کارگزینی وزارت فرهنگ

الف - وظایف اداره کل کارگزینی

اجرای قوانین و مقررات استخدامی - تهیه کلیه ابلاغهای استخدام - نقل و انتقالات - انتظار خدمت - برکناری از خدمت - مرخصی ها - مأموریت - بازنشستگی برقراری وظیفه در باره ورثه کارمندان متوفی و معلمین از کار افتاده - ترفیعات و اضافات - کلیه مزایا - تقدیر و تشویق و توبیخ - تهیه احکام و فرامین - تنظیم پیمان نامه‌ها و قرار دادهای کارمندان داخلی و اتباع بیگانه و روزمزد و تنظیم شناسنامه و تهیه آمـار استخدامی - رسیدگی بامور نظام وظیفه مستخدمین مشمول - تهیه و تنظیم طرحهای قانون و تصویب نامه مربوط بامور استخدام.

تشکیل و حفظ پرونده های استخدامی کلیه کارمندان ـ مراقبت و نظارت در تنظیم بودجه پرسنلی و مزایای مربوط باستخدام ـ رفع احتیاجات ادارات از لحاظ کارمند ـ مکاتبه در بارهٔ کلیه امور سابق الذکر .

ب ـ سازمان اداره کل کارگزینی

رئیس	۱ نفر
معاون	۱ »
خدمتگزار	۲۰ »

دایره دفتر

مدیر	۱ نفر
متصدی محرمانه	۱ »
ماشین نویس	٦ »
کارمند	۱۲ »

قسمت آموزگاران

مدیر	۱ نفر
کارمند	۲۵ »

ب ـ اداره امور کارمندان اداری

رئیس	۱ نفر

دایره کارمندان اداری مرکز

مدیر	۱ نفر
کارمند	۳ »

دایره کارمندان اداری ولایات

مدیر	۱ نفر
کارمند	۳ »

دایره خدمتگزار جزء

مدیر	۱ نفر
کارمند	۳ »

دایره اضافات و ترفیعات

مدیر	۱ نفر

دائره امور آموزشگاهها

مدیر	۱ نفر
کارمند	٤ »

الف ـ اداره امور کارمندان آموزشی

رئیس	۱ نفر

دایرهٔ دبیران

مدیر	۱ نفر
کارمند	۲۵ »

اداره امور عمومی

رئیس	۱ نفر

دایره بایگانی راکد

مدیر	۱ نفر
بایگان و کمك بایگان	٤ »
عضو	۲ »

دفتر محاکمات اداری

مدیر	۱ نفر
کارمند	۱ »

شعبه تنظیم فیش

مدیر	۱ نفر
کارمند	۲ »

دائره آمار و تهیه شناسنامه استخدامی

مدیر	۱ نفر
کارمند	۸ »

شعبه مشمولین نظام وظیفه

مدیر	۱ نفر

کارمند	۳ نفر	کارمند	۲ نفر

دایره بایگانی عمومی

بایگان و کمک بایگان	۱۲ نفر
عضو	٦ »
متصدی بایگانی امور محرمانه	۱ »

سازمان و وظایف اداره تربیت بدنی وزارت فرهنگ

الف - وظایف

تنظیم برنامه‌های ورزش اعم از تعلیمات و مسابقات و ابلاغ آن بحوزه های فرهنگی پس از تصویب مقام وزارت و جمع آوری نتایج مطابقه‌ها و راهنمائی لازم از نظر ورزشی و بهداشتی ، معرفی آموزگاران ورزش بحوزه های فرهنگی ، پیشنهاد نقل وانتقال آنها ، گواهی صلاحیت داوطلبان خدمت ورزش ، تحصیل آمار مربوط به‌امور ورزش ، جمع آوری برگهای پرسشنامه بهداشتی ، رسیدگی بحساب درآمد حاصل ازمحل $\frac{1}{4}$ وجوه ورزشی ، توزیع با تصویب مقام وزارت بین مدارس .

ب - سازمان

رئیس	۱ نفر
معاون	۱ »
مستخدم جزء	٥ »

دایره دفتر و بایگانی

مدیر	۱ نفر
ماشین نویس	۱ »
عضو	٤ »

شعبه تربیت بدنی پسران

مدیر	۱ نفر
عضو	۱ »

شعبه تربیت بدنی دختران

مدیر	۱ نفر
کارمند	۱ »

شعبه حسابداری و اموال

مدیر	۱ نفر
عضو	۱ »

سازمان و وظایف اداره بازرسی وزارت فرهنگ

الف ـ وظایف

۱ ـ مراقبت دراجرای قوانین وآئین نامه‌های مربوط باموروالی ـ اوقاقی ـ اداری ودستورهای صادره همچنین مراقبت در نگاهداری نظم وتربیت درکلیه ادارات ومؤسسات فرهنگی.

۲ ـ رسیدگی بحضور وغیاب وتعیین میزان جریمه وابلاغ آن به اداره حسابداری.

۳ ـ رسیدگی بشکایات.

٤ ـ مراقبت درانجام تعمیرات ضروری وابنیه ومراقبت درامور نظافت آنها.

۵ ـ نظارت درخرید وفروش واجاره که بوسیله مأمورین وزارت فرهنگ انجام میشود واعزام بازرس ونماینده درمناقصه‌هاومزایده‌ها.

٦ ـ بازرسی مدارس ومراقبت دراجرای برنامه‌هاومصوبات شورایعالی فرهنگ راجع بمدارس.

۷ ـ بازرسی ومراقبت درحسن جریان امتحانات داخلی ونهائی وتهیه گزارش راجع بنقائص موجود.

۸ ـ مراقبت درتهیه وسایل تحصیلی بمدارس ـ کتاب ـ لابراتوار ـ فیلمهای تربیتی وغیره.

۹ ـ مراقبت درحسن انتظام مدارس ملی واینکه آئین نامه هاومقررات مخصوص بآنها بموقع اجرا گذاشته شود.

۱۰ ـ مطالعه وتهیه گزارش درروش تدریس معلمین.

۱۱ ـ مطالعه وتهیه گزارش درامور کودکستانها.

۱۲ ـ تنظیم آمار ساختمانهای متعلق بوزارت فرهنگ ازمحل عطایای ملوکانه یا عواید دولتی یاعوایداوقاف یاازهدایای اشخاص ویابوسیله قانون تعلیمات اجباری ساخته شده است.

۱۳ ـ تهیه وتنظیم آمار کلیه دانش آموزان دبستانهای کشور.

۱٤ ـ تهیه وتنظیم آمار کلیه دانش آموزان دبیرستانها ودانشسراهای کشور.

۱۵ ـ تهیه وتنظیم آمار کلیه فارغ التحصیلهای دوره‌های ابتدائی ومتوسطه.

۱٦ ـ تهیه وتنظیم آمار کلیه آموزگاران باذکر مدارك تحصیلی وسنی.

۱۷ - تهیه و تنظیم آمار کلیه دبیران با ذکر مدارك تحصیلی و سنی

۱۸ - استخراج بودجه مدارس ابتدائی و متوسطه و تعیین اینکه چه قسمت از آن صرف امور اداری و هزینه‌های آموزشی میشود.

۱۹ - تهیه و تنظیم آمار کلاسهای سالمندان و تعداد داوطلبانی که شهادتنامه سالمندان گرفته‌اند.

۲۰ - تهیه و تنظیم آمار از هر گونه مؤسسات که بستگی باموره‌دارس و فرهنگ عمومی کشور داشته باشند از قبیل قرائتخانه و کتابخانه - کتابفروشی - سینما - تآتر - چاپخانه - کلوبها و میدانهای ورزش - زورخانه و انجمنهای علمی وادبی.

۲۱ - تهیه و تنظیم آمار کودکستانها و تعداد اطفال و مربیان آنها.

۲۲ - تهیه آمار اطفالی که بموجب قانون تعلیمات اجباری بسن تحصیلی رسیده‌اند بامراجعه به‌اداره کل آمار کشور.

(تبصره - تمام اطلاعات آماری و گزارشهای فنی بااظهار نظر باید باداره کل تعلیمات عمومی فرستاده شود ودر آذرماه هرسال يك نسخه از کلیه آمار مزبور باید بطبع رسیده ومنتشرشود)

۲۳ - مکاتبات مربوط بامور مشمولین نظام‌وظیفه دبیرستانها باداره کل نظام‌وظیفه‌عمومی.

۲٤ - اعلام ارزش مدارك تحصیلی فارغ التحصیلهای دبیرستانها که ترك تحصیل میکنند به‌اداره کل نظام‌وظیفه عمومی.

۲۵ - خواستن صورت اسامی مشمولین کلیه دبیرستانهای کشور و ارسال آنها به‌اداره نظام‌وظیفه عمومی.

۲٦ - صدور اوراق معافیت محصلین مشمول نظام‌وظیفه مدارس تهران وحومه.

۲۷ - رسیدگی بوضعیت اوراق معافیت محصلین مشمول نظام‌وظیفه دبیرستان های اختصاصی سایر وزارتخانه‌ها.

۲۸ - سرپرستی شوفرهای وزارتخانه و تنظیم سرویس اتوموبیلها.

ب - سازمان اداره بازرسی

رئیس	۱ نفر
معاون	۱ «

خدمتگزار	۱۵ نفر
شوفرهای وزارتخانه	۲۰ «

دایره دفتر و بایگانی

مدیر دایره	۱ نفر
متصدی امور محرمانه	۱ «
کارمند	۱۲ «
ماشین نویس	۳ «

الف ـ قسمت بازرسی

بازرسان (اداری فنی)	۲۰ نفر

دایره امور انتظامی

مدیر	۱ نفر
کارمند	۱ «

دایره امور مالی

مدیر	۱ نفر
کارمند	٤ «

دایره مشمولین

مدیر	۱ نفر
کارمند	۱ «

ب ـ قسمت آمار

رئیس	۱ نفر
کارمند	۵ «
آمارگر	۱ «

سازمان اداره ساختمان وزارت فرهنگ و وظایف آن

الف ـ وظایف

تهیه نقشه‌های ساختمانی مورد احتیاج و همچنین تقسیم اعتبارات ساختمانی و عقد قراردادهای ساختمانی و نظارت در اجرای قراردادها و نقشه‌های مربوط.

نظارت فنی در امور تعمیرات ابنیه فرهنگی تهران و حومه.

اجرای امور مربوط ببرق وشوفاژو تلفن واتومبیل مؤسسات فرهنگی تهران وحومه .

ب - سازمان

معاون ۱ نفر

مستخدم جزء ۱ «

دایرهٔ دفتر و بایگانی

مدیر ۱ نفر

عضو ۵ «

ماشین نویس ۱ «

دایره اعتبارات

مدیر ۱ نفر

کارمند ۳ «

دایره برق وشوفاژ و تلفن و اتومبیل

مدیر ۱ نفر (مهندس برق)

کارمند فنی ۸ نفر

تلفن چی ٤ «

دایره دفتر فنی

رئیس ۱ نفر (مهندس معماری)

مهندس معمار ٤ نفر

مهندس بتن آرمه ۱ «

نقشه کش ۲ «

مهندس تأسیسات ۱ «

کمک ۱ «

دایره نظارت و بازرسی ساختمانی

رئیس یکنفر مهندس ساختمانی یا ارشیتکت

مهندس ناظر برای شهرستانها ۱۵ نفر

شعبه قراردادها

مدیر	۱ نفر
کارمند	۱ »

سازمان و وظایف اداره کل باستان شناسی و موزه‌های وزارت فرهنگ

الف ـ وظایف

۱ ـ اجرای قانون عتیقات در تعمیر و صیانت ابنیه تاریخی.

۲ ـ » حفاری‌های علمی.

۳ ـ صدور اجازه و نظارت در حفاریهای هیئتهای خارجی و کاوشهای تجارتی و صدور اشیاء عتیقه.

٤ ـ جمع آوری مجموعه‌های آثاری که از نظر تاریخی و مردم‌شناسی نگاهداری آنها در موزه‌های مختلف کشور ضروری تشخیص داده شود و ترتیب نمایشگاههای موقت یا دائم برای آنها.

٥ ـ همکاری با دانشمندانی که درباره آثار تمدنهای گذشته ایران بررسی و مطالعه میکنند.

٦ ـ تهیه و تدوین نشریات لازم برای شناساندن آثار تاریخی و تحقیقات جدید باستان‌شناسی.

۷ ـ ایجاد و تکمیل موزه‌های کشور.

ب ـ سازمان

مدیر	۱ نفر
هیئت مدیره	۳ »

الف ـ اداره باستان‌شناسی

رئیس	۱ نفر
معاون	۱ »
مأمور فنی	٤ »
کارمند جزء و تلفنچی	٤ »

دایرهٔ دفتر و بایگانی

مدیر	۱ نفر
ماشین نویس	۱ »
کارمند	۳ »

دایره ابنیه تاریخی

مدیر	۱ نفر
کارمند فنی و اداری	۲ »
مأمور انجام کارهای انجمن آثار ملی	۱ »

شعبه حفاری

مدیر	۱ نفر
کارمند	۱ »

شعبهٔ تأسیسات و اموال

مدیر	۱ نفر
کارمند	۲ »

ج - موزه ایران باستان

مدیر	۱ نفر
موزه‌دار	۳ »
کارمندان فنی موزه	٦ »
مدیر کتابخانه موزه و کتابدار	۲ »
مینیاتوریست	۱ »
نقاش	۱ »
عکاس	۱ »
مجسمه‌ساز	۱ »
ارزیاب و کارشناس آثار عتیقه	۱ »
وصال	۱ »
متصدی انتظامات و نگهبانی	۱ »
مستخدم جزء و نگهبان	۱۷ »
پاسبان	٤ »

باغبان وسرایدار	۵ نفر
خدمتگزار جزء	۶ «

د ـ مردم‌شناسی

مدیر	۱ نفر
کارمندان فنی	۵ «
« اداری	۳ «
ماشین‌نویس	۱ «
خدمتگذار جزء و نگهبان	۸ «
باغبان	۲ «

سازمان و وظایف ادارهٔ کل اوقاف وزارت فرهنگ

الف ـ وظایف

۱ ـ تحصیل صورت صحیح از وقفنامه ها و موقوفات مرکزی و شهرستانها و استانها و بخشها در تمام مملکت.

۲ ـ نظارت کلی بر اعمال متولیان و نظار موقوفات و اموال غیر منقول که برحسب نذر و یا وصیت و یا حبس منافع آن بطور دائم و یا در مدتی که کمتر از ۱۸ سال نباشد برای مصارف عامه تخصیص داده شده و نظارت بر موقوفات خاصه بر طبق قانون اوقاف و تفتیش در وصول و ایصال عایدات آنها و ممانعت از حیف و میل اولیاء و مباشرین وقف و نذر و ثلث و حبس نسبت باعیان و منافع آنها و تدارك موجبات آبادی رقبات مزبور و همچنین نظارت مجانی در جمع و خرج مؤسسات خیریه و آنهائی که وقف بر شهرها است .

۳ ـ دریافت حق‌التولیه موقوفاتی که اداره آن مستقلاً بعهده اداره کل اوقاف واگذار شده و دریافت حق‌النظاره از سایر موقوفات عامه بمیزانی که قانون اوقاف معین کرده است .

۴ ـ مراقبت در صرف عایدات اوقاف بمصارف مخصوصه خود برحسب ما اوقفها اهلها.

۵ ـ اهتمام در صرف منافع موقوفاتی که مصرف معین ندارد و باید در مطلق بریات صرف شود، در مصارف تعلیمات و فوائد عمومیه.

۶ - اداره کردن موقوفاتی که متولی ندارد ویامجهول‌التولیه‌است .
۷ - تسویه اختلاف بین‌متولی و نظار اوقاف وخدمه و موظفین‌موقوفات.
۸ - تحقیق نوشتجات‌واسناد راجعه باوقاف‌ورجوع بداد گستری درصورت‌لزوم.
۹ - تحقیق جمع وخرج وعایدی اوقات مختلفه.
۱۰ - تحقیق وتمیزاملاک موقوفه ازاملاک شخصی.
۱۱ - دقت واهتمام دراجرای کلیه مقررات قانونی اوقافی.

ب - سازمان

رئیس کل اوقاف ۱ نفر

الف - اداره اوقاف

معاون رئیس کل اوقاف که سمت‌ریاست اداره‌اوقاف‌را نیزدارد .

دایره دفتر و بایگانی

مدیردایره	۱ نفر
کارمند	۷ «
ماشین‌نویس	۳ «

دایره اوقاف تهران

مدیردایره	۱ نفر
کارمند	٤ «

دایره اوقاف شهرستانها

مدیردائره	۱ نفر
کارمند	٤ «

دایره اوقاف متصرفی

مدیردایره	۱ نفر
کارمند	۲ «

دایره کارگزینی

مدیردایره	۱ نفر
کارمند	۲ «

دایره‌حسابداری واموال

مدیردایره	۱ نفر

کارمند و ناظر مالی	٦ نفر

دایره بازرسی

مدیره دایره	۱ نفر
بازرس	۳ «

دایره قضائی

مدیر دایره	۱ نفر
کارمند	۱ «
وکیل و مشاور قضائی	۲ «

دایره جزوجمع

مدیر دائره	۱ نفر
عضو	۲ «

ج ـ اداره تحقیق اوقاف

رئیس	۱ نفر

دایره دفتر و بایگانی

مدیر دایره	۱ نفر
کارمند	۲ «
ماشین نویس	۱ «

شعب تحقیق

رئیس	۱ نفر
محقق اصلی و علی البدل	٤ «
خدمتگزار جزء و تلفنچی و تحصیلدار وشوفر جمعاً	۲۲ «

اداره اوقاف درجه اول

رئیس	۱ نفر
بازرس	۱ «

دایره دفتر و بایگانی

مدیر دایره	۱ نفر
کارمند	۳ «

ماشین‌نویس	۱ نفر

شعبه کارگزینی

مدیر	۱ نفر
کارمند	۱ «

شعبه حسابداری واموال

مدیردایره	۱ نفر
کارمندوتحویلدار	۲ «

دایره اجاره‌نامه‌ها وثبت‌رقبات ومحاکمات جزوجمع

مدیردایره	۱ نفر
کارمند	۱ «
وکیل‌محاکماتی	۱ «
وکیل‌ثبتی	۱ «

اداره اوقاف‌درجه۳

رئیس	۱ نفر

دایره‌دفتر وبایگانی

مدیردایره	۱ نفر
کارمند	۱ «
ماشین‌نویس	۱ «

شعبه کارگزینی وبازرسی

کارمند	۱ «

شعبه‌حسابداری واموال

مدیردائره	۱ نفر
کارمند وتحویلدار	۱ «

شعبه اجازه‌نامه‌ها وثبت رقبات ومحاکمات جزوجمع

مدیردایره	۱ نفر
کارمند	۱ «
وکیل‌اوقاف	۱ «

خدمتگزار وتحصیلدار	۳ نفر

اداره اوقاف درجه ۳

رئیس	۱ نفر
عضو	٤ »
خدمتگزار جزء	۲ »

نمایندگی‌های تابع شهرستان واستان هر کدام یك نفر مدیر اوقاف و یك کارمند و یك نفر خدمتگزار خواهد داشت.

سازمان ووظایف ادارۀ کل تعلیمات عالیه وروابط فرهنگی وزارت فرهنگ

الف ـ وظایف

۱ ـ تصدی امور ارتباطی کلیه مدارس عالی واداره امور دانشکده‌های شهرستانها تازمانی که استقلال بیابند.

۲ ـ اداره امور دانشجویان ایرانی درخارجه وسرپرستها.

۳ ـ اداره کردن امور مربوط بروابط فرهنگی بادول خارجه ومؤسسات فرهنگی خارجی ووابسته‌های فرهنگی.

٤ ـ رسیدگی بمدارك تحصیلی صادره ازمدارس خارجه و آموزشگاههای عالی وتطبیق کردن ارزش آنها بایکدیگر.

۵ ـ رسیدگی به پروانه‌ها وصادر کردن آنها.

ب ـ سازمان

رئیس	۱ نفر
معاون	۱ »
کارمند جزء	۸ »

دفتر و بایگانی

مدیر	۱ نفر
کارمند	۷ »
متصدی محرمانه	۱ »

ماشین نویس	۲ نفر
متصدی آمار	« ۱

قسمت روابط فرهنگی

رئیس	۱ نفر

دایره روابط فرهنگی

مدیر	۱ نفر
مترجم	« ۲
کارمند	« ۱

قسمت اعزام محصل وامورسرپرستی

رئیس	۱ نفر

دایره امورارزی

مدیر	۱ نفر
کارمند	« ۲

شعبه تعیین ارزش

مدیر	۱ نفر
کارمند	« ۱

قسمت اعزام مدارس عالی ودانشگاههای
(کشورهای مختلف)

رئیس	۱ نفر

دایره امور آموزشگاهها ومدارس عالی

مدیر	۱ نفر
کارمند	« ۱

شعبه صدور ورسیدگی پروانه‌ها

مدیر	۱ نفر
کارمند	« ۱

شعبه تعیین ارزش مدارك تحصیلی صادره از آموزشگاههای داخلی

مدیر	۱ نفر
کارمند	« ۱

شعبه امور محصلین دولتی وسرپرستی

مدیر	۱ نفر
کارمند	۱ «

شعبه امور نظام وظیفه وصدور تذکره

مدیر	۱ نفر
کارمند	۱ «

وظایف وسازمان ادارهٔ فعالیت‌های اجتماعی وزارت فرهنگ

الف ـ وظایف

۱ـ ادارهٔ مجالس عمومی وجشنها وپذیرائی‌هائی که از طرف وزارت فرهنگ بعمل میآید.

۲ـ همکاری درامور مربوط بمجالس جشن، خطابه و کنفرانس که درمدارس تهران وحومه ازطرف ادارهٔ فرهنگ تهران برقرارمیشود.

۳ـ برقراری مجالس سخنرانی (ادبی ـ اخلاقی ودینی) برای تهران وسایر نقاط کشور.

٤ـ جمع آوری اطلاعات فرهنگی وانتشار آنها بوسیله رادیو وجرایدونشریات فرهنگیان.

٥ـ تهیه نمایشنامه‌ها و فیلم‌های مفید وتهیه وسایل نمایش آنها برای دانش آموزان وفرهنگیان درمرکز وشهرستانها.

٦ـ نظارت ومراقبت درفعالیتهای بهداشتی مؤسسات فرهنگی ومدارس و تهیه وسایل تأمین بهداشت عمومی آنها.

۷ـ ادارهٔ امور بیمهٔ فرهنگیان.

۸ـ « کلیه امور تعاونی مربوط بفرهنگیان ودانش آموزان.

۹ـ نشر مرتب مجله آموزش وپرورش برای استفاده فرهنگیان باهمکاری ادارات تعلیماتی.

۱۰ـ نشرمرتب مجله دانش آموزان برای استفاده محصلین.

۱۱ـ نشر کتب ورسائل مفید غیر درسی متناسب بادوره‌های مختلف تحصیلی

اعم از کودکستانها و دبیرستانها.

۱۲- نشر کتب و رسائل مفیـد غیر درسی برای استفـاده محصلین حرفه‌ای و کشاورزی.

ب ـ سازمان

رئیس	۱ نفر
معاون	۱ »
کارمندجزء	۸ »
دایرۀدفتر و بایگانی	
مدیر	۱ نفر
کارمند	٤ »
ماشین‌نویس	۲ »
دایره‌نطق‌وخطابه‌ها و نمایشها	
مدیردایره	۱ نفر
کارمند	۳ »
دایره اطلاعات و تبلیغات و پذیرائیها	
مدیردایره	۱ نفر
کارمند	۳ »
دایره‌بهداشت و بیمه	
مدیردایره	۱ نفر
کارمند	۴ »
دایره مأمور تعاونی	
مدیردایره	۱ نفر
کارمند	۳ »
مجله‌آموزش‌وپرورش	
مدیرداخلی	۱ نفر
کارمند	۲ «
مجله‌دانش‌آموز و نشریات‌دیگر	
مدیرداخلی	۱ نفر
کارمند	۲ »

تشکیلات و وظایف اداره کل هنرهای زیبای کشور

الف ـ وظایف

۱ـ ترویج آثار هنری

۲ـ احیاء و توسعه و بسط و حفظ هنرهای ملی

۳ـ تشویق هنرمندان

٤ـ برقرار کردن روابط هنری با سایر کشورها

٥ـ ایجاد مؤسسات هنری و تکمیل مؤسسات فعلی و اداره کردن آنها

٦ـ مساعدتهای مادی و معنوی بهنرمندان و مؤسسات هنری برای پیشرفت کار آنها

۷ـ شناساندن هنرمندان ایرانی

۸ـ اظهار نظر در باره کلیه امور هنری و صلاحیت هنرمندان

۹ـ نظارت در کلیه امور مؤسسات هنری دولتی و غیردولتی از هر حیث

ب ـ سازمان

رئیس، که دارای سمت معاونت وزارت فرهنگ خواهد بود

معاون، عنوان مدیر کلی خواهد داشت

کارمند جزء و تلفونچی و سرایدار و دربان و غیره ۳۰ نفر

دایره دفتر و بایگانی

رئیس	۱ نفر
کارمند	٤ »
ماشین نویس فارسی ولاتین	۲ »

دایره کارگزینی

مدیر	۱ نفر
کارمند	۲ »

دایره حسابداری

مدیر	۱ نفر
کارمند حسابدار	۲ »

دایره کارپردازی واموال

مدیر	۱ نفر
کارپرداز وکارمند	۲ »

اداره فنی

رئیس	۱ نفر

دایره بازرسی فنی

مدیر	۱ نفر
بازرس	٤ »
کارمند	۱ »
مترجم	۱ »

دایره کارشناسان هنری

مدیر	۱ نفر
مسئولین شعب، نقاشی، مجسمه سازی، موسیقی بین‌المللی، موسیقی ملی، سینما تآتر و بالت	۷ نفر

دایره اطلاعات وکتابخانه ونشریات

مدیر	۱ نفر
کارمند	٦ »

اداره هنرهای ملی

رئیس	۱ نفر

موزه

مدیر	۱ نفر
کارمند	۲ »

شعبه مینیاتورسازی

استاد قسمت	۱ نفر
کمك استاد	۱ نفر

شعبه تذهیب

استاد قسمت	۱ نفر
کمك استاد	۱ نفر

تذهیب کار	۱ نفر
شعبه قالی بافی	
استاد قالی باف ساز	
و کمك ساز	۱ نفر
نقشه کش	۱ »
شعبه رنگرزی	
استاد قسمت	۱ نفر
رنگرز	۱ »
شعبه کاشی سازی	
استادقسمت	۱ نفر
کمك استاد	۱ »
نقشه کش کاشی	۱ »
شعبه خاتم سازی	
استاد قسمت	۱ نفر
کمك استاد	۱ »
شعبه منبت سازی	
استاد قسمت	۱ نفر
کمك استاد	۱ »
شعبه زری بافی و مخمل بافی	
استاد قسمت زری بافی	۱ نفر
نقش بند	۱ »
استاد قسمت مخمل بافی	۱ »
نقش بند	۱ »
استادقسمت مخمل بافی	۱ نفر
نقش بند	۱ نفر
شعبه شالبافی و ترمه	
استادقسمت	۱ نفر
نقشه بند	۱ نفر

شعبه میناسازی

استادقسمت	۱ نفر
کمک استاد	۱ نفر
مینا سازی	۱ »

شعبه قلمزنی روی فلز (ازقبیل نقره، طلا، برنج وغیره)

استاد	۱ نفر
کمک استاد	۱ »
قلمزن روزمزد	۲ »

تبصره-چون اداره کل هنرهای زیبای کشور جدیدالتأسیس است سازمان آن ومؤسسات تابعه برحسب توسعه‌ای که پیدامیکند ممکن است تغییر نماید، هر تغییری که بعداً داده شود بتصویب هیئت وزیران خواهد بود.

تشکیلات ووظایف اداره کتابخانه ملی

الف ـ وظایف

کتابخانه ملی برای استفاده مطالعه عموم ومرکز تحقیقات ومطالعات علمی وادبی وجمع آوری وحفظ نسخه‌های خطی وترویج وتشویق حسن خط ومرجع اطلاعات کتابخانه‌های کشور میباشد که بترتیب ذیل انجام وظیفه مینماید.

ثبت وتنظیم ونگاهداری نسخ خطی ونفیس وتهیه فهرستهای فنی.

ثبت وتنظیم ونگاهداری وتهیه فهرستهای فنی کتابهای چاپی وتکمیل مجموعهٔ مطبوعات کشور.

جمع آوری مجله‌ها وروزنامه‌ها ونشریات ادواری داخلی وخارجی کشور و آماده کردن دوره‌های منظم آنها.

فیلم برداری نسخه‌های خطی نفیس وکمیاب ومبادله با کتابخانه‌ها.

جمع آوری اطلاعات راجع بکتابداری وتدوین گزارشها وآمار جمعی کتابخانه‌های کشور وتهیه وسایل ارتباط کتابخانه ملی باسایر کتابخانه‌های کشور و مؤسسات ومجامع کتابداری جهان.

الف ـ وظایف

رئیس	۱ نفر
معاون	۱ نفر
مستخدم جزء و نگهبان و باغبان	۱۲ »

دفتر و بایگانی

مدیر	۱ نفر
بایگان	۱ »
ماشین نویس	۱ »

حسابداری و اموال

مدیر	۱ نفر
کارمند	۱ »
متصدی حرارت مرکزی و برق	۱ »

شعبه اطلاعات

مدیر	۱ نفر
کارمند	۱ »

کتابهای خطی و نفیس

مدیر	۱ نفر
کتابدار	۱ »
عکاس	۱ »

دایره کتابهای چاپی

مدیر	۱ نفر
کتابدار	۷ »
ماشین نویس	۲ »

شعبه مجلات و روزنامه‌ها

مدیر	۱ نفر
کارمند	۱ »
صحاف	۲ »

تشکیلات و وظایف اداره انطباعات وزارت فرهنگ

الف ـ تشکیلات

۱ـ صدور اجازه نامه طبع و انتشار مجلات و روزنامه‌ها

۲- رسیدگی بمندرجات مطبوعات از نظر اخلاقی ودینی وتهیه گزارشهای روزانه درباره مطالب آنها.

۳- صدور اجازه انتشار اعلانات غیر دولتی.

٤- انعقاد قرارداد بامؤلفین ومصنفین ومترجمین برای تهیه کتب.

۵- تصحیح وطبع آثاردانشمندان گذشته ایران.

٦- تهیه وسایل طبع کتب درسی.

۸- جمع آوری کتب ونشریات کشور وهمچنین توزیع آن بین کتابخانه‌های معروف

۹- مبادله کتب به پیشنهاد اداره روابط فرهنگی.

۱۰- اهداء کتب طبق آئین نامه بکتابخانه‌ها وفضلاء ودانشمندان.

۱۱- رسیدگی نمایشنامه‌ها وفیلمها از لحاظ اخلاقی ودینی وتربیتی و اجازه نمایش آنها.

۱۲ - تشویق و راهنمائی مؤلفین و نویسندگان برای تهیه و ترجمه نمایشنامه‌های مفید.

ب - سازمان

رئیس	۱ نفر
معاون	۱ »
خدمتگزار جزء	۸ »

دایره دفتر و بایگانی

مدیر	۱ نفر
کارمند	۵ »
ماشین نویس	۱ نفر

دایره مطبوعات

مدیر	۱ نفر
کارمند	۳ »
ناظرشرعیات	۱ »

دایره تألیف و ترجمه

مدیر	۱ نفر
کارمند	٤ »

شعبه طبع کتاب

مدیر	۱ نفر
کارمند	۲ »

شعبه کتابخانه‌ها

مدیر	۱ نفر
کارمند	۱ »

شعبه نمایش

مدیر	۱ نفر
کارمند	۲ »

تشکیلات و ظایف ادارهٔ کل حسابداری وزارت فرهنگ

الف ـ وظایف

۱ ـ تنظیم بودجه وزارت فرهنگ باتوجه باحتیاجات .

۲ ـ ابلاغ بودجه‌های جزء .

۳ ـ نظارت دراجرای بودجه و مراقبت دراجرای قوانین ومقررات مالی.

٤ ـ نگاهداری حساب اعتبارات .

۵ ـ وصول اعتبارات ووجوه شهرستانها و پرداخت آنها.

٦ ـ تنظیم لیست حقوق وتهیه درخواستها .

۷ ـ تنظیم حساب وارسال آن بادارهٔ کل رسیدگی و پاسخ دادن بواخوهیها .

۸ ـ نگاهداری حساب اموال وزارتخانه.

۹ ـ جمع آوری درآمد وارسال آن بخزانه.

۱۰ ـ گواهی احکام وصدور دستور پرداخت حقوق مأمورین شهرستانها .

ب ـ سازمان

۱ ـ حوزه وزارتی

رئیس	۱ نفر

معاون	۲ نفر
خدمتگزار جزء	۲۵ «

دایره دفتر

مدیر دفتر	۱ نفر
کارمند	۶ «
ماشین نویس	۲ «

بایگانی

مدیر	۱ نفر
کارمند	۵ «

دایره بودجه

مدیر	۱ نفر
کارمند	۱۶ «

دایره بازرسی عالی

مدیر	۱ نفر
کارشناسان مالی	۶ «

دایره اعتبارات

مدیر	۱ نفر
کارمند	۱۰ «

دایره رسیدگی

مدیر	۱ نفر
کارمند	۱۰ «

دایره حوالجات شهرستان‌ها

مدیر دایره	۱ نفر
کارمند	۶ «

دایرهٔ لیست کارمندان اداری مرکز

مدیر دایره	۱ نفر
کارمند	۶ «

دایرهٔ اموال

مدیره دایره	۱ نفر

کارمند	۶ نفر

دایره صندوق پرداخت

مدیره دایره	۱ نفر
کارمند	۱۰ «

دایره تصدیق احکام

مدیر دایره	۱ نفر
کارمند	۳ «

تشکیلات ووظایف ادارهٔ تعلیمات عمومی ابتدائی

الف ـ وظایف

۱ ـ کسب اطلاعات وتهیه آمار مربوط بتعلیمات عمومی (ابتدائی ـ سالمندان ـ کودکستانها) وبررسی برنامه‌های تحصیلی وموضوعات امتحانی و تهیه طرح های لازم وابلاغ آنها پس از تصویب مقامات مربوط بادارات فرهنگ.

۲ ـ تهیه نمونه‌ها ودستورات برای روشهای تدریس وابلاغ آنها بوسیله ممکن ومقتضی بکلیه آموزگاران.

۳ ـ مطالعه واظهار نظر دروسایل فنی مدارس ابتدائی و کتابهای درسی و نشریاتی که باید مورد استفاده قرار گیرد .

۴ ـ مطالعه دراحتیاجات کشور واز نظر معلم ونوع ساختمانها وابلاغ آن برای اجرا بادارات مربوط .

۵ ـ مطالعه وصدور دستور برای تهیه برگهای تحصیلی وتهیهٔ دفاتر ووسائل مخصوص برای ضبط برگهای تحصیلی در بایگانی فنی

۶ ـ مطالعه واظهار نظر دروسایل واصولی که برای اجرای تعلیمات عمومی در نقاط مختلف مملکت باید بکار برد.

ب ـ سازمان

رجوع به آموزش وپرورش شود

تشکیلات و وظایف ادارهٔ تعلیمات متوسطه و تربیت معلم وزارت فرهنگ

الف ـ وظایف

۱ ـ کسب اطلاعات از ادارات وزارت فرهنگ و تهیه آمار در امور تعلیماتی متوسطه و بررسی برنامه‌های تحصیلی و امتحانات و تهیه طرحهای لازم که پس از تصویب مقامات مربوط بادارات فرهنگ ابلاغ میشود :

۲ ـ تهیه نمونه دستورهای لازم برای روش تدریس دروس مختلف متوسطه و ابلاغ آنها بوسائل مقتضی بهمهٔ دبیران.

۳ ـ مطالعه و اظهار نظر در کتابها و آزمایشگاهها و وسائل فنی مدارس متوسطه

٤ ـ مطالعه و تهیه طرح رسیدگی باحتیاجات کشور از جهت دانشسراها و بنای مدارس و چگونگی تهیه معلم و کمك و تقویت معلومات و نیروی معنوی معلمین.

ه ـ کمك باداره تعلیمات ابتدائی برای تهیه و تکمیل کارهای تحصیلی .

ب ـ سازمان

رجوع باداره کل آموزش و پرورش شود .

تشکیلات و وظایف ادارهٔ حرفه‌ای وزارت فرهنگ در سال ۱۳۳۰

الف ـ وظایف

طرح نقشه برای بسط تعلیمات حرفه‌ای .

طرح نقشه برای تشویق مردم بحرف و صنایع جدید.

تنظیم برنامه تحصیلی و اساسنامه و آئین‌نامه امتحانات و تحصیلات و مقررات داخلی آموزشگاههای حرفه‌ای.

اظهار نظر در لزوم استخدام و استفاده از معلمین خارجی.

اظهار نظر در تهیه وسائل فنی

مطالعه در چگونگی تربیت معلم

تهیه آمار مربوط بمدارس حرفه‌ای

ب ـ سازمان

رجوع به‌اداره کل آموزش و پرورش شود.

تشکیلات و وظایف ادارهٔ روستائی وزارت فرهنگ

الف ـ وظایف

۱ ـ طرح نقشه برای تعمیم و بسط تعلیمات کشاورزی جدید در دهات مطابق مقتضیات محلی هر منطقه.

۲ ـ طرح نقشه برای ترغیب کشاورزان کشور باصول جدید کشاورزی و مبارزه با آفات حیوانی و نباتی.

۳ ـ طرح نقشه برای تأمین بهداشت روستائی.

٤ ـ تنظیم برنامه محصلین و اساسنامه و آئین‌نامه و امتحانات و تحصیلات و مقررات داخلی آموزشگاههای کشاورزی.

ه ـ اظهار نظر درلزوم استخدام و استفاده ازمعلمین خارجی.

٦ ـ اظهار نظر در تهیه‌وسائل فنی کشاورزی مانند کتاب و آزمایشگاه و ماشینها و معلم وغیره.

۷ ـ مطالعه در چگونگی ترتیت معلم کشاورز در نقاط مختلف کشور .

۸ ـ تهیه آمار مربوط بمدارس کشاورزی.

ب ـ سازمان

رجوع بسازمان ادارهٔ کل فنی آموزش و پرورش شود .

سازمان ادارهٔ کل فنی آموزش و پرورش

شامل ادارات تعلیمات عمومی ابتدائی ـ تعلیمات متوسطه ـ آموزش فنی ـ آموزش حرفه‌ای و آموزش روستائی

اداره کل فنی آموزش و پرورش

رئیس	۱ نفر
معاون	۱ «
خدمتگزار	۲۵ »

دفتر کل و بایگانی

مدیر	۱ نفر
کارمند	۱۵ «
ماشین نویس	۳ «
متصدی پلی کپی	۱ «

الف ــ اداره تعلیمات عمومی ابتدائی

دایره مطالعات فنی

(امور برنامه ـ امتحانات و کتاب و وسائل فنی و آمار)

مدیر	۱ نفر
کارمند	٤ «
متصدی آمار	۲ «
مأمور مطالعه	۳ «

دایره تامین مدرسه و معلم

مدیر	۱ نفر
کارمند	۳ «

دایره تهیه طرحها برای اجرای تعلیمات عمومی

مدیر	۱ نفر
کارمند	۳ «

دایره بایگانی فنی

مدیر	۱ نفر
کارمند	٦ «

ب ــ اداره تعلیمات متوسطه و تربیت معلم

سازمان اداری

رئیس	۱ نفر

دایره مطالعات فنی

(امور برنامه ـ امتحانات و کتاب و وسایل فنی آمار)

مدیر	۱ نفر
مأمورین مطالعه	۳ «

(تا پانزده نفر که ممکن است از میان دبیران شاغل انتخاب شوند)

کارمند	٦ «

دایرهٔ تأمین معلم مدرسه

مدیر	۱ نفر
کارمند	۳ «

دایره تربیت معلم

مدیر دایره	۱ نفر
کارمند	۳ «

دایره تهیه وسایل معلم

مدیر	۱ نفر
کارمند	۳ «

ج ــ اداره آموزش فنی

رئیس	۱ نفر

الف ــ قسمت آموزش روستائی

رئیس	۱ نفر

دایره مطالعات فنی و آمار

مدیر دایره	۱ نفر
کارمند	۳ «
مدیر دایره	۱ «
کارمند	۲ «
مأمورین مطالعه	۳ «

دایره تهیه وسایل و معلم

مدیر دایره	۱ نفر
کارمند	۳ «

ب ــ قسمت آموزش حرفه‌ای

رئیس	۱ نفر

دایره مطالعات فنی و آمار

مدیر	۱ نفر
کارمند	۳ «
مأمورین مطالعه	۵ «

سازمان فرهنگ درجه ۱

رئیس	۱ نفر
معاون	۱ «
کارمند جزء	۲۰ «

دفتر و بایگان

مدیر	۱ نفر
کارمند وعضو بایگان	۶ «
ماشین نویس	۲ «
متصدی پلی کپی	۱ «

مأمورین فنی

مهندس ساختمان	۱ نفر
متصدی باستانشناسی	۱ «
شوفر	۱ «

دایره کارگزینی

عضو	٤ نفر

دایره حسابداری

حسابدار	۱ نفر
کارپرداز	۱ «
عضو	۷ «

دایره آموزش ابتدائی واکابر وکودکستانها

مدیر	۱ نفر
کارمند	٤ «

دایره آموزش متوسطه ودانشسراها

مدیر	۱ نفر
کارمند	۲ «

دایره دروس حرفه‌ای وروستائی

مدیر	۱ نفر
کارمند	٤ «

دایره بازرسی

مدیر	۱ نفر
بازرس	۱ »

برای هرده باب دبستان
(۴ تا ٦ نفر برای هر ۱۰ دبیرستان)

دایره بهداشت

برای هر ۱۵ آموزشگاه یك طبیب و نقاطی که کمتر از ۲۰ آموزشگاه دارد بوسیله طبیب بهداری .

دایره آمار و بررسیها و امتحانات

مدیر	۱ نفر
کارمند	٤ «
خوشنویس	۲ «

سازمان فرهنك درجه ۲

فرهنگ درجهٔ ۲ بیش از ۵۰ آموزشگاه ندارد .

فرهنگ درجهٔ ۲ نیز دارای سازمان شعبه فرهنگ درجهٔ یك است با این تغییرات :

۱ـ معاون نخواهند داشت .

۱ـ عدهٔ کلیه اعضاء اکثر ۱۰ نفر و مستخدم ۵ نفر. بنابراین کار چند دایره ممکن است بیك دایره سپرده شود .

سازمان فرهنك درجه ۳

باید بیش از ۱۵ آموزشگاه داشته باشد و امور محول را باه عضو و دو مستخدم انجام دهند .

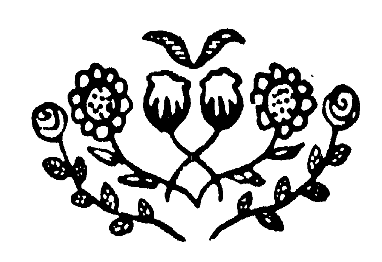
سازمان دبیرستان در تمام کشور

رئیس	۱ نفر
ناظم	تا دویست و پنجاه دانش آموز یك نفر و برای زیادتر تا هر ۲۵۰ نفر یك ناظم اضافه میشود.
دفتردار و عضو	برای ۲۵۰ نفر دانش آموز دو نفر که یکنفر ریاست دفتر را دارد و یکنفر خوش خط و برای هر ۲۰۰ نفر اضافی یك عضو دفتر اضافه میشود .
ماشین نویس	۱ نفر
متصدی لابراتوار	۱ « برای دبیرستانهای کامل یك کمك متصدی اضافه میشود .

متصدی کتابخانه	۱ نفر
حسابدار و کارپرداز	۱ نفر
سرایدار و باغبان و مستخدم جزء	تا ۲۵۰ نفر دانش آموز ۸ نفر و برای هرسه کلاس اضافه یك مستخدم نیز اضافه میشود

سازمان دبستان در تمام کشور

رئیس	۱ نفر
ناظم	تا سیصد نفر شاگرد یك ناظم و برای ۳۰۰ نفر اضافه یك ناظم افزوده میشود
دفتردار	دبستانهائی که کمتراز ۲۰۰ نفرشاگرد دارد امور دفتری بعهدهٔ مدیرو ناظم است و برای زیاد تر از این عده تا ۴۰۰ نفر یك دفتردار اضافه میشود .
متصدی فنی	۱ نفر
سرایدارو مستخدم جزء	تا ۲۵۰ دانش آموز ۴ نفر و برای هر سه کلاس یك مستخدم اضافه میشود .

نظر عمومی بوضع فرهنگ کشور

جهان امروز پس از جنگ دوم یك دوره بحرانی عظیمی را طی میکند که در تاریخ بشر نظیر آن کمتر دیده شده است. باوجود گذشتن هیجده سال پرمشقت از جنگ اخیر معذالك هنوز کشورهای جهان ومخصوصاً دولت وملت ایران با مساعی فراوان نتوانسته‌اند زندگانی آبرومند وراحتی برای خود آماده سازند. هیچکدام از مللی که در تحت تأثیر جنگ جهانی دوم واقع شده‌اند مخصوصاً کشور ایران هنوز نتوانسته‌اند از بحران اقتصادی ودردفقر وپریشانی نجات یابند. افتخارات عظیمی که از حیث ترقیات اقتصادی وفرهنگی در قرن نوزدهم پیدا شده و دامنه آن تا جنگ دوم جهانی کشیده شده بود کم کم مورد تردید قرار گرفته‌است زیرادرهیچ نقطه‌ای ازجهان اکنون صلح و آرامش حقیقی وجود ندارد. در کشور های متحده آمریکای شمالی که مرکز ثروت جهان ومحل تمرکز سرمایه‌های سرشار است دولت بامسائل پیچیده‌ای سروکاردارد ودرانگلستان وفرانسه هنوز اثرجیره بندی هنگام جنگ مشاهده میشود. درایران این بدبختی شدید تراست وعجب تراینکه آن چیزی را که امروز باصطلاح تجدد خواهان تمدن مغرب زمین مینامند نه تنها خوشبختی ملت های غرب را تأمین نکرده‌است بلکه‌دامنه‌اختلافات سیاسی‌واغتشاشات داخلی‌وتشتت افکاروفرضیه‌های اقتصادی و جنگهای خانمانسوز و خونریزی‌های ظالمانه آنها بساکنان‌خاورزمین و ملل شرق نیز سرایت کرده است و هر روز بشکل تازه و لباس جدیدی در مشرق زمین ظهور میکند. درمغرب دولتها وملتها بیشتر دوچار مشکلات اقتصادی و انقلابات صنعتی میباشد درصورتیکه درمشرق‌علاوه برمشکلات اقتصادی دولت‌ها و مردم باید برضد مطامع استعماری‌واستثماری‌مستعمره جویان‌مغرب‌زمین‌نیز بجنگ وجهاد بپردازند.

بدبختانه یکی‌ازطرق نامشروع وناجوانمردانه‌ای که‌برای تضعیف ملل‌مشرق تاکنون بکار رفته عبارت ازتخریب فرهنگ وبدبین ساختن ملتها باوضاع معارف وسازمانهای فرهنگی آنهاست وتاحدی هم طرفداران این نظریه تضعیف وتخریب

فرهنگی، در اجرای افکار پلید و شوم خود موفق شده‌اند. چنانکه هیچ موقع مردم ایران تا این اندازه بفرهنگ و مسائل فرهنگی بدبین نشده‌اند. علت این امر واضح است زیرا در سابق تعلیم و تربیت و فرهنگ در این کشور موجبات رفاه و سعادت ملت ایران را فراهم آورده و تجدید حیات علمی و ادبی و اقتصادی این کشور را تا حدی تأمین کرده بود اما امروز با وجود افزایش بودجه و توسعهٔ سازمانهای فرهنگی، وضع فرهنگی این کشور رو بانحطاط و ضعف نهاده است. این رخوت و سستی و رکود فرهنگی بر اثر عوامل بسیاری است که مهمترین آنها عبارتست از نفوذ سیاست خارجی و انتصاب اشخاص نالایق در رأس کارهای فرهنگ و فقر عمومی و نقصان بودجه و عدم ایمان مردم بفرهنگ و تشتت و اختلاف عقیده عمومی نسبت بفرهنگ بدیهی است بی نظمی کنونی سازمانهای فرهنگی و نبودن انضباط در این تشکیلات و کمی حقوق فرهنگیان و بی علاقگی آنها بانجام وظایف و مسئولیتهای اداری و صدها مشکلات دیگر بر بدبینی مردم نسبت بفرهنگ افزوده است و بهمین جهت کشور ما امروز با تمام افتخارات دیرین خود دستخوش بدبختی و فساد اخلاق و انحطاط فرهنگی میباشد. چنانکه میدانیم در تمام اجتماعات امروزی گفتگو از فقر و بدبینی و شکایت و عدم رضایت عمومی است. مردم کشور در هر طبقه و هر لباس نسبت بشغل و حرفه‌ای که دارند زبان انتقاد گشوده‌اند و روز بروز وقایع ناگوار ناملایمات را برخ مردم میکشند و از بدبختی و مصائب بی پروا سخن میگویند.

در تمام مقالات مطبوعات و انتشارات اخیر کشور انتقادات شدیدی از وضع عمومی فرهنگ دیده میشود و در کلیه مجالس و محافل مردم بطور علنی و آشکار اوضاع را انتقاد میکنند. این اظهارات و شکایات دلیل بارز و روشنی برای احتیاج امروزی کشور ایران بفرهنگ و تربیت صحیح است فقط یك تربیت صحیح و فرهنگ اساسی میتواند ایران را از گرداب جهل و بدبختی نجات دهد. فقط مدارس و معارف حقیقی میتواند مصالح کشور را تأمین کند و ایران محروم را در آغوش خوشبختی و سعادت جای دهد.

بدبختانه یادآوری شکایات و انتقادات بصورت اغراق آمیزی در آمده و ترهات و اباطیل بسیاری بدان افزوده شده است و مانند این است که روشنفکران و نویسندگان حدود بدبینی و بدگوئی را نمیدانند و آگاه نیستند که چگونه بدگوئی و تشتت و اختلاف و

انتقادات اغراق آمیز مارا به تنزل وسقوط نزدیك میسازد. اگر نتایج این بدبینی و اختلاف رامیدانستیم هرگز درصحنه‌ای زندگانی روزانه خود آنقدر متوسل بنزاع و جدال و بدگوئی وحسادت و کینه‌ورزی وتنفر وعیب جوئی نمیشدیم.

یك ملت بدبین که تمام قضایا و مسائل اجتماعی را ازدریچه بدبینی وخرده گیری مینگرد بزودی بطرف انتحار اجتماعی وانحطاط اخلاقی سیرمیکند و بدین ترتیب نیروی مبارزه و مقاومت اوکاهش می‌یابد و بزودی راه نیستی را در پیش میگیرد بانهایت تاسف باید اذعان کرد این روحیه بدبینی ویأس که در حال حاضر درمیان مردم این کشور ظاهر و هویدا شده دراثر نداشتن فرهنك صحیح است و نگارنده باین مطلب در چند جا اشاره کرده و اکنون تأکیدمیکند که قسمت عمدهٔ مصائب وبدبختی‌های کشورما بواسطه وضع مدارس فعلی است.

مدارس کنونی مانه تنها تمایلات وآرزوهای ملت ایران راتأمین نمیکنندبلکه جوانان مارا فاسد ومنحط وبدبین ومأیوس ولاابالی‌وسرکش بارمیآورد.

مدارسی که برای ربع نیازمندیهای مردم و جامعه تأسیس یافته مدارسی که برای بالابردن‌سطح‌اخلاقی‌وتربیتی‌مردم‌ایجاد گردیده، برعکس بدون‌توجه باحتیاجات جامعه اوقات گرانبهای جوانان راتباه میکنند و بهیچوجه پرورش روحی وجسمی و اخلاقی فرزندان این آب وخاك را درمد نظرقرار نمیدهد.

نسل جوان مادر مقابل مدارس ومؤسسات تربیتی وفرهنگی‌بسیار پوسیده و فرسوده‌ای قرار گرفته‌اند که اداره کننده گان ومربیان آنها بهیچوجه نمیتوانند اثر مثبت ومفیدی درمغز آنان بگذارند.

معلمان کشور باوجود فساد وپوسیدگی این مدارس بهیچرو نمیتوانند وظیفهٔ رهبری‌وهدایت‌خودرا درآماده کردن‌جوانان‌وتشخیص‌وکشف استعدادهاولیاقتهای آنهاانجام‌دهندفلان جوان باامید فراوان وآرزوهای‌زیادخودرا باین‌مدارس‌نزدیك میکنند. وپس ازمدتی حیران وسرگردان باین سوی‌وآنسوی میرود. پیداست‌با این ترتیب احساسات‌مقدس‌ترین وبهترین معلمان‌دراو بی‌اثرمیماندوحتی‌چنین‌جوانی‌برای جبران شکست و سرگردانی خود در مقابل تشکیلات فرهنگی و سازمان مدارس عکس‌العمل منفی ومخالف نشان میدهد.

این نسل جوان که عاشق درك‌معلومات جدید دربارهٔ اتم ورادیوو تلویزیون

و دیگرصنایع جدید زندگانی میباشد و در طلب فهمیدن تئوریهای جدید علمی و ریاضی واقتصادی اشتیاق وافری نشان‌میدهد و همچنین درصدد پیدا کردن‌مطبوعات نوین فرهنگی و معلمان روشنفکر ولابراتوارهای مجهز وزمین‌های متعدد ورزشی وفعالیت‌های مفید اجتماعی و تآترهای اخلاقی وموسیقی کلاسیك وسینماهای‌علمی و مسابقات ورزشی‌وتشویقات‌معنوی‌است،وقتی‌خودرادر برابر دستگاه‌فرسودهٔ‌فرهنگی میبیند و هیچیك از این انتظارات او برآورده نمیشود خواهی نخواهی با شکست روحی‌مواجه میگردد ویأس وناامیدی سراسرارکان وجود او را فرامیگیرد واورا بطرف‌احزاب سیاسی‌و گروههای‌زیرزمینی‌وافکارشوم‌ضدملی ومخالفت میهن‌پرستی وروح طغیان وعصیان وبدبینی سوق میدهد .

اکثرخوانندگان این کتاب ازاوضاع آشفته فرهنگ‌ایران وبازارورشکسته دستگاهها وسازمانهای فرهنگی این کشور بخوبی آگاهند و اگربخواهیم در این مقوله گفتگو کنیم وبتوضیح واضحات بپردازیم موجبات‌ملال وآزردگی‌خاطرشان رافراهم خواهیم ساخت .

بنابراین بمنظور تقسیم‌مباحث‌و بررسی‌مطالب‌دراین مختصرفقط‌بتحلیل‌و تجزیه چند مبحث‌مهم تربیتی‌ذیل که عمدهٔ اختلافات ومصائب فرهنگی ماازآنجا ناشی شده است میپردازیم :

۱ ـ وضع آشفته سازمان فرهنگ

درموقع تدوین این کتاب نگارنده رابعضی اطلاعات حاجت افتاد که ناچار میبایستی از ادارات ودوائروزارت فرهنگ کسب کند مثلاً برای اطلاع از اسامی وزراء فرهنگ و تاریخ ورود و خروج آنها از وزارتخانه کـه حصول آن‌بالاخره هیچوقت برای نویسنده دست نداد بیکی‌ازرئیسان مهم ادارات وزارتخانه‌ها رجوع کردم ایشان مرا نزدرئیس دائره رمزومحرمانه وزارت فرهنگ راهنمائی کردند . پس‌ادای احترامات و تعارفات معمولی رئیس اداره یاد کرده نگارنده رانزد رئیس دفتر اداره کارگزینی‌معرفی کرد و چون ایشان در مرخصی بودند ، معاون نامبردهٔ راقم سطور رانزد رئیس اداره تعاون عمومی‌فرستادند واین شخص مدتی درادارات دفتروزارتی وکارگزینی‌مسئولیت شغل مهمی را برعهده داشته‌اند ، ایشان‌هم پس‌از اظهاربی‌اطلاعی از موضوع ، متقاضی را برفتن نزد رئیس اداره نگارش تشویق و

ترغیب کردند پس از حضور دراداره نگارش وادای تعارف و تجدید عهد مودّت و دوستی، نویسنده رابدون اخذ نتیجه نزدرئیس اداره آمار فرستادندوایشان‌هم چون تازه بدین شغل منصوب شده بودند بالطبع از موضوع موردنیاز اطلاعی نداشتند و متوسل برئیس اداره بازرسی‌شدند تا اینکه این شخص بالاخره اینجانب‌را باستناد و بهانهٔ اینکه رونوشت احکام وزراء در دفترنخست وزیری بایگانی میشود نزد رئیس دفترنخست وزیری فرستاد .

البته آقایان رئیسان‌و کارمندان‌ادارات‌نظر بسوابق دوستی و لطف وهمکاری فرهنگی نهایت احترام و مرحمت را مبذول میداشتند وباجد وجهد هرچه تمامتر از روی کمال میل ورغبت میخواستند خدمتی‌انجام دهند و دربدست‌آوردن اطلاعات مذکور بی‌نهایت کوشا بودند ولی‌متأسفانه کسی را نیافتند که از این مقوله اطلاعی داشته باشد .

پیدایش این روش در یک وزارتخانه که وظایف و حدود تکالیف اداری کارمندانش باید باصراحت ووضوح هرچه تماتر روشن ومشخص باشد وتمام‌کارهاو سازمان ادارات صحت و سرعت جریان امور اداری آن باید سر مشق تمام مدارس ووزارتخانه‌های دیگر باشد، موجب نهایت تأسف است این‌امرمعلول علل‌چندی‌است که اهم‌آنها بقرار ذیل میباشد :

اول ـ مسئولان‌کارهای اداری وزارتخانه ، ایمان وعقیده و احترام خود را نسبت بشغل و وظیفه‌ای که دانه ازدست داده‌اند . وگردآمدن ایشان در وزارتخانه ازروی‌خلوص‌عقیده وبرای انجام خدمت بمملکت وهموطنان نیست وخودراموظف بانجام وظیفه نمیدانند، بلکه جز امضاء کردن دفاترحضور و غیاب و صرف چای و گفتگوهای خصوصی کاری انجام نمیدهد .

دوم ـ مسئولان‌کارهای اداری وزارتخانه ازوضع زندگانی‌وکاراداری‌خود ناراضی‌هستند وحقوق خودرا کافی نمیدانند واغلب نارضائی‌خود را بوسایل مختلف که یکی‌ازآنها بیعلاقگی بکاراداری است ظاهرمیسازند .

سوم ـ انحطاط اخلاقی‌درادارات بحداعلی‌رسوخ‌یافته وکارمندان‌ومسئولان بهیچوجه مسئولیت‌کارها را قبول‌نمیکنند وتاحد امکان از انجام وظایف و تکالیف اداری خود سرباززمیزنند وهرکس بنوبه خود ارباب رجوع را از خود دورمیکنند

و کاراورا بدیگری محول میسازد .

چهارم ـ کار توصیه وتشبث در ادارات وزارتخانه بمنتهی درجه رسیده است وافراد برای رسیدن بمقام، توصیه وتشبث را لازم وضروری میدانند وبدین ترتیب عده‌ای بی‌اطلاع و بی‌تجربه مناصب عالی‌را اشغال میکنند و اشخاص دیگر که لیاقت وتجربه آنها محرزومسلم ومورد تکریم واحترام عمومی‌است از دیدن چنین وضعی دلسرد وناراضی میشوند و گوشه نشینی اختیار میکنند وعزلت‌را برفعالیت ترجیح میدهند .

پنجم ـ اصل سرعت وصحت‌در کارهای‌اداری که‌یکی‌ازشرایط اصلی‌پیشرفت کارهاست ازمیان رفته وهر کس طبق ذوق وسلیقه شخصی وتقاضای دوستان ورفقا موضاعات را دنبال‌میکنند وبدینطریق ارباب‌رجوع حیران وسرگردان وبلاتکلیف درادارات وزارتخانه چرخ میخورند .

ششم ـ اتخاذتصمیم ازطرف‌مدیران دوائرمخصوصاً رئیسان‌اداراتوزارتخانه متروك گردیده وهیچکدام ازرئیسان بنوبه خود درموقع‌لزوم تصمیم قاطع وبرنده درمسائل اداری اتخاذ نمیکنند وبدین ترتیب اولا حس ابتکار مسئولان از بین رفته وثانیاً رفع نیازمندی ارب رجوع بآسانی صورت نمیگیرد .

هفتم ـ سرگردانی‌متقاضیان درادارات مختلف وزارت‌فرهنگ که بعلل‌فوق کارشان بلاتکلیف وناقص مانده است موجب پیچیدگی وترا کم کارشده دشواری‌و ابهام بیشتری را فراهم کرده است وبهمین علت‌وزارتخانه‌ای که درایام پیش مسائل تربیتی باسکوت وآرامش خاصی‌درآن حل‌وفصل میگردید، اکنون مرکزاجتماع همه‌گونه‌اشخاص گردیده وهرنوع ارباب رجوع درمحوطه‌وزارت فرهنگ‌مشغول قدم زدن وگفتگو کردن میباشند .

از مطالب فوق چنین معلوم میگردد که وزیر فرهنگ بررئیسان ادارات وزارتخانه و رئیسان ادارات بر رؤساء دوایر ورؤساء دوایر بر کارمندان و رئیسان مدارس برمعلمان ومعلمان بردانش آموزان بهیچوجه تسلط ونفوذ اخلاقی‌ندارند و شخصیت ایشان درمقابل این‌تشکیلات واین دستگاه منهدم‌ومضمحل‌است وبرعکس کارمندان جزء و محصلان خود را مدیر وناظم و معلم ورئیس اداره و حتی وزیر وزارتخانه‌میپندارندوبا استفاده ازهرج ومرج‌دستگاه کنونی‌فرهنگ‌منویاب‌خودرا

هر نوع که باشد عملی میسازند. درصورتیکه وزیروزارتخانه هیچوقت جرأت تصویب چنین مسائلی را نمیکنند .

مهمترین نشانهٔ این هرج ومرج درسازمان وزارت فرهنگ واوضاع مدارس درعرض سال تحصیلی مخصوصاً درموقع امتحانات و اعتصابات دانش اموزان معلوم میشود .

اساساً اعتصاب دانش آموزان مفهوم معین و معنی خاصی ندارد . چه اعتصاب معمولاً مخصوص طبقهٔ مزدبگیروحق مشروع کارمندان حقوق بگیراست، یعنی معلمان مدارس و کارمندان یکدستگاه اداری و دولتی و اقتصادی میتوانند با شرایطی اعتصاب بکنند ولی اعتصاب محصلانی که باپرداخت شهریه میخواهند تحصیل کنند بهیچوجه معنی ندارد واین مطلب متأسفانه هنوزمورد توجه معلمان ومدیران ورؤسای کاغذبازووزرای محتاط فرهنگ واقع نگردیده است والا تغییرمعلمی از یك دبیرستان بدبیرستان دیگر بعلت اعتصاب دانش آموزان و یا بخشش نمرهٔ ۲۰ بدانش آموزان در موقع امتحانات بعنوان حق السکوت از بزرگترین جنایات فرهنگی سالهای اخیراست .

پیش آمد این مسائل بستگی بسازمان وزارت فرهنگ و مدارس و معلمان و کارمندان فرهنگی دارد ودانش آموزان دراین مورد زیاد مقصر نیستند بلکه تقصیر متوجه سازمان وزارت فرهنگ ومدارس است که اغلب درعرض سال تحصیلی ناقص وبدون معلم میباشند .

بدیهی است درچنین مدارسی که دانش آموزان بدون معلم و کلاس بکارهای غیرتحصلی میپردازند ونسبت باوضاع بدبین ومأیوس میشوند ، درصورتیکه بواسطهٔ غفلت درانجام وظایف تحصیلی مورد مؤاخذه واقع شوند بابراهین قاطع عدم انجام وظایف خود را معلول وظیفه ناشناسی معلمان و کارمندان فرهنگی میدانند ودرآخر سال هم بعلت بیسوادی، بدسته بندی واعتصاب میپردازند .

تمام این آشفتگی و هرج ومرج فرهنگی نتیجهٔ سازمان کنونی وزارت فرهنگ وتشکیلات مدارسی است که ازروی جهل وعدم ایمان تیشه انهدام واضمحلال را در دست گرفته‌اند وبریشهٔ فرهنگ این کشورمیزنند .

سطورذیل که ازنامهٔ هفتگی مهرگان اقتباس شده این مطالب را در نهایت

روشنی بیان میکند :

(۱) کادر کنونی وزارت فرهنگ لایق درك وانجام وظیفه‌ای که بعهدهٔ او محول است نیست . وزیر بوزارت فرهنگ ، وزارت فرهنگ بمعلمان و معلمان بمدارس مسلط نیستند و آنها را اداره نمیکنند بلکه شاگردها بمعلم ومدرسه ومدیران ونظام با توسل به بندو بست بوزارت فرهنگ تحمیل میشوند و فرهنگ جولانگاه بند و بست چپاول دسته بندیهائی است که هر کدام از مدعی الوزراءهای سنا وشوری ودانشگاه بآن دسته بندیها دست زده‌اند. هروزیری متأسفانه محکوم این دسته بندیهااست ودر تارعنکبوتی که بدورهروزیری تنیده‌اند گیرمیکند ومتأسفانه سعی و کوشش برای رهائی از آن تاراز خود نشان نمیدهند .

علائم و آثارعدم تسلط وزیر بوزارت خانه و وزارتخانه بمدارس و مدارس بدانش آموزان عبارت ازهرج ومرجی است که درموقع درس وامتحانات ودر مورد مسائل اجتماعی مربوط بدبیران و آموزگاران بروزمیکند .

با وجود اینکه معلم کافی ولازم برای کلاسهای موجود ، وجود داردمعذلك سازمان مدارس ازلحاظ معلم اغلب ناقص میماند زیرا عده‌ای از دبیران متأسفانه با پیروی ازکادراداری وزارت فرهنگ ازدرس ومدرسه شانه خالی میکنند ونمیخواهند از کادراداری بلاجهت عقب بمانند ودر جریان سال تحصیلی سازمان مدارس اغلب ناقص میماند درتهران کمترودرولایات بیشتر کلاسها بی معلم وپشت میزها پر از بیکاره‌ها است انواع و اقسام بازرسهای بدون بازرسی و ادارات بدون وظیفه و میز و صندلی هـای اداری بدون هدف ، انرژی مادی ومعنوی فرهنگ و فرهنگیان را تلف میکنند .

درمدارسی که سازمان تکمیل است عده‌ای ازدانش آموزان احتیاجی بتحصیل عرض سال حس نمیکنند، بهر کاری غیراز تحصیل مشغول میشوند ودرموردی که مورد مؤاخذه معلم یا مدرسه باشند آنها هم بنوبت خود ده‌ها مؤاخذه منطقی تر و بجاتر و بموردتر ازمؤاخذه معلم ومدرسه را برخ آنان میکشند وبا وظیفه ناشناسی دستگاه فرهنگ ، وظیفه نشناسی خود را توجیه میکنند ، وزارت فرهنگ امتحان میکند محصلین اعتصاب میکنند همیشه وزارت فرهنگ است که تسلیم میشود واغلب وزارت

(۱) ـ مجله هفتگی مهرگان شمارهٔ ۵۳

فرهنگ است که حق ندارد ولی در موارد استثنائی هم که حق دارد اعتصابگران نظریات خود را تحمیل میکنند.

افتضاح بیمهٔ معلمان، شرکت تعاونی کارمندان، تبعیضات درموارد مختلف و متعدد تمام این هرج ومرج‌هانتیجهٔاین است که وزیربوزارتخانه ووزارتخانه بمدرسه ومدرسه بمحصل تسلط ندارد نه تسلط مادی بلکه تسلط معنوی ندارد.

کادر کنونی وزارت فرهنگ نه آشنا بوظیفهٔ فرهنگی‌خود است و نه لیاقت این‌آشنائی و نه قدرت اجرای وظیفه خود را دارد.

تمام این وضع نشانه‌این است که جامعهٔ فرهنگی‌ما احتیاج باداره‌ٔ بهتری‌دارد ولایق داشتن دستگاه فرهنگی مناسب تری است. دانش‌آموزان ما دارای استعداد درك‌وظایف مهم اجتماعی و فرهنگی هستند ولی دستگاه، لیاقت فهم و حل این مشکلات را ندارد.

نسل‌جوان ماحقاً از دستگاه تربیتی بدون سرپرست ناامیداست اغلب حیران وسرگردان ودردام عناصرخطرناك میباشد و در راهی که بترکستان منتهی میشود ویلان وسردر گم‌است.

اکثریت نزدیك بتمام جوانان ما اعم ازدانشجو ودانش‌آموز بآسانی ممکن است ندانسته‌و نفهمیده‌آلت‌دست‌عده‌ای بشوند.این‌اکثریت‌حیران درنتیجهٔعکس‌العمل فسادو پوسیدگی‌دستگاه‌تربیتی‌این‌عقیده‌راپیدا کرده‌است که هرچه دستگاه‌فرهنگی واولیای مدرسه خواستند و گفتند باید عکس‌آنرا عمل کرد.

برای روشن شدن اذهان توضیح میدهد که مطالب انتقادی که دراین کتاب بشرح رفته مربوط بسازمان کنونی وزارت فرهنگ نیست بلکه مربوط بتشکیلات و اقداماتی است که از سالهای قبل درفرهنگ رسوخ یافته و باید مدتها بگذرد تا بتدریج این نواقص رفع گردد الحق وزیرفرهنگ و کارکنان دستگاه کنونی‌بانیت اصلاح طلبانه‌ای شروع بکار کرده‌اند وامید است در برنامهٔ اصلاحی فرهنگی خود بزودی توفیق حاصل نمایند.

بودجهٔ مرموز وزارت فرهنگ

بودجه عبارت از طرح مالی یك سازمان درعرض یکسال است و بدین ترتیب بودجهٔ وزارت فرهنگ عبارت خواهد بود ازوضع عواید ومخارج کلیهٔ دستگاههای تعلیم وتربیتی وزارت فرهنگ درمدت یکسال شمسی که از فروردین ماه هرسال شروع ودر آخراسفند ماه ختم میشود .

تنظیم بودجه و تعیین سیاست مالی یکدستگاه اداری و طرزاجرای آن یك موضوع علمی وفنی است وهر کسی صلاحیت مداخله در آنرا ندارد .اشخاصی که بودجه وزارت فرهنگ را طرح ریزی میکنند باید ازمسائل فرهنگی و احتیاجات وزارتخانه اطلاع داشته باشند ودرموقع لزوم بتوانند در کمیسیون ها وشوراهائی مانند کمیسیون بودجهٔ مجلس شورای ملی و شورایعالی فرهنگ بدفاع از نظریات ومنافع وزارت فرهنگ بپردازند .

اشخاصی که بودجهٔ وزارت فرهنگ را تنظیم میکنند باید بمقررات مالی کشور ووزارت دارائی ووزارت فرهنگ آشنا باشند ودرمقایسهٔ بودجه سالهای قبل با سال جاری دقت کافی مبذول دارند و به تقسیم بودجه بقسمت های مختلف ازلحاظ تقسیم عوائد و تقسیم مخارج توجه تام بکار برند ، و مخصوصاً از لحاظ سازمان وزارت فرهنگ وادارات فرهنگ شهرستانها وپرسنل واحتیاجات عمومی آنها و مخصوصاً از وضع اقتصادی کشور بخوبی آگاه باشند .

اقلام مصوب بودجهٔ وزارت فرهنگ چند ماه قبل از شروع سال مالی باید بچاپ برسد و دردسترس عموم گذارده شود و درصورتیکه مورد تصویب قرار نگرفته باشد بایدباچاپ کردن وقراردادن صورت ریزبودجه دردسترس مردم تصویب آنراازمقامات صلاحیتدار خواست .

درموقع تدوین وتنظیم بودجه باید آماردقیق وروشن دراختیارعموم گذارده شود مثلا باید رقم واقعی بودجهٔ کل کشور وسهم وزارت فرهنگ از این بودجه و مبلغی که برای دبستانها و دبیرستانها تخصیص داده شده مخصوصاً مبلغی که برای

یك محصل دبستانی ودبیرستانی و دانشگاهی در ظرف یکسال مالی خرج میشود و باضافه سهم معلمین کشور ومخارج ساختمانی و کارپردازی باقید صدی چندی هریك ازاین قسمت‌ها ذکرشود .

اکنون باید دید چگونه اشخاصی میتوانند بودجهٔ وزارت فرهنگ را تنظیم وتدوین کنند ؟ وآیا اقلام ومواد مختلف بودجهٔ وزارت فرهنگ درموقع خود بمصرف میرسد ؟ ویا درحین سال تحصیلی تغییرات وتبدیلاتی بآن داده میشود ؟ این دو سؤال برای هرفرهنگ دوستی درموقع مطالعهٔ بودجهٔ وزارت فرهنگ پیش میآید واغلب شده است که بهیچوجه این دو اصل در تنظیم و اجرای بودجهٔ فرهنگ رعایت نیمشود واشخاص غیرصلاحیتداری که ازوضع فرهنگ کشور آگاه نیستند واطلاعی ازموازین مالی ندارند در تنظیم بودجهٔ وزارت فرهنگ مداخله میکنند وعجب تر اینکه درعرض سال مالی بتحریك و نفوذ اشخاص دراقلام بودجه تغییراتی داده میشود و این تغییرات فقط بنفع عدهٔ معینی میباشد چنانکه دراعتبار بودجهٔ اعزام محصل بخارج ، همچنین دررقم اعتبار سفرومأموریت نمایندگان روشنفکرو ممتاز وزارت فرهنگ بخارج اغلب تغییراتی داده میشود وهرروز مشاهده می کنیم که عده‌ای از اشراف زادگان ورؤساء و کارمندان عالیرتبه فرهنگی برای مطالعه وبازرسی ، از اعتبارات مسافرت بخارجه‌استفاده میکنند، درعوض وزارت فرهنگ تاکنون برای اعزام محصل جهت مهندسی نفت ومعدن ومیاه وبرق وبی‌سیم و کشاورزی که مورد احتیاج کشور میباشد اقدامی نکرده است .

برای پی بردن بوضع بودجهٔ وزارت فرهنگ وتقسیمات ومصارف اقلام آن توجه خواننده را بمقاله‌ای که درتحت عنوان (بحث منطقی و مستدل دربارهٔ بودجهٔ سال ۱۳۲۹) درروزنامهٔ مردشماره ۲ نگاشته شده جلب میکنیم.

راه اصلاح چیست

برای نزدیك شدن بهدف واقعی وتوفیق یافتن در اصلاحات عمومی فرهنگ این کشورعقاید وآراء مختلف وجوددارد : بعضی ازمتخصصان فن آموزش وپرورش عقیده دارند که اصلاحات در قدم اول باید ازسازمان وزارت فرهنگ بابیرون ریختن اشخاص نامناسب وجایگزین کردن اشخاص علاقمند و ورزیده و تثبیت یك سازمان ساده ومفیدموافق با مقتضیات روزشروع گردد.

عده‌ای دیگرازاصلاح‌طلبان را عقیده برآنست که اصلاحات باید ازمدارس بوسیله روشن کردن هدف تحصیلات ابتدائی ومتوسطه وعالی وتثبیت سازمان هریك ومخصوصاً با تربیت وتهیه معلمان واجد شرایط شروع شود.

برخی دیگر معتقدند که اصولا وزارت فرهنگ با این شکل و سازمان لزومی ندارد ، بلکه این سازمان باید دراختیار مردم قرار داده شود تا بارعایت احتیاجات محلی واوضاع جغرافیائی، مردم بمیل خودشان بتوانند سازمانهای فرهنگی مستقل ومفیدی بوجود آورند.

بالاخره دستهٔ دیگر که تشنهٔ اصلاحات فرهنگی میباشند وصول بهدف رافقط بوسیلهٔ تهیهٔ یك برنامه ده سالهٔ فرهنگی واجرا کردن این برنامه بدست یك هیئت فنی صلاحیتدار میدانند.

بهرحال طرفداران هریك ازاین روشها زیاد هستند وبحث دربارهٔ آراء آنها مستلزم نوشتن مقالات مفصل و طولانی است ولی بمنظوررسیدن بیك نتیجهٔ نهائی مطلب اساسی ذیل باید مورد توجه قرار گیرد وجامهٔ عمل بپوشد :

اول - هدفهای آموزش وپرورش درتمام مراحل تحصیلی باید مورد مطالعه وتحقیق واقع گردد وپیشنهادهای مفیدی دراین راه تهیه‌شود.

دوم - اصلاحات عمومی فرهنگ باید ضمن برنامه‌ای چندساله بدست اشخاصی لایق وصلاحیتدارتهیه واجرا گردد. برای رسیدن باین دومنظور اکنون مختصری ازمساعی که توسط دبیران کشور درتابستان سال ۱۳۳۱ در این راه صورت گرفته توضیح داده میشود :

هدفهای آموزش و پرورش در ایران

سالهاست که مردم این کشور از فرهنگ و تعلیم و تربیت آن ناراضی هستند واین عدم رضامندی بصور گوناگون جلوه میکند ودنبالهٔ آن بخانه ومدرسه وحتی کلاسهای درس کشیده شده است . انتقاد در بارهٔ تعلیم و تربیت در ایران و نقائص آن برای جرائد ومجلات واشخاص امری عادی است ودرهمه جا این حقیقت بارز وآشکار است که هدف تعلیم و تربیت در ایران نارساست و نیازمندیهای جامعه را تأمین نمیکند. صحت این مسئله مهم انکار ناپذیر است زیرا بزرگترین دلیل آن همان نارضائیهای موجود وعلاقمندی عموم بتجدید نظر واصلاح آنست .

علل و عوامل مؤثری که نارسائی هدف آموزش و پرورش نتیجهٔ آنست در ایران برا کثر مردم روشن نیست، تنها صاحبنظران ومتخصصان فن تعلیم و تربیت و معلمان میدانند که منشاء آن کجاست و آب از کجا گل آلود است واینهمه سر وصدا از کجا برمیخیزد . بنابراین در این مختصر سعی شده است که خصوصیات هدفهای تعلیم و تربیت صحیح ورسا مستدلا بیان شود سپس هدفهائی که باید در تعلیم و تربیت ایران مورد توجه قرار گیرد تصریح گردد واز آنها نیز آنچه مهمتر واجرای آن ضرور است بمدیران محترم کشور پیشنهاد شود.

میراث تاریخی :

از خصوصیات هدفهای آموزش وپرورش صحیح آنست که از مواریث تاریخی سرچشمه میگیرد چنانکه فرهنگ و تمدن کنونی ایران میراث چند هزارسالهٔ تاریخ پرحادثهٔ این کشور است ، افکار وعقاید و آرزوها ومعلومات واطلاعات وعلم وهنر امروزی ما از روزگار باستان سرچشمه میگیرد . البته فرهنگ و تمدن ما در طول زمان بسبب ارتباط با اقوام وملل دیگر وبا استفاده از پیشرفتها و ترقیات آنها غنی تر و وسیعتر شده است .

در این سرزمین علما ودانشمندان وشعرا ونویسندگان وفلاسفهٔ بسیار پیدا شده‌اند که آثار فکری و قلمی آنان در سراسر جهان شهرت یافته و مورد استفادهٔ

همگان قرار گرفته است و گنجینه‌های گرانبهای علم و حکمت آنها بسهم خود چون چراغهای فروزان رهنمای ملت ما بوده است . اگر ما توانسته‌ایم در طی اعصار و قرون استقلال سیاسی واجتماعی و ادبی و هنری خودرا حفظ کنیم تا حدی مرهون راهنمائی و کوشش بزرگان ودانشمندان خودبوده‌ایم.

تحولات جدید :

درقرن نوزدهم و بیستم تحولات عظیم علمی وسیاسی وصنعتی در دنیا پدیدار گشت ووضع اجتماعی واقتصادی دنیارادگرگون ساخت . تراکم روزافزون جمعیت شهرها وایجاد وسایل جدید حمل ونقل وارتباطات وپیدایش طبقهٔ کارگرونفوذآن درجریان روز، وضع اجتماعی جدیدی بوجودآورد.

بنحوی که هریك ازمؤسسات اجتماعی وضع خود را با تغییرات جدیدمتناسب کرد مدرسه نیز که یکی ازمؤثرترین ومهمترین مؤسسات اجتماعی است ازاین تغییر وتحول بر کنار نماند . مدارس نوین بابرنامه و روش نوین بوجود آمد تا در رفع نیازمندیهای جدید اجتماع وظیفهٔ مهمی انجام‌دهدعلما ودانشمندان آموزش‌وپرورش تاکید کردند که مدرسه باید با تحولات جامعه پیش برود و خود را با اوضاع نو منطبق سازد .

شرکت مردم‌درتعیین‌سرنوشت خود وحکومت کشور وظایف و مسئولیتهای جدیدی برای جامعه ایجاد کرد . فکرآموزش وپرورش عمومی که دراغلب ممالك پیدا شد ، بتدریج یکی ازهدفهای عمدهٔ آموزش وپرورش بشماررفت .

خواسته‌های جامعه :

تعلیمات عمومی یك کشور با آرمانها و روش اقتصادی و طرز حکومت و زندگی‌اجتماعی وهمچنین هنروعلم وادب آن مملکت بستگی‌نزدیك داردودستگاه تعلیماتی نمیتواند ازاینها جدا باشد .

رهبران‌آموزش‌وپرورش که‌مسئول‌تعیین هدف ومواد برنامهٔ‌آموزش‌هستند نمیتوانند از تأثیر عوامل زندگی جامعه و نیازمندیهای آن بر کنار باشند و موفقیت آنهـا باطلاع داشتن از نیروهـای گذشته ومعاصرودرنظر گرفتن عوامـل مذکور مربوط است .

پیشوایان‌فرهنگی‌بایددرنظربگیرند که برای بقای ملت واداره امورمملکت

و بر آورده‌شدن آرزوهای مردم آموزش وپرورش صحیح از ضروریات است وطرحی که برای تعلیمات وهدف آموزش وپرورش میریزند باید متناسب بازندگی جامعه و خواسته‌های آن باشد .

اصول اخلاقی :

علاوه براینکه از نخستین وظایف تعلیم و تربیت حفظ علم وترقی آن و برآوردن آرزوهای ملت است، در آموزش وپرورش صحیح باید اصول اخلاقی ومعتقدات مذهبی نیز منظور گردد .

بزرگترین علمای تربیت درحقیقت معلمان اخلاق بوده اند ودستورهای آنان برپایهٔ برتری نیکی بربدی قرارداشته است واغلب آثارادبی و هنری گذشته حاوی دستورهای اخلاقی وپند واندرز وراهنمائی زندگی است .

پرورش تن وروان :

ازسوی دیگر آموزش وپرورش باتن وروان سروکاردارد زیرادانش آموزان ما روح مجسم نیستند وتن محل جلوه وروان آنهاست وباید ربط متقابل هریك را با دیگری درنظر گرفت ودانش آموزان را بمیدان بازی هدایت کرد و روان آنهارا برای پذیرفتن معلومات وادراك مسائل، شاداب وحاضرساخت. امروز دیگرعظمت روح را درخوارساختن جسم نمیدانند وباید اصل توازی جسم وجان در هر حال در آموزش وپرورش ملحوظ گردد ومدرسه را بمیدان ورزش ومجالس بحث وفحص هر درمجهزساخت تااینکه آموزش وپرورش تمامیت وجودانسان رادرنظر گیردو هیچیك ازنواحی وجو. اوساقط نماند .

نفی اوهام وخرافات :

علاقمندی بهدف آموزش وپرورش منحصر بدانش آموزان وزعمای قوم نیست بلکه افرادعادی واولیای اطفال وحتی خود شاگردان مدرسه نیز نسبت بهدف آموزش وپرورش دارای افکاروعقایدی هستند که نمیتوان آنهارا نادیده انگاشت وبایدآنها را بعنوان منبع ومنشاء هدف بشمارآورد .

هدفهای آموزش وپرورش وضع کردنی نیست بلکه کشف کردنی است ویکی ازمنابع مهم آن تمایلات اجتماعی وآرمانهای مردم است. درجامعه وزندگانی اجتماعی عناصر وعواملی موجوداست که بعضی مورد پسند وستایش ودرخور تعمیم و برخی

مطرود وشایستهٔ فراموشی است. مردم آنچه را عقل سلیم و تجربه و تاریخ ازمیان همهٔ آداب وسنن ملی برمیگزینند نگاه میدارند وسعی میکنند آنرا بنسل آینده انتقال دهند و آنچه را که منحط و ناپسند باشد در طاق نسیان میگذارند وبرای از بین بردن آنها اقدام میکنند چنانکه اوهام وخرافات ازیادگارهای ادوار تاریك زندگی بشر است که روزی ازاستوارترین معتقدات ملل بشمار میرفت و باید بیاری آموزش و پرورش این زنجیرهای گران ازدست وپای بشر گسسته شود.

مقتضیات زمان و مکان:

هدفهای آموزش و پرورش براساس یك رشته ازرشتهای فردی واجتماعی قرار دارد وچون این ارزشها ازلحاظ زمان ومکان بایکدیگر متفاوتند نمیتوان برای آموزش وپرورش هدفهائی ثابت و تغییر ناپذیر ومحدود و جاویدان قائل شد و بهمین جهت هر جامعه و کشوری بنا بمقتضیات جغرافیائی وتاریخی و سنن ملی و آداب اجتماعی وزندگی اقتصادی نیازمند بداشتن هدفهای مخصوص است. تعیین وپیشنهاد هدفها بعهدهٔ معلمان وعلمای تعلیم و تربیت هر کشوراست ومعلمان باتجربه ودانشمند موظفند باشور وتبادل نظر وباتوجه بعوامل یاد کرده وبتعیین هدفهای تعلیم و تربیت بپردازند ودرصورت ضرورت در آنها تجدیدنظر کنند.

بدین منظور در تابستان ۱۳۳۱ یکصدوهشتادتن ازمعلمان کشور در تهران گرد آمدند وهدفهای مندرج در این نشریه را برای آموزش وپرورش کشور تنظیم کردند وبفرهنگ وفرهنگیان عرضه داشتند.

هدفهای آموزش و پرورش در دبیرستان

۱ ـ هدفهای مربوط به پرورش تن :

از آنجا که عقل سالم در بدن سالم است و جامعهٔ خوب نیز از افراد تندرست تشکیل مییابد، اولین وظیفهٔ آموزش و پرورش توجه بحفظ بهداشت فردی و اجتماعی است و بدین منظور باید هدفهای ذیل مورد توجه قرار گیرد :

۱ - تعلیم بهداشت خوراك و پوشاك و مسکن.

۲ - نظافت.

۳ - بازی و ورزش .

٤ - تفریح و استراحت.

۲ : هدفهای مربوط به پرورش روان :

چون پرورش تن و روان بیکدیگر مربوط است در پرورش روان نیز موارد ذیل را باید ملحوظ داشت :

۱ - پرورش فکر و اراده.

۲ - پرورش حس ابتکار.

۳ ـ ایجاد اعتماد بنفس.

٤ ـ تقویت رغبت‌های مختلف دانش آموزان

٥ ـ فراهم ساختن مقدمات خویشتن شناسی.

٦ - نظم و ترتیب در کار.

۷ ـ عادت دادن براستی و درستی و نیك اندیشی.

۸ ـ تسلط بر امیال و جلوگیری از انحراف آنها

۹ - راهنمائی مفید در امور جنسی.

۳ ـ هدفهای آموزشی :

چون علاوه بر پرورش تن و روان ، انسان بحکم غریزهٔ کنجکاوی و برای رفع

احتیاجات خود بکسب معلومات و دانستنیهای لازم نیازمند است بنابراین هدفهای آموزشی ازمهمترین هدفهاست :

۱ - افزایش اطلاعات عمومی .

۲ - آشنائی کامل بزبان فارسی برای درست خواندن و نوشتن و توانائی در بیان مطلب .

۳ - فراگرفتن مقدمات علوم جدید ودرك فوائد علمی آنها

۴ - آموختن یك زبان خارجهٔ زنده.

۵ - آماده کردن دانش آموزان برای ورود بدانشگاه و مدارس تخصصی.

۶ - توجه دادن دانش آموزان بذخایر و منابع طبیعی و استفاده و نگاهداری آنها.

۷ - آموختن اصول خانه داری و زندگی خانوادگی بدختران.

٤ - هدفهای اجتماعی و اخلاقی و دینی :

مناسبات اجتماعی وعلائق قلبی و روابط افراد در جامعه ایجاب میکند که هر فردی پای بند نظامات و مقررات اجتماعی واصول اخلاقی و مبانی دین باشد و بهمین جهت دستگاه تربیتی باید به این نکات توجه داشته باشد:

۱ - ایجاد و تقویت حس همکاری مفید بحال جامعه.

۲ - نوع دوستی و میهن پرستی.

۳ - احترام بجامعه و افکار و قوانین آن.

۴ - شناسائی حق خود و دفاع آن.

۵ - تشخیص و امتیاز بین زنده بودن و زندگی کردن .

۶ - تامین زندگی مرفه و شرافتمندانه و داشتن عقل معاش.

۷ - تشکیل خانواده و تکثیر نفوس.

۸ - آشنائی بمحیط و ادراك احتیاجات آن.

۹ - آشنائی بمسئولیت و وظایف اجتماعی و ادراك سهم خود در بهبود وضع جامعه .

۱۰ - اطلاعات اقتصادی.

۱۱ - آشنائی بقوانین کشور و حقوق مدنی.

رعایت آنچه بوسیله مستطیل مشخص شده است امروز الزامی است

۱۲ -آشنائی بروابط ملل وطرز حکومتها
۱۳ -آموختن آداب معاشرت بنابر سنن ملی
۱٤ - صداقت ودرستکاری
۱۵ - عدالت وانصاف
۱٦ - پرورش حس وظیفه‌شناسی وفداکاری
۱۷ - پرورش وجدان
۱۸ - تحکیم مبانی دیانتی وتقویت روح ایمان

۵ - هدفهای حرفه‌ی :

برای حفظ نظام اجتماع وتامین زندگی، لازمست که افراد جامعه بنابر استعداد ورغبت خود کار کنند وبشغل وحرفه‌ای مشغول باشند. تشخیص استعداد وراهنمائی وآماده ساختن آنان برای این منظور ازوظایف آموزشی است :

۱ - تشخیص استعدادهای مختلف بوسائل علمی
۲ - راهنمائی درانتخاب شغل وحرفه .
۳ -آماده ساختن افراد برای شغل وحرفه بروفق رغبت واستعداد آنان .

٦ - هدفهای هنری :

برای ادراك مظاهر هنری واستفاده ازآنها وپرورش حس زیبائی شناسی اعم ازشعر وموسیقی ونقاشی وپیکرتراشی وتآتر وغیره باید درتعلیم وتربیت فصل مناسبی گشود وبرای رسیدن بمنظورهای مزبور ذوق واستعداد وقریحه‌های متناسب دانش آموزان را پرورش داد.

هدفهای آموزش و پرورش در دبستان

عده‌ای از افرادکارگاه تعلیماتی در کارگاه مخصوص معلمان راهنمائی و دانشسراهای مقدماتی بمطالعهٔ هدفهای دبستان و آموزش ابتدائی پرداخته‌اندواینك نتیجهٔ مطالعات آنها دربارهٔ هدفهای دبستان بترتیب ذیل خلاصه میشود هدف های ابتدائی را بچهاردسته میتوان تقسیم کرد :

۱ ـ پرورش کودك .

۲ ـ خدمت وهمکاری بجامعه نزدیك، خدمت بجامعه‌های کوچکترمانندخانواده ومدرسه و کوی وشهر وهمکاری باآنها .

۳ ـ خدمت بملت و مملکت .

٤ ـ خدمت بدنیا و نوع بشر.

۱ ـ پرورش کودك:

پرورش کودك شامل مسائل ذیل است :

الف ـ پرورش تن
ب ـ پرورش جان وروان
ج ـ توجه برضای خاطر کودك وجلب اطمینان او

پرورش کودك در کلیه امور یاد کرده مستلزم مراقبت کامل وطرح برنامه‌ایست که برطبق اصول دموکراسی طرح ریزی شود تااینکه دانش آموزان احترام بقانون واحترام برفقا و گروهها را بیاموزند و چگونگی نظم اجتماع و شرکت درامور محلی را فرا گیرند .

الف ـ پرورش تن :

در پرورش تن باید بنکات ذیل توجه داشت:

۱ ـ طرز تغذیه از لحاظ موادغذائی مفید

۲ ـ توجه بورزش و استراحت وخواب

۳ ـ توجه برشد عضلانی کودك.

۴ - اندازه گیری بلندی قامت و وزن کودک

۵ - توجه برشد کافی و حس باصره و سامعه

۶ - توجه بزمان بلوغ

ب - پرورش جان و روان :

۱ - تهیهٔ مواد مربوط بخواندن و نوشتن وحساب و تعلیمات مذهبی و مقدمات علوم.

۲ - حل مسائل زندگی کودکانه بوسیله خود دانش آموزان.

۳ - شرکت دادن دانش آموزان در طرح و تنظیم برنامه.

۴ - شرکت جستن دانش آموزان در سنجش ارزش کار خود و ثبت پیشرفت روزانه خویش.

ج - فراهم ساختن رضای خاطر و تأمین اطمینان کودک

در این مورد بنکات ذیل باید توجه کرد :

۱ - تامین اطمینان خاطر کودک در میان دوستان و همسالان.

۲ - فراهم ساختن اساس ترضیهٔ کودک در نتیجه ایفای وظیفه و انجام دادن آداب مذهبی.

۲ خدمت و همکاری بجامعهٔ نزدیک:

چون آموزشگاه قسمتی از محیط زندگی کودک است وی باید حس کند که بآن محیط و جامعه تعلق دارد و نسبت بآن دارای وظایف و مسئولیت هائی است و چون کلیهٔ علائق اجتماعی در دبستان تمرکز مییابد رعایت نکات زیر براولیای امور دبستان واجبست :

۱ - اطفال باید در اجتماع نزدیک خود شرکت کنند .

۲ - پدر و مادر اطفال باید در امور آموزشگاه و حل مسائل مربوط بخانه و همسایگان و محیط نزدیک خود اشتراک مساعی کنند .

۳ـ خدمت بملت و مملکت:

دبستان با ایجاد فرصت های یکسان برای اطفال در کسب دانش بملت و مملکت خدمت میکنند و در اینمورد نکات زیر شایان توجه است :

۱ ـ آموختن طرز زندگی دموکراسی خواه در کلاس درس وخواه درمیدان بازی .

۲ ـ اعتیاد برعایت احترام بدیگران .

۳ ـ فراهم‌ساختن محیط مناسب برای آزادی گفتار .

٤ ـ ایجاد حس‌مسئولیت نسبت بخودشخص ودیگران.

٥ ـ انتشاردادن معلومات وشرکت درامور جامعه .

٤ـ خدمت بدنیا و نوع بشر:

در دنیای امروز کلیهٔ ملل‌دنیا باارتباط‌یافتن ونزدیکی‌خود بایکدیگر پی‌برده ونوع‌دوستی‌را مورد توجه مخصوص قرارداده‌اند ، ازاین‌لحاظ باید هر فردی علاوه برشناسائی کشورخود بمسائل جهانی نیزتوجه داشته‌باشد وبرای‌حصول این منظور نکات زیر باید درنظر گرفته‌شود :

۱ ـ شناختن‌ملل مختلف.

۲ ـ شناختن سازمانهای مختلف بین‌المللی‌مانندسازمان ملل‌متحد ومؤسسات اختصاصی‌آن ازقبیل یونسکو وسازمان بهداشت‌جهانی و سازمان بین المللی کار و سازمان خوارباروکشاورزی وغیره.

۳ ـ کسب اطلاعات بیشتردربارهٔ وسائل ارتباطی جدید ـ رادیو ـ تلویزیون ـ هوانوردی ـ رادار ووسایل سریع حمل ونقل و نیروی‌اتمی وغیره.

وسایل :

برای نیل‌بهدفهای پیش گفته آموزشگاه باید بدین‌وسائل مجهزباشد:

۱ ـ وسایل کار:

ازقبیل : کتاب برای استفاده دانش‌آموزان ونقشه و کره ورادیو ومجلات و انتشارات گوناگون ودستگاه فیلم ووسایل سمعی وبصری.

۲ ـ معلم

معلمان آموزشگاه باید مجرب‌باشند و حقوق کافی دریافت کنند و در ازای معلومات وتجارب خود حقوق ومزایای بیشتری‌داشته باشند .

۳ ـ ساختمان :

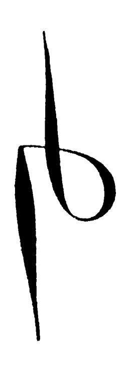
آموزشگاه باید دارای ساختمان مناسب باشد که با احتیاجات کودکان وفق دهد و بهداشت آنهارا تأمین کند .

٤ ـ برنامه :

آموزشگاه باید برنامه تحصیلی خودرا دائماً برپیشرفت روزافزون فرهنگ وتمدن‌منطبق سازد وازتجدید نظر دربرنامه‌های گذشته غافل نماند .

٥ ـ سازمان :

آموزشگاه باید انجمن‌هائی‌داشته باشد تا دانش‌آموزان دوشادوش درس از گردشهای علمی نیزاستفاده کنند وعملا در ادارهٔ مدرسه شرکت جویند .

تعیین هدف آموزش و پرورش

بشرحی که ذکر شد در بهار سال ۱۳۲۱ بموجب دستور وزارت فرهنگ کمیسیونی ازعده‌ای آقایان دبیران تشکیل یافت بدین‌منظور که برنامه دورهٔ بعد از چهارسال اول (دبستان) یعنی چهارسال دوم (دبیرستان) وروش تدریس دراین دوره را تهیه کنند . این کمیسیون برنامه‌ای بشرح ذیل فراهم آورد و بشورایعالی فرهنگ تقدیم داشت که مورد تصویب قرار گرفت :

۱ - موادبرنامه چهارساله دوم (پس‌از چهارسال دبستان) شامل فارسی، عربی تاریخ ، جغرافی، تعلیمات دینی‌وبدنی، زبان خارجه ، فیزیك ، شیمی ، ریاضی،طبیعی و بهداشت ، موسیقی‌و نقاشی ، کارهای دستی خواهد بود .

۲ - هدف ومنظور از تدریس این برنامه تقویت روح ایمان ودینی واخلاق نیکووزشد وآمادگی برای زندگی اجتماعی وتسلط برمشکلات محیط ، پابندی و احترام بملیت وقوانین مملکت ، علاقه وتسلط برخواندن و نوشتن زبان فارسی و قدرت در بیان و نوشتن مطالب وآشنائی کامل بتاریخ وجغرافیای ایران و دانستن کلیاتی ازخارج ایران ، داشتن معلومات عمومی ومورد نیاز از ریاضیات وفیزیك و شیمی‌وطبیعی‌وبهداشت ، علاقمندی‌بکاروهنرتربیت ذوق واستعداد وبالاخره آشنائی بیك‌زبان‌خارجی است .

۳ - روش‌تدریس‌دراین‌چهار کلاس‌بدینطریق است : بجای آنکه موادبرنامه مانند سابق بدون بستگی‌بهم تدریس شود ، تصمیم گرفته شده است که مسائل کلی درحدود احتیاجاتی که درهرنقطه کشورمورد پیدامیکند وبایدطفل‌بآن آشناباشد وبتواندآنرا درحدود فهم خویش‌حل کند طرح شود . درحل این‌مسائل مطالعات ، مشاهدات وحتی کمك خود شاگردان دخالت دارد ومعلم از علوم وادبیات (مطابق برنامه فوق) آنچه را که درحل این‌مسائل مورد پیدا میکند برای شاگردان تشریح می نماید .

دراین روش مواد برنامه بسه رکن‌تقسیم شده است :

اول ـ رکن اجتماعی شامل :

فارسی ـ عربی ـ تاریخ و جغرافی ـ تعلیمات دینی و مدنی، زبان خارجه . مسائلی که در این رکن طرح ریزی میشود باید شامل مواد فوق باشد مثلا تأثیر آب وهوا در زندگی، ارتباطات همسایگان با ایران، خانواده وخانواده‌های سعادتمند ، مسافرت از نقطه‌ای بنقطهٔ دیگر.

دوم ـ رکن علمی شامل:

حساب وهندسه ـ فیزیك وشیمی ـ طبیعی و بهداشت . در این موارد نیز مسائلی میتوان طرح کرد که از تمام مواد برنامه فوق استفاده شود مانند آب وطرز تصفیه آن موارد استفاده از آن در حالات مایع و بخار و جامد ـ شیرسالم وشیر پاستوریزه لبنیات ـ زندگی راحت ووسایلی که برای دارابودن آن لازم است ـ جنگل وطرز نگاهداری وتوسعهٔ آن ـ درختهای صنعتی، صادرات آن ـ نفت ـ سیمان وغیره .

سوم ـ رکن هنری شامل :

کارهای دستی ـ رسم و نقاشی ـ موسیقی وسرود ـ خانه‌داری ـ آشپزی ـ خیاطی آهنگری ـ نجاری ـ سفال‌سازی وغیره . تصورمیرود طبق این روش علاوه براینکه برنامه تدریس میشود، ذوق وعلاقه شاگرد تحریك میگردد و دیگر مانند سابق خودرا بی استعداد نسبت ببعضی موارد نشان نخواهدداد .

٤ ـ تدریس مطابق این روش چنانکه ملاحظه میشود تنها مربوط بیکی از مواد برنامه نخواهدبود ومواد مختلف مجتمعاً در تشریح و حل یك مسئله بکارمیرود. بنابراین باید تدریس رکنهای اجتماعی وعلمی هر کلاس بایك معلم ورکنهای هنری بامعلم دیگر باشد .

٥ ـ ترتیب تقسیم ساعات دروس بدینقرار است:

صبحها مخصوص تدریس رکنهای اجتماعی وعلمی خواهد بود. هفته‌ای ۱۲ ساعت برای تدریس رکن اجتماعی و ٦ ساعت مخصوص تدریس رکن علمی . سه بعد ازظهر درهفته مخصوص رکن هنری ودو بعد ازظهر برای ورزش کارهای اجتماعی ویك بعدازظهر تعطیل است مطابق جدول ذیل :

صبحها هفته‌ای ۱۸ ساعت	۱۲ ساعت تدریس رکن اجتماعی ٦ ساعت تدریس رکن علمی
عصرها هفته‌ای ۱۰ ساعت	۳ بعدازظهر ٦ ساعت کارهای هنری

۲ بعدازظهر ٤ ساعت ورزش و کارهای فوق برنامه

۱ بعدازظهر ۲ ساعت تعطیل

٦ ـ وزارت فرهنگ در اولین تابستان قبل از اجرای این برنامه کلاس تابستانی مدت ٦ تا ۸ هفته تشکیل خواهد داد. در این کلاس فارغ‌التحصیلان دانشسراهای تهران ومعلمان داوطلب را بطرز تدریس این برنامه راهنمائی خواهد کرد. این دسته میتوانند در حل هر مسئله‌ای که برای تدریس طرح شده کتابچه‌ای تهیه کنند. وزارت فرهنگ باید این جزوه های کوچك را که علاوه بر تشریح مسائل برنامه شامل مختصری از اصول فلسفی وروانشناسی این روش وطرز اجرای آن میباشد تهیه کند و در دسترس عموم معلمان قرار دهد.

۷ ـ وزارت فرهنگ برای راهنمائی معلمان جزوه هائی (از ٥ تا ۲٥ صفحه) شامل طرح مسائلی در هریك از سه رکن مختلف برنامه تنظیم میکند. در این جزوه ها باهمیت ومقاصد هرموضوع و کتابها ووسایل ومنابعی که میتوان بتوسط آنها هر مسئله را حل کرد ذکر میشود.

۸ ـ امتحانات وارزش کار دانش آموزان چون باید بتدریج در طول مدت تحصیلی معین شود برطبق آئین‌نامه جداگانه عمل خواهد شد.

۹ ـ وزارت فرهنگ در سال تحصیلی جاری برای نمونه دردو کلاس پنجم وششم یك دبستان مطابق این روش عمل خواهد کرد و گزارشی دراین خصوص تهیه خواهد نمود و بنظر شورایعالی فرهنگ خواهد رسانید وضمناً دستور خواهد داد شاگردان کلاس ششم یعنی کلاس دوم این دوره چهارساله را باینطریق ارتقاء یافته‌اند، در امتحانات نهائی راگزارش خواهد داد

۱۰ـ این روش بتدریج برحسب میزان تهیه معلم ووسائل در نقاط مختلف کشور باید عملی شود ودرضمن عمل نقایص آن مرتفع گردد.

بدنبال کمیسیون یاد کرده کمیسیون دیگری برای تهیه برنامه دورهٔ تخصصی تشکیل گردید که اینك متن گزارش آنرا از نظر خوانندگان میگذرانند.

مقصود وهدف از تحصیلات این دوره تهیه جوانانی است که برای اجتماع مفید وسودمند باشند و بتوانند بامعلوماتی که در این دوره فرامیگیرند احتیاجات

کشوررا رفع کنند بنابراین برای این منظور فعلا چهارشعبه کشاورزی ، حرفه‌ای ، هنرهای زیبا ، فنی دختران در نظر گرفته شده است و همچنین یکی از هدفهای تحصیلات این دوره تهیه آموزگار برای تدریس در کلاسهای ابتدائی و تعلیمات عمومی است . برای این منظور شعبه تربیت معلم تشکیل میشود و چون یکی دیگر از مقاصد تحقیقات این دوره تهیه دانشجو برای دانشگاه است ، سه شعبه دیگر ادبی ، طبیعی و ریاضی منظور گردید .

بادر نظر گرفتن مراتب فوق تحصیلات این دوره بشعبه‌های کشاورزی، حرفه‌ای هنرهای زیبا ، فنی دختران ، تربیت معلم ، ادبی ، طبیعی و ریاضی و درصورت اقتضا بشعب دیگر تقسیم میشود .

کلیات :

۱ ـ مدت تحصیلات درهریك از این شعب سه سال خواهد بود .

۲ ـ در تمام این شعب درمدت سه سال علاوه بر برنامه‌های اختصاصی خود ۱۸ ساعت صرف تدریس زبان فارسی و اخلاق و علوم اجتماعی و ۱۸ ساعت دیگر صرف تدریس زبان خارجه خواهد شد بدین ترتیب :

سال اول ۱۴ ساعت ـ ۷ ساعت فارسی و اخلاق و علوم اجتماعی ـ ۷ ساعت زبان خارجه
سال دوم ۱۲ » ۶ » » » » » ۶ » » »
سال سوم ۱۰ » ۵ » » » » » ۵ » » »

تبصره ۱ ـ منظور از تعلیمات اخلاق و علوم اجتماعی تربیت فضائل اخلاقی دانش آموز و آگاه ساختن او باموراجتماعی کشور و تشکیلات مملکت و اطلاعات عمومی راجع بوضع دنیا وهمچنین دانستن وقوانین کلی آداب معاشرت و آداب مذهبی است .

این مطالب ضمن تدریس زبان فارسی وزبان خارجه انجام میگیرد ، بطوریکه علاوه برفهم مطالب فوق تسلط اودرزبان فارسی وزبان خارجه بیشترخواهد شد.

تبصره ۲ ـ چون مواد برنامه بشعبه‌های تخصصی تقسیم گردیده و از نرا کم مواد مختلف کاسته شده است بنابراین دانش آموزان در رشته تخصصی بیش از سابق کسب معلومات میکنند .

شعبه های ادبی و طبیعی و ریاضی

فعلا جداول تقسیم ساعات برنامه شعبه‌های ادبی و طبیعی و ریاضی تهیه و تقدیم میشود تا پس از تصویب ، بکمیسیونهای مخصوص برای تهیه برنامه اختصاصی هر شعبه ارجاع گردد .

شعبه ادبی

	درس	ساعت
سال اول	زبان فارسی و اخلاق و علوم اجتماعی (درس مشترک)	هفته‌ای ۷ ساعت
	زبان خارجه	« ۷ »
	ادبیات فارسی	« ٦ »
	عربی	« ۲ »
	تاریخ و جغرافیا	« ٤ »
	جمع	۲٦ ساعت
سال دوم	زبان فارسی و اخلاق و علوم اجتماعی	هفته‌ای ٦ ساعت
	زبان خارجه	« ٦ »
	ادبیات فارسی	« ٦ »
	عربی	« ٤ »
	تاریخ و جغرافیا	« ۳ »
	فلسفه	« ۳ »
	جمع	۲۸ ساعت

شعبه ریاضی

سال اول ریاضی :

درس	ساعت
فارسی و اخلاق و علوم اجتماعی	هفته‌ای ۷ ساعت
زبان خارجه	« ٦ »
ریاضی	« ٦ »
فیزیک و شیمی	« ٦ »
جمع	۲۵ ساعت

سال دوم ریاضی :

درس	ساعت
فارسی و اخلاق و علوم اجتماعی	هفته‌ای ٦ ساعت

زبان خارجه	هفته ای ٦ ساعت
ریاضی	« ۱۰ «
فیزیك وشیمی	« ٦ «
جمع	۲۸ ساعت

سال سوم ریاضی :

فارسی واخلاق وعلوم اجتماعی	هفته‌ای ٥ ساعت
زبان خارجه	« ٥ «
ریاضی	« ۱۰ «
فیزیك و شیمی	« ۸ «
جمع	۲۸ ساعت

تبصره - کلیات برنامه کلاسهای اول شعبه‌های تخصصی ادبی وطبیعی و ریاضی طوری تنظیم شده که دانش آموز پس ازاتمام سال اول یك شعبه و موفقیت در آن اگر بخواهند بشعبه دیگری منتقل شود میتواند درشهریورماه با امتحان دادن مواد اختصاصی آن شعبه موردنظردرسال دوم آن شعبه واردشود . (تهیه جداول ساعات برنامه‌دروس اختصاصی شعب دیگرموقوف بتشکیل کمیسیونهائی ازاشخاص متخصص خواهد بود) .

بطور کلی ازلحاظ اصلاحات ضروری وفوری وزارت فرهنگ وسازمانهای آن باید اقدامات مؤثری بشود و هرچند که اساس تشکیلات و اصلاحات فرهنگی بستگی بمقدار بودجه وشخصیت وزیر ومأموران فرهنگی ومجریان باتجربه ودلسوز فرهنگی دارد معهذا برای روشن شدن برنامه کار ودر دست داشتن اصولی که شامل پایه واساس کار باشد پیشنهادهای زیر درقسمت اصلاحات فنی و اداری وسازمانی تقدیم میگردد :

۱ - دوره چهارساله تحصیلات ابتدائی تدریجاً درظرف ده سال تعمیم یابد و اجباری بشود ووسایل تعلیم و تربیت برای ۱۰۰۰۰۰ دانش آموزجدید فراهم گردد.

۲ - باید برای تحصیل دانش آموزان فوق ساختمان مخصوصی که با اصول بهداشت وآموزش و پرورش منطبق باشد تهیه بشود . هر دبستان باندازه احتیاج دارای کلاس واطاق دفتر ویك زمین بوسعت کافی با اثاثیه ورزش خواهد بود و در شهرها یك تالار اجتماع ودر دهات دستگاهی جداگانه برای منزل مدیر در ضمن

ساختمان دبستان منظوراست . در دهات تالار اجتماع از انضمام یك کلاس با دفتر درمواقع ضروری تشکیل بشود .

۳ - باید عده‌لازم دانشسرای مقدماتی با ساختمان مخصوص شبانه روزی که علاوه بر کلاس‌دارای‌خوابگاه‌واطاق‌غذاخوری‌وتالارمطالعه‌وآزمایشگاه‌و کتابخانه وزمین و تالارورزش واستخروتالاراجتماع باشد دایر گردد. این‌دانشسراها گنجایش پذیرائی سالی ۳۰۰۰ نفررا داشته باشد بطوریکه هرسال ازاین دستگاه ۱۵۰۰ نفر آموزگار تربیت شود تا در دو دوره ده ساله با آموزگاران فعلی نیازمندی کلیه دبستانهای کشوررا ازحیث آموزگارتربیت‌شده رفع کنند و بعدها بترتیب آموزگار بمنظور پر کردن محلهای آموزگارانی که‌باز نشسته‌میشوند‌یافوت‌میکنند‌همت گمارد.

۴ - چند دانشسرای کشاورزی شبانه روزی در محلهای مناسب با وسایل و تجهیزات کامل برای‌تربیت سالی ۱۵۰ تن‌آموزگار که بتوانند بتعلیم و تربیت اطفال دهات بپردازند دایر بشود .

۵ - باید درظرف ده‌سال یکهزار دبستان باوسایل کافی ازحیث آب وزمین ولوازم کشاورزی تحت سرپرستی‌آموزگاران فارغ‌التحصیل دانشسرا دایر گرددو مقصود آن باشد که باطفال دهات تعلیمات مخصوص کشاورزی بیاموزد وآنان را بآب وخاك علاقمند سازد .

۶- باید دراکثرشهرستانها مدارس‌حرفه‌ای‌دایرشود تااطفال بعدازتحصیلات چهارساله عمومی‌حرفه‌ای را بیاموزند . بدیهی است مراعات خواهد شد که مدارس مزبور درهرشهرستانی‌تأسیس‌میشود صنایع وحرفه‌های محلی آن‌شهرستان‌را نیزتـا حدودیکه مصلحت اقتصادی کشوراقتضا مینماید تعلیم وتشویق کند .

۷ - باید درهرسال وسایل‌تحصیل‌مجانی‌عده‌ای درحدود ۱۷۰۰۰۰ نفرسالمند فراهم شود وآنانرا ازراه تشویق ودرپاره‌ای موارد باجبار بتحصیل واداشت .

۸ - عدهٔ کافی‌دبیرستان درشهرستانها برای کسانیکه‌میخواهندتحصیلات‌خودرا ادامه دهند وبرای‌تحصیل دردانشسراهای مقدماتی‌یاعالی‌ویادانشکده‌ها آماده‌بشوند بردبیرستانهای فعلی افزوده گردد بطوریکه شماره دانش‌آموزان دبیرستانها نسبت بعده‌فعلی‌یك برابرو نیم افزایش‌یابد .

۹ - بایدبرای‌دبیرستانهاعموماًبنای‌مخصوصی که دارای‌آزمایشگاه‌و کتابخانه کامل‌مناسبی باشدساخته‌بشود وهر دبیرستان زمین ولوازم ورزش درحدود احتیاج داشته باشد .

۱۰ - باید دستگاه بازرسی ازاشخاص بصیر و کارآزموده برای مراقبت دائم درامر تعلیم و تربیت وراهنمائی کارآموزان ودبیران توسعه یابد .

۱۱ - باید در کلیه شهرستانها درمانگاهی دائر گردد که دارای چندتن اطبای متخصص دررشته های مختلف ومجهز بابزار وادوات لازم باشد تا در بهداشت دانش‌آموزان مراقبت لازم بعمل آورند ومخصوصاً درمعالجه کچلی و تراخم اقدام کنندو آنرا ازمدارس براندازند وهمچنین ازشیوع امراض جلوگیری بعمل آورند. دردهات درمانگاهها برای انجام همین منظور با وسائل لازم بطورسیار و بقدر لزوم دایر گردد .

۱۲ - باید بدانش‌آموزان بی بضاعتی که در دورهٔ تحصیلات ابرازشایستگی فوق‌العاده کرده باشند برای ادامه تحصیلات وبروزاستعدادآنان بصورت شبانه‌روزی یاطرق دیگرمساعدت بشود .

۱۳ - باید آموزشگاه شبانه روزی نمونه بمنظور آزمایش روشهای مختلف تعلیم وتربیت دایر گرددکه با توجه بحیثیات وخصوصیات ملی و اوضاع اجتماعی کشور بتوان روش مناسبی که تعمیم آن در کلیه آموزشگاههای کشورمصلحت باشدانتخاب یاایجاد کرد .

۱٤ - باید علاوه براراضی ورزش که دردبستانها ودبیرستانها ودانشسراها برای بازی دانش‌آموزان تهیه میشوددر ۳٤ شهرستان ، میدان عمومی ورزش فراهم کرد بدانسان که دارای یك استخرشنا و کلیه ساختمانهای فرعی باشد وگنجایش عده‌ای را در حدود ۱۰٪ جمعیت آن شهرستان داشته باشد . این میدانها باید دارای بازیگاه خاص فوتبال وبازیگاههای مخصوص بازیهای دیگرباشد وبرای مسابقه‌های عمومی دانش‌آموزان ویااهالی آن شهرستان ازآنها استفاده شود .

۱۵ - بایدیکدستگاه دانشسرای شبانه روزی که گنجایش یکصد نفرراداشته وبانواع وسایل ورزشی مجهز باشد برای تربیت دبیران ورزش درتهران دایر گردد.

۱٦ - وسایل مسافرت دستجات ورزشی برای مسابقه های ورزشی و تشویق و ترغیب دانش آموزان بورزش فراهم گردد .

۱۷ - باید یك کنسرواتوار که دارای کلیه وسایل و آلات و نوتهای موسیقی باشد بنا شود ووسایل تعلیم وتشویق هنرمندان وارباب ذوق فراهم گردد .

۱۸ - هرسال لااقل یکصددانشجو ازشایسته‌ترین دانش‌آموزان ودانشجویان ودبیران و آموزگاران و کارمندان وزارت فرهنگ از طریق مسابقه بمنظور تهیه استاد برای دانشگاه ومتصدیان امور فنی وزارت فرهنگ بکشورهای خارج اعزام وتحت سرپرستی و مراقبت قرارداده بشوند.

۱۹ - وسایل تألیف کتب مختلف و ترجمه کتابهای مفید از زبانهای خارجه بفارسی وهمچنین اززبان فارسی به زبان خارجه فراهم گردد ودانشمندان وارباب فضل را درتحقیق وتتبع تشویق وترغیب کنند.

۲۰ - باید نسبت بحفظ آثار باستانی وتعمیر بناهای تاریخی و کشف ونگاهداری آثارعتیقه ، توجه کافی و اقدام مؤثری بعمل بیاید . موزه ایران باستان در تهران و موزه‌های دیگردرقم و شیرازتکمیل و درعده‌ای ازشهرستانهای مناسب موزه های جدیدی دایر گردد .

۲۱ - باید دراصفهان یك پل آهنی بمنظورنگاهداری پلهای خواجووسی‌وسه پل ازآسیبی که ممکن‌است بسبب عبور کامیونها بآنها وارد گردد ساخته بشود.

۲۲- باید ساختمان‌موزه‌مردم شناسی‌تکمیل وموزه مزبور بصورت آبرومندی برای معرفی آداب ورسوم و خصوصیات نژادی آماده گردد.

۲۳ - باید بر کتابخانه‌ملی ساختمان مخصوصی که گنجایش یك میلیون کتاب داشته باشد تهیه ودرظرف ده سال کتابهای خطی‌وچاپی بمقدار کافی‌خریداری بشود وازبعضی نسخه‌های خطی‌لازم عکس برداری گردد .

۲۴ - باید در کتابخانه ملی دستگاههای فرعی‌ازقبیل کارگاه صحافی وعکاسی وفتوگراور وحروف ریزی ورستوران و گاراژدایر گردد .

۲۵ - باید درشهرستانها نیزمانند پایتخت ادارات اوقات ازفرهنگ تفکیك و تجزیه بشود تا باین‌ترتیب رؤسای‌فرهنگ مجال یابند که درامورتعلیم وتربیت بیشتر مراقبت کنند وضمناً رؤسای اوقاف نیزدرعمران وآبادی‌موقوفاتی که‌متصدی‌هستند بیشتربکوشند وهمچنین ازموقوفات عامه که متولی‌دارند نظارت کافی و دقیق‌تری بعمل‌خواهندآورد .

۲۶ - باید هفت آموزشگاه دینی بصورت شبانه‌روزی که‌هریك گنجایش ۱۲۰

نفر داشته باشد برای تربیت و پرورش عدهٔ افراد روحانی بمنظور احیای معارف اسلامی و نشر علوم شرقی و آشنا کردن افراد جامعه باصول دیانت تأسیس گردد .

درخصوص اصلاحات اداری وسازمانی وزارت فرهنگ چون بطور تفصیل در فصول سابق اشاره شده، برای اجتناب از اطاله کلام شرح کامل آنرا بجلد دیگری موکول میسازد .

پایان جلد اول

انتشارات دانشگاه تهران

۱ - وراثت (۱)	تألیف دکتر عزت‌الله خبیری
A Strain Theory of Matter - ۲	» » محمود حسابی
۳ - آراء فلاسفه دربارهٔ عادت	ترجمهٔ » برزو سپهری
٤ - کالبدشناسی هنری	تألیف » نعمت‌الله کیهانی
۵ - تاریخ بیهقی جلد دوم	بتصحیح سعید نفیسی
٦ - بیماریهای دندان	تألیف دکتر محمود سیاسی
۷ - بهداشت و بازرسی خوراکیها	» » سرهنگ شمس
۸ - حماسه سرائی در ایران	» » ذبیح‌الله صفا
۹ - مزدیسنا و تأثیر آن درادبیات پارسی	» » محمد معین
۱۰- نقشه برداری (جلد دوم)	» مهندس حسن شمسی
۱۱- گیاه شناسی	» حسین گل گلاب
۱۲- اساس‌الاقتباس خواجه نصیرطوسی	بتصحیح مدرس رضوی
۱۳- تاریخ دیپلوماسی عمومی (جلد اول)	تألیف دکتر حسن ستودهٔ تهرانی
۱٤- روش تجزیه	» » علی‌اکبر پریمن
۱۵- تاریخ افضل - بدایع الازمان فی وقایع کرمان	فراهم‌آوردهٔ دکتر مهدی بیانی
۱٦- حقوق اساسی	تألیف دکتر قاسم زاده
۱۷- فقه و تجارت	» زین‌العابدین ذوالمجدین
۱۸- راهنمای دانشگاه	—
۱۹- مقررات دانشگاه	—
۲۰- درختان جنگلی ایران	» مهندس حبیب‌الله ثابتی
۲۱- راهنمای دانشگاه بانگلیسی	—
۲۲- راهنمای دانشگاه بفرانسه	
Les Espaces Normaux -۲۳	تألیف دکتر هشترودی
۲٤- موسیقی دورهٔ ساسانی	» مهدی برکشلی
۲۵- حماسه ملی ایران	ترجمهٔ بزرگ علوی
۲٦- زیست شناسی (۲) بحث در نظریهٔ لامارك	تألیف دکتر عزت‌الله خبیری
۲۷- هندسه تحلیلی	» » علینقی وحدتی
۲۸- اصول گداز و استخراج فلزات (جلد اول)	تألیف دکتر یگانه حایری
۲۹- اصول گداز و استخراج فلزات (» دوم)	» » »
۳۰- اصول گداز و استخراج فلزات (» سوم)	» » »

شماره	عنوان	مؤلف
۶۶-	مکانیك فیزیك	تألیف دکتر کمال جناب
۶۷-	کالبدشناسی توصیفی (۲) - مفصل شناسی	» » امیراعلم- دکتر حکیم- دکتر کیهانی - دکتر نجم آبادی- دکتر نیك نفس
۶۸-	درمانشناسی (جلد اول)	تألیف دکتر عطائی
۶۹-	درمانشناسی (» دوم)	» » »
۷۰-	گیاه شناسی - تشریح عمومی نباتات	» مهندس حبیب‌الله ثابتی
۷۱-	شیمی آنالیتیك	» دکتر گاگیك
۷۲-	اقتصاد جلد اول	» » علی‌اصغر پورهمایون
۷۳-	دیوان سیدحسن غزنوی	بتصحیح مدرس رضوی
۷۴-	راهنمای دانشگاه	—
۷۵-	اقتصاد اجتماعی	تألیف دکتر شیدفر
۷۶-	تاریخ دیپلوماسی عمومی (جلد دوم)	» » حسن ستوده تهرانی
۷۷-	زیبا شناسی	» علینقی وزیری
۷۸-	تئوری سنتتیك گازها	» دکتر روشن
۷۹-	کارآموزی داروسازی	» » جنیدی
۸۰-	قوانین دامپزشکی	» » میمندی‌نژاد
۸۱-	جنگل‌شناسی جلد دوم	» مرحوم مهندس ساعی
۸۲-	استقلال آمریکا	» دکتر مجیر شیبانی
۸۳-	کنجکاویهای علمی و ادبی	—
۸۴-	ادوار فقه	» محمود شهابی
۸۵-	دینامیك گازها	» دکتر غفاری
۸۶-	آئین دادرسی دراسلام	» محمد سنگلجی
۸۷-	ادبیات فرانسه	» دکتر سپهبدی
۸۸-	از سربن تا یونسکو- دو ماه در پاریس	» » علی‌اکبر سیاسی
۸۹-	حقوق تطبیقی	» » حسن افشار
۹۰-	میکروب‌شناسی (جلد اول)	تألیف دکتر سهراب- دکتر میردامادی
۹۱-	میزراه (جلد اول)	» » حسین گلژ
۹۲-	» (جلد دوم)	» » » »
۹۳-	کالبد شکافی (تشریح عملی دست و پا)	» » نعمت‌الله کیهانی
۹۴-	ترجمه و شرح تبصره علامه (جلددوم)	» زین‌العابدین ذوالمجدین
۹۵-	کالبد شناسی توصیفی (۳) - عضله شناسی	» دکتر امیراعلم-دکتر حکیم دکتر کیهانی-دکتر نجم آبادی- دکتر نیك نفس
۹۶-	» » (۴) - رگ شناسی	» » » »
۹۷-	بیماریهای گوش و حلق و بینی (جلداول)	تألیف دکتر جمشید اعلم
۹۸-	هندسهٔ تحلیلی	» » کامکار پارسی
۹۹-	جبر و آنالیز	» » » »
۱۰۰-	تفوق و برتری اسپانیا (۱۵۵۹-۱۶۶۰)	» » بیانی

۳۱- ریاضیات در شیمی	نگارش دکتر هورفر
۳۲- جنگل شناسی (جلداول)	» مرحوم مهندس کریم ساعی
۳۳- اصول آموزش و پرورش	» دکتر محمد باقر هوشیار
۳۴- فیزیولژی گیاهی (جلداول)	» » اسمعیل زاهدی
۳۵- جبر و آنالیز	نگارش دکتر محمدعلی مجتهدی
۳۶- گزارش سفر هند	» » غلامحسین صدیقی
۳۷- تحقیق انتقادی در عروض فارسی	» » پرویز ناتل خانلری
۳۸- تاریخ صنایع ایران ـ ظروف سفالین	» » مهدی بهرامی
۳۹- واژه نامه طبری	» » صادق کیا
۴۰- تاریخ صنایع اروپا در قرون وسطی	» عیسی بهنام
۴۱- تاریخ اسلام	» دکتر فیاض
۴۲- جانورشناسی عمومی	» » فاطمی
۴۳- Les Connexions Normales	» » هشترودی
۴۴- کالبد شناسی توصیفی (۱) ـ استخوان‌شناسی	» « امیراعلم ـ دکتر حکیم دکتر کیهانی ـ دکتر نجم‌آبادی ـ دکتر نیك‌نفس ـ دکتر نائینی
۴۵- روان‌شناسی کودك	نگارش دکتر مهدی جلالی
۴۶- اصول شیمی پزشکی	» » آ. وارتانی
۴۷- ترجمه و شرح تبصرهٔ علامه (جلداول)	» زین‌العابدین ذوالمجدین
۴۸- اکوستیك «صوت» (۱) ارتعاشات ـ سرعت	» » ضیاء‌الدین اسمعیل بیگی
۴۹- انگل شناسی	» » ناصر انصاری
۵۰- نظریه توابع متغیر مختلط	» » افضلی‌پور
۵۱- هندسه ترسیمی و هندسه رقومی	» احمد بیرشك
۵۲- درس اللغة والادب (۱)	» دکتر محمدی
۵۳- جانور شناسی سیستماتیك	» » آزرم
۵۴- پزشکی عملی	» » نجم‌آبادی
۵۵- روش تهیه موادآلی	» » صفوی گلپایگانی
۵۶- مامائی	» » آهی
۵۷- فیزیولژی گیاهی (جلد دوم)	» » زاهدی
۵۸- فلسفه آموزش و پرورش	» دکتر فتح‌الله امیرهوشمند
۵۹- شیمی تجزیه	» » علی‌اکبر پریمن
۶۰- شیمی عمومی	» مهندس سعیدی
۶۱- امیل	ترجمهٔ مرحوم غلامحسین زیرك‌زاده
۶۲- اصول علم‌اقتصاد	تألیف دکتر محمود کیهان
۶۳- مقاومت مصالح	» مهندس گوهریان
۶۴- کشت گیاه حشره‌کش پیرتر	» مهندس میردامادی
۶۵- آسیب شناسی	» دکتر آرمین

عنوان	مؤلف
۱۳۸- مصنفات افضل الدین کاشانی	نگارش دکتر مینوی و یحیی مهدوی
۱۳۹- روان‌شناسی (از لحاظ تربیت)	» » علی‌اکبر سیاسی
۱۴۰- ترمودینامیك (۱)	» مهندس بازرگان
۱۴۱- بهداشت روستائی	نگارش دکتر زوین
۱۴۲- زمین شناسی	» » یدالله سحابی
۱۴۳- مکانیك عمومی	» » مجتبی ریاضی
۱۴۴- فیزیولوژی (جلد اول)	» » کاتوزیان
۱۴۵- کالبدشناسی و فیزیولوژی	» » نصرا ع نیك نفس
۱۴۶- تاریخ تمدن ساسانی (جلد اول)	» سعید نفیسی
۱۴۷- کالبدشناسی توصیفی (۵) قسمت اول سلسله اعصاب محیطی	» دکتر امیر اعلم - دکتر حکیم دکتر کیهانی - دکتر نجم آبادی - دکتر نیك نفس
۱۴۸- کالبدشناسی توصیفی (۵) قسمت دوم سلسله اعصاب مرکزی	» » » »
۱۴۹- کالبدشناسی توصیفی (۶) اعضای حواس پنجگانه	» » » »
۱۵۰- هندسه عالی (گروه و هندسه)	تألیف دکتر اسدالله آل بویه
۱۵۱- اندام‌شناسی گیاهان	» » پارسا
۱۵۲- چشم پزشکی (۲)	نگارش دکتر ضرابی
۱۵۳- بهداشت شهری	» » اعتمادیان
۱۵۴- انشاء انگلیسی	» بازارگادی
۱۵۵- شیمی آلی (ارگانیك) (۲)	» دکتر شیخ
۱۵۶- آسیب شناسی (گانگلیون استلر)	» » آرمین
۱۵۷- تاریخ علوم عقلی در تمدن اسلامی	» » ذبیح‌الله صفا
۱۵۸- تفسیر خواجه عبدالله انصاری	بتصحیح علی‌اصغر حکمت
۱۵۹- حشره‌شناسی	تألیف جلال افشار
۱۶۰- نشانه‌شناسی (علم العلامات) (جلد اول)	» دکتر محمدحسین میمندی نژاد
۱۶۱- نشانه‌شناسی بیماریهای اعصاب	» » صادق صبا
۱۶۲- آسیب‌شناسی عملی	» » حسین رحمتیان
۱۶۳- احتمالات و آمار	» » مهدوی اردبیلی
۱۶۴- الکتریسیته صنعتی	» » محمد مظفری زنگنه
۱۶۵- آئین دادرسی کیفری	» » محمدعلی هدایتی
۱۶۶- اقتصاد سال اول (چاپ دوم اصلاح شده)	» » علی‌اصغر پورهمایون
۱۶۷- فیزیك (تابش)	» » روشن
۱۶۸- فهرست کتب اهدائی آقای مشکوة (جلد دوم)	» علینقی منزوی
۱۶۹- » » » » » (جلد سوم-قسمت اول)	» محمدتقی دانش‌پژوه
۱۷۰- رساله بود و نمود	» محمود شهابی
۱۷۱- زندگانی شاه‌عباس اول	» نصرالله فلسفی
۱۷۲- تاریخ بیهقی (جلد سوم)	بتصحیح سعید نفیسی
۱۷۳- فهرست نشریات ابوعلی‌سینا بزبان فرانسه	» » »

عنوان	مؤلف
۱۰۱- کالبدشناسی توصیفی - استخوان‌شناسی اسب	تألیف دکتر میر بابائی
۱۰۲- تاریخ عقاید سیاسی	» » محسن عزیزی
۱۰۳- آزمایش و تصفیهٔ آبها	نگارش » محمد جواد جنیدی
۱۰۴- هشت مقاله تاریخی وادبی	» نصرالله فلسفی
۱۰۵- فیه مافیه	» بدیع‌الزمان فروزانفر
۱۰۶- جغرافیای اقتصادی (جلداول)	» دکتر محسن عزیزی
۱۰۷- الکتریسیته وموارد استعمال آن	» مهندس عبدالله ریاضی
۱۰۸- مبادلات انرژی در گیاه	» دکتراسمعیل زاهدی
۱۰۹- تلخیص البیان عن مجازات القران	» سید محمد باقر سبزواری
۱۱۰- دو رساله - وضع الفاظ و قاعده لاضرر	» محمود شهابی
۱۱۱- شیمی آلی (جلداول) تئوری واصول کلی	» دکتر عابدی
۱۱۲- شیمی آلی «ارگانیک» (جلداول)	» » شیخ
۱۱۳- حکمت الهی عام و خاص	» مهدی قمشهٔ
۱۱۴- امراض حلق و بینی وحنجره	» دکتر علیم مروستی
۱۱۵- آنالیز ریاضی	» » منوچهر وصال
۱۱۶- هندسه تحلیلی	» » احمد عقیلی
۱۱۷- شکسته بندی (جلد دوم)	» » امیر کیا
۱۱۸- باغبانی (۱) باغبانی عمومی	» مهندس شیبانی
۱۱۹- اساس التوحید	» مهدی آشتیانی
۱۲۰- فیزیک پزشکی	» دکتر فرهاد
۱۲۱- اکوستیک «صوت» (۲) مشخصات صوت - لوله - تار	» » اسمعیل بیگی
۱۲۲- جراحی فوری اطفال	» » مرعشی
۱۲۲- فهرست کتب اهدائی آقای مشکوة (۱)	» علینقی منزوی تهرانی
۱۲۴- چشم پزشکی (جلداول)	» دکتر ضرابی
۱۲۵- شیمی فیزیک	» » بازرگان
۱۲۶- بیماریهای گیاه	» » خبیری
۱۲۷- بحث در مسائل پرورش اخلاقی	» » سپهری
۱۲۸- اصول عقاید و کرائم اخلاق	» زین‌العابدین ذوالمجدین
۱۲۹- تاریخ کشاورزی	» دکتر تقی بهرامی
۱۳۰- کالبدشناسی انسانی (۱) سر و گردن	» » حکیم و دکتر گنج بخش
۱۳۱- امراض واگیر دام	» » رستگار
۱۳۲- درس اللغة والادب (۲)	» » محمدی
۱۳۳- واژه نامه گرگانی	» » صادق کیا
۱۳۴- تک یاخته شناسی	» » عزیز رفیعی
۱۳۵- حقوق اساسی چاپ پنجم (اصلاح شده)	» » قاسم زاده
۱۳۶- عضله وزیبائی پلاستیک	» » کیهانی
۱۳۷- طیف جذبی واشعهٔ ایکس	» » فاضل زندی

۲۰۹- شیمی بیولوژی — تألیف دکتر مامی

۲۱۰- میکربشناسی (جلد دوم) — « آقایان دکتر سهراب- دکتر میردامادی

۲۱۱- حشرات زیان‌آور ایران — « مهندس عباس‌دواچی

۲۱۲- هواشناسی — « دکتر محمد منجمی

۲۱۳- حقوق‌مدنی — « « سیدحسن امامی

۲۱۴- ماخذقصص و تمثیلات مثنوی — نگارش آقای فروزانفر

۲۱۵- مکانیك استدلالی — « پرفسور فاطمی

۲۱۶- ترمودینامیك (جلد دوم) — « مهندس بازرگان

۲۱۸- گروه بندی وانتقال خون — « دکتریحیی پویا

۲۱۸- فیزیك ، ترمودینامیك(جلداول) — « « روشن

۲۱۹- روان پزشکی (جلدسوم) — « « میرسپاسی

۲۲۰- بیماریهای درونی (جلداول) — « « میمندی‌نژاد

۲۲۱- حالات‌عصبانی یا نورز — ترجمه « چهرازی

۲۲۲- کالبدشناسی توصیفی (۷) (دستگاه گوارش) — تألیف دکتر امیراعلم - دکترحکیم دکتر کیهانی-دکترنجم‌آبادی- دکتر نیك‌نفس

۲۲۳- علم‌الاجتماع — تألیف دکتر مهدوی

۲۲۴- الهیات — « فاضل تونی

۲۲۵- هیدرولیك‌عمومی — « مهندس ریاضی

۲۲۶- شیمی عمومی‌معدنی‌فلزات(جلداول) — تألیف دکتر فضل‌الله شیروانی

۲۲۷- آسیب‌شناسی آزردکیهای سورنال « غده فوق کلیوی » — « « آرمین

۲۲۸- اصول‌الصرف — « علی‌اکبرشهابی

۲۲۹- سازمان فرهنگی ایران — تألیف دکترعلی کنی

۲۳۰- فیزیك، ترمودینامیك (جلد دوم) — نگارش دکتر روشن

۲۳۱- راهنمای‌دانشگاه — —

۲۳۲- مجموعهٔ اصطلاحات علمی — —

۲۳۳- بهداشت غذائی (بهداشت نسل) — نگارش دکتر فضل‌الله صدیق

۲۳۴- جغرافیای کشاورزی ایران — « دکترتقی بهرامی

۲۳۵- ترجمه‌النهایه باتصحیح ومقدمه(۱) — « آقای‌سیدمحمدسبزواری

۲۳۶- احتمالات و آمارریاضی (۲) — « دکتر مهدوی اردبیلی

۲۳۷- اصول‌تشریح چوب — « مهندس‌رضا حجازی

۲۳۸- خون‌شناسی عملی (جلداول) — « دکتررحمتیان‌دکترشمسا

۲۳۹- تاریخ ملل قدیم آسیای غربی — « « بهمنش

۲۴۰- شیمی‌تجزیه — « « شیروانی

۲۴۱- دانشگاهها و مدارس عالی امریکا — « «ضیاءالدین‌اسمعیل‌بیگی

۲۴۲- پانزده‌گفتار — « آقای مجتبی‌مینوی

۲۴۳- بیماریهای خون (جلد دوم) — « دکتر یحیی پویا

۱۷۴- تاریخ مصر (جلداول) — تألیف احمد بهمنش
۱۷۵ - آسیب‌شناسی آزردگی سیستم رتیکولو آندوتلیال — « دکتر آرمین
۱۷۶- نهضت‌ادبیات‌فرانسه دردوره رومانتیك — « مرحوم‌زیرك‌زاده
۱۷۷- فیزیولژی (طب عمومی) — نگارش‌دکتر مصباح
۱۷۸- خطوط لبه‌های جذبی (اشعهٔ ایکس) — « « زندی
۱۷۹- تاریخ مصر (جلددوم) — « احمد بهمنش
۱۸۰- سیرفرهنك‌درایران‌ومغرب‌زمین — « دکتر صدیق‌اعلم
۱۸۱- فهرست کتب‌اهدائی آقای‌مشکوة (جلدسوم-قسمت‌دوم) — « محمدتقی دانش‌پژوه
۱۸۲- اصول‌فن کتابداری — « دکترمحسن صبا
۱۸۳- رادیو الکتریسیته — « « رحیمی
۱۸۴- پیوره — « « محمود سیاسی
۱۸۵- چهاررساله — « محمد سنگلجی
۱۸۶-آسیب‌شناسی (جلددوم) — « دکتر آرمین
۱۸۷- یادداشت‌های‌مرحوم قزوینی — فراهم‌آورده آقای ایرج افشار
۱۸۸- استخوان شناسی مقایسه‌ای (جلددوم) — تألیف دکتر میربابائی
۱۸۹- جغرافیای‌عمومی (جلداول) — « « مستوفی
۱۹۰- بیماریهای واگیر (جلداول) — « « غلامعلی‌بینش‌ور
۱۹۱- بتن فولادی (جلد اول) — » مهندس خلیلی
۱۹۲- حساب‌جامع وفاضل — نگارش دکتر مجتهدی
۱۹۳- مبدء ومعاد — ترجمه آقای محمودشهابی
۱۹۴- تاریخ‌ادبیات روسی — تألیف « سعید نفیسی
۱۹۵- تاریخ‌تمدن ایران ساسانی (جلددوم) — » » » »
۱۹۶- درمان تراخم با الکتروکوآگولاسیون — « دکتر پرفسور شمس
۱۹۷- شیمی وفیزیك (جلداول) — « « توسلی
۱۹۸- فیزیولوژی عمومی — « « شیبانی
۱۹۹- داروسازی جالینوسی — « « مقدم
۲۰۰- علم‌العلامات نشانه‌شناسی (جلد دوم) — « « میمندی نژاد
۲۰۱- استخوان شناسی (جلد اول) — « « نعمت‌اله کیهانی
۲۰۲- پیوره (جلد دوم) — « « محمود سیاسی
۲۰۳- علم‌النفس ابن‌سینا وتطبیق‌آن با روانشناسی جدید — « « علی‌اکبر سیاسی
۲۰۴- قواعدفقه — « آقای محمودشهابی
۲۰۵-تاریخ‌سیاسی‌ودیپلوماسی‌ایران — « دکتر علی‌اکبر بینا
۲۰۶- فهرست مصنفات ابن‌سینا — « « مهدوی
۲۰۷- مخارج‌الحروف — تصحیح‌وترجمهٔ‌دکتر پرویز ناتل‌خانلری
۲۰۸- عیون الحکمه — ازابن‌سینا - چاپ عکسی

عنوان	نگارش
۲۷۷- مدخل منطق صورت	نگارش دکتر غلامحسین مصاحب
۲۷۸- ویروسها	« « فرج‌الله شفا
۲۷۹- تالفیت‌ها (آلکها)	« « عزت‌الله خبیری
۲۸۰- گیاه‌شناسی سیستماتیک	« « محمد درویش
۲۸۱- تیره‌شناسی (جلد دوم)	« « پارسا
۲۸۲- احوال و آثار خواجه نصیرالدین طوسی	« مدرس رضوی
۲۸۳- احادیث مثنوی	« آقای فروزانفر
۲۸۴- قواعد النحو	« قاسم تویسرکانی
۲۸۵- آزمایشهای فیزیک	« دکتر محمدباقر محمودیان
۲۸۶- پندنامه اهوازی یا آئین پزشکی	« « محمود نجم‌آبادی
۲۸۷- بیماریهای خون (جلد سوم)	« « یحیی پویا
۲۸۸- جنین شناسی (رویان‌شناسی) جلد اول	« « احمد شفائی
۲۸۹- مکانیک فیزیک (اندازه گیری مکانیک نقطه مادی و فرضیه نسبی) (چاپ دوم)	تألیف دکتر کمال‌الدین جناب
۲۹۰- بیماریهای جراحی قفسه سینه (ریه، مری، قفسه سینه)	« « محمدتقی قوامیان
۲۹۱- اکوستیک (صوت) چاپ دوم	« « ضیاءالدین اسماعیل بیگی
۲۹۲- چهار مقاله	بتصحیح « محمد معین
۲۹۳- داریوش یکم (پادشاه پارسها)	نگارش « منشی‌زاده
۲۹۴- کالبدشکافی تشریح عملی سر و گردن—سلسلهٔ اعصاب مرکزی	« « نعمت‌الله کیهانی
۲۹۵- درس اللغة والادب (۱) چاپ دوم	« « محمد محمدی
۲۹۶- سه گفتار خواجه طوسی	بکوشش محمدتقی دانش‌پژوه
۲۹۷- Sur les espaces de Riemann	نگارش دکتر هشترودی
۲۹۸- فصول خواجه طوسی	بکوشش محمدتقی دانش‌پژوه
۲۹۹- فهرست کتب اهدائی آقای مشکوة (جلد سوم) بخش سوم	نگارش محمدتقی دانش‌پژوه
۳۰۰- الرسالة المعینیة	« « «
۳۰۱- آغاز و انجام	« ایرج افشار
۳۰۲- رسالهٔ امامت خواجهٔ طوسی	بکوشش محمدتقی دانش‌پژوه
۳۰۳- فهرست کتب اهدائی آقای مشکوة (جلد سوم) بخش چهارم	« « «
۳۰۴- حل مشکلات معینه خواجه نصیر	« « «
۳۰۵- مقدمه قدیم اخلاق ناصری	« جلال‌الدین همائی
۳۰۶- بیوگرافی خواجه نصیرالدین طوسی (بزبان فرانسه)	نگارش دکتر امشه‌ای
۳۰۷- رساله بیست باب در معرفت اسطرلاب	« مدرس رضوی
۳۰۸- مجموعهٔ رسائل خواجه نصیرالدین	« « «
۳۰۹- سرگذشت و عقائد فلسفی خواجه نصیرالدین طوسی	« محمد مدرسی (زنجانی)
۳۱۰- فیزیک (پدیده‌های فیزیکی در دماهای بسیار خفیف) کتاب هفتم	« دکتر روشن
۳۱۱- رساله جبر و مقابله خواجه نصیر طوسی	بکوشش اکبر دانا سرشت

عنوان	نگارش
۲۴۴- اقتصاد کشاورزی	نگارش دکتر احمد هومن
۲۴۵- علم العلامات (جلد سوم)	« « میمندی نژاد
۲۴۶- بتن آرمه (۲)	« آقای مهندس خلیلی
۲۴۷- هندسهٔ دیفرانسیل	« دکتر بهفروز
۲۴۸- فیزیولژی گل ورده بندی تك لپه ایها	« « زاهدی
۲۴۹- تاریخ زندیه	« « هادی هدایتی
۲۵۰- ترجمه النهایه با تصحیح و مقدمه (۲)	« آقای سبزواری
۲۵۱- حقوق مدنی (۲)	« « دکتر امامی
۲۵۲- دفتر دانش و ادب (جزء دوم)	—
۲۵۳- یادداشتهای قزوینی (جلد دوم ب ، ت ، ث ، ج)	« ایرج افشار
۲۵۴- تفوق و برتری اسپانیا	« دکتر خانبابا بیانی
۲۵۵- تیره شناسی (جلد اول)	« « احمد پارسا
۲۵۶- کالبد شناسی توصیفی (۸) دستگاه ادرار و تناسل - پردهٔ صفاق	تألیف دکتر امیر اعلم - دکتر حکیم - دکتر کیهانی دکتر نجم آبادی - دکتر نیك نفس
۲۵۷- حل مسائل هندسه تحلیلی	نگارش دکتر علینقی وحدتی
۲۵۸- کالبد شناسی توصیفی (حیوانات اهلی مفصل شناسی مقایسه‌ای)	« « میر بابائی
۲۵۹- اصول ساختمان و محاسبه ماشینهای برق	« مهندس احمد رضوی
۲۶۰- بیماریهای خون ولنف (بررسی بالینی و آسیب شناسی)	« دکتر رحمتیان
۲۶۱- سرطان شناسی (جلد اول)	« « آرمین
۲۶۲- شکسته بندی (جلد سوم)	« « امیر کیا
۲۶۳- بیماریهای واگیر (جلد دوم)	« « بینش ور
۲۶۴- انگل شناسی (بندپائیان)	« « عزیز رفیعی
۲۶۵- بیماریهای درونی (جلد دوم)	« « میمندی نژاد
۲۶۶- دامپروری عمومی (جلد اول)	« « بهرامی
۲۶۷- فیزیولوژی (جلد دوم)	« « علی کاتوزیان
۲۶۸- شعر فارسی (در عهد شاهرخ)	« « یارشاطر
۲۶۹- فن انگشت نگاری (جلد اول و دوم)	نگارش ناصرقلی وادسر
۲۷۰- منطق التلویحات	« دکتر فیاض
۲۷۱- حقوق جنائی	تألیف آقای دکتر عبدالحسین علی آبادی
۲۷۲- سمیولوژی اعصاب	« « « چهرازی
۲۷۳- کالبد شناسی توصیفی (۹) (دستگاه تولید صوت و تنفس)	تألیف دکتر امیر اعلم - دکتر حکیم - دکتر کیهانی دکتر نجم آبادی - دکتر نیك نفس
۲۷۴- اصول آمار و کلیات آمار اقتصادی	نگارش دکتر محسن صبا
۲۷۵- گزارش کنفرانس الملی ژنو	« « جناب دکتر بازرگان
۲۷۶- امکان آلوده کردن آبهای مشروب	نگارش دکتر حسین سهراب - دکتر میمندی نژ

۳۴۷ ـ نمایشنامه لوسید	ترجمهٔ دکتر سپهبدی
۳۴۸ ـ آب شناسی هیدرولوژی	تألیف دکتر جنیدی
۳۴۹ ـ روش شیمی تجزیه (۱)	» » فخرالدین خوشنویسان
۳۵۰ ـ هندسهٔ ترسیمی	» » جمال عصار
۳۵۱ ـ اصول الصرف	» علی اکبر شهابی
۳۵۲ ـ استخراج نفت (جلد اول)	» دکتر جلال الدین توانا
۳۵۳ ـ سخنرانیهای پروفسور رنه ونسان	ترجمه دکتر سیاسی ـ دکتر سیمجور
۳۵۴ ـ کورش کبیر	تألیف دکتر هادی هدایتی
۳۵۵ ـ فرهنگ غفاری فارسی فرانسه (جلد اول)	مهندس امیرجلال الدین غفاری
۳۵۶ ـ اقتصاد اجتماعی	دکتر سید شمس الدین جزایری
۳۵۷ ـ بیولوژی (وراثت) (تجدید چاپ)	» خبیری
۳۵۸ ـ بیماریهای مغز و روان (۳)	» حسین رضاعی
۳۵۹ ـ آئین دادرسی دراسلام (تجدیدچاپ)	آقای محمد سنگلجی
۳۶۰ ـ تقریرات اصول	» محمود شهابی
۳۶۱ ـ کالبد شکافی توصیفی (جلد ٤ ـ عضله شناسی اسب)	تألیف دکتر میربابائی
۳۶۲ ـ الرسالة الکمالیه فی الحقایق الالهیه	» سبزواری
۳۶۳ ـ بی‌حسی های ناحیه‌ای دردندان پزشکی	» دکتر محمود مستوفی
۳۶٤ ـ چشم و بیماریهای آن	» » باستان
۳۶۵ ـ هندسهٔ تحلیلی	» » مصطفی کامکار پارسی
۳۶۶ ـ شیمی آلی ترکیبات حلقوی (چاپ دوم)	» » ابوالحسن شیخ
۳۶۷ ـ پزشکی عملی	» » ابوالقاسم نجم آبادی
۳۶۸ ـ اصول آموزش وپرورش (چاپ سوم)	» » هوشیار
۳۶۹ ـ پرتو اسلام	بقلم عباس خلیلی
۳۷۰ ـ جراحی عملی دهان ودندان (جلد اول)	تألیف دکتر کاظم سیمجور
۳۷۱ ـ درد شناسی دندان (۱)	» » محمود سیاسی
۳۷۲ ـ مجموعهٔ اصطلاحات علمی (قسمت دوم)	ـ
۳۷۳ ـ تیره شناسی (جلد سوم)	» » احمد پارسا
۳۷٤ ـ المعجم	بتصحیح مدرس رضوی
۳۷۵ ـ جواهر الآثار (ترجمهٔ مثنوی)	بقلم عبدالعزیز صاحب الجواهر
۳۷۶ ـ تاریخ دیپلوماسی عمومی	تألیف دکتر محسن عزیزی
۳۷۷ ـ Textes Français	» بانو نفیسی
۳۷۸ ـ شیمی فیزیك (جلد دوم)	» دکتر علی اکبر توسلی
۳۷۹ ـ زیباشناسی	» آقای علینقی وزیری
۳۸۰ ـ بیماریهای مشترك انسان ودام	» دکتر میمندی نژاد
۳۸۱ ـ فرزان تن وروان	» » بصیر
۳۸۲ ـ بهبود نسل بشر	» » محمد علی مولو
۳۸۳ ـ یادداشتهای قزوینی (۳)	ایرج افشار
۳۸٤ ـ گویش آشتیان	تألیف دکتر صادق کیا

عنوان	مؤلف
۳۱۲ - آلرژی بیماریهای ناشی از آن	تألیف دکتر هادوی
۳۱۳ - راهنمای دانشگاه (بفرانسه) دوم چاپ	—
۳۱۴ - احوال و آثار محمد بن جریری طبری	تألیف آقای علی اکبر شهابی
۳۱۵ - مکانیك سینماتیك	» دکتر احمد وزیری
۳۱۶ - مقدمه روانشناسی (قسمت اول)	» دکتر مهدی جلالی
۳۱۷ - دامپروری (جلد دوم)	» « تقی بهرامی
۳۱۸ - تمرینات و تجربیات (شیمی آلی)	» « ابوالحسن شیخ
۳۱۹ - جغرافیای اقتصادی (جلد دوم)	» » عزیزی
۳۲۰ - پاتولوژی مقایسه‌ای (بیماریهای مشترك انسان ودام)	» » میمندی نژاد
۳۲۱ - اصول نظریه ریاضی احتمال	تألیف دکتر افضلی پور
۳۲۲ - رده بندی دولپه‌ای ها و بازدانگان	» » زاهدی
۳۲۳ - قوانین مالیه ومحاسبات عمومی ومطالعه بودجه از ابتدای مشروطیت تا حال	» » جزایری
۳۲۴ - کالبدشناسی انسانی (۱) سر و گردن (توصیفی - موضعی - طرز تشریح)	» » منوچهر حکیم و » سیدحسین گنج بخش
۳۲۵ - ایمنی شناسی (جلد اول)	» » میردامادی
۳۲۶ - حکمت الهی عام وخاص (تجدید چاپ)	» آقای مهدی الهی قمشه‌ای
۳۲۷ - اصول بیماری‌های ارثی انسان (۱)	» دکتر محمدعلی مولوی
۳۲۸ - اصول استخراج معادن	» مهندس محمودی
۳۲۹ - مقررات دانشگاه (۱) مقررات استخدامی ومالی	جمع آوری دکتر کی نیا
۳۳۰ - شلیمر	دانشکده پزشکی
۳۳۱ - تجزیه ادرار	مرحوم دکتر ابوالقاسم بهرامی
۳۳۲ - جراحی فك وصورت	تألیف دکتر حسین مهدوی
۳۳۳ - فلسفه آموزش وپرورش	» » امیرهوشمند
۳۳۴ - اکوستیك (۳) صوت	» » اسماعیل بیگی
۳۳۵ - الکتریسته صنعتی (جلداول چاپ دوم)	» مهندس زنگنه
۳۳۶ - سالنامه دانشگاه	—
۳۳۷ - فیزیك جلد هشتم - کارهای آزمایشگاه و مسائل ترمودینامیك	» دکتر روشن
۳۳۸ - تاریخ اسلام (چاپ دوم)	» » فیاض
۳۳۹ - هندسهٔ تحلیلی (چاپ دوم)	» » وحدتی
۳۴۰ - آداب اللغة العربیة وتاریخها (۱)	» » محمد محمدی
۳۴۱ - حل مسائل ریاضیات عمومی	تألیف دکتر کامکار پارسی
۳۴۲ - جوامع الحکایات	» » محمد معین
۳۴۳ - شیمی تحلیلی	» مهندس قاسمی
۳۴۴ - ارادهٔ معطوف بقدرت (اثر نیچه)	ترجمه دکتر هوشیا
۳۴۵ - دفتر دانش و ادب (جلد سوم)	مقالهٔ دکتر مهدوی
۳۴۶ - حقوق مدنی (جلداول تجدید چاپ)	تألیف دکتر امامی

عنوان	نگارنده
۴۲۰ - بیماریهای اعصاب (جلد نخست)	نگارش دکتر صادق صبا
۴۲۱ - مکانیك عمومی (جلد دوم)	» دکتر مجتبی ریاضی
۴۲۲ - صنایع شیمی معدنی (جلد اول)	» مهندس مرتضی قاسمی
۴۲۳ - مکانیك استدلالی	» پرفسور تقی فاطمی
۴۲۴ - تاریخ فرهنگ ایران	» دکتر عیسی صدیق
۴۲۵ - شرح تبصره آیة الله علامهٔ حلی (جلد دوم)	» زین العابدین ذوالمجدین
۴۲۶ - حکیم ازرقی هروی	بتصحیح مرحوم علی عبدالرسولی
۴۲۷ - علوم عقلی	نگارش دکتر ذبیح الله صفا
۴۲۸ - شیمی آنالیتیك	» دکتر گاگیك
۴۲۹ - فیزیك الکتریسیته (جلد دوم)	» » روشن
۴۳۰ - کلیات شمس تبریزی	باتصحیحات وحواشی آقای فروزانفر
۴۳۱ - کانی شناسی (تحقیق دربارهٔ بعضی از کانهای جزیره هرمز)	نگارش دکتر عبدالکریم قریب
۴۳۲ - فرهنك غفاری فارسی بفرانسه (جلد پنجم)	» امیر جلال الدین غفاری
۴۳۳ - ریاضیات درشیمی (جلد دوم)	» دکتر هورفر
۴۳۴ - تحقیق درفهم بشر	ترجمه دکتر رضازاده شفق
۴۳۵ - السعادة والاسعاد	بتصحیح مجتبی مینوی
۴۳۶ - تاریخ فرهنك اروپا	نگارش دکتر عیسی صدیق
۴۳۷ - نقشه برداری (جلد دوم)	» مهندس حسن شمسی
۴۳۸ - بیماریهای گیاه (تجدید چاپ)	» دکتر خبیری
۴۳۹ - حقوق مدنی (جلد سوم)	» دکتر سیدحسن امامی
۴۴۰ - سخنرانیهای آقای انیس المقدسی (استاد دانشگاه آمریکائی بیروت)	
۴۴۱ - دردشناسی دندان (جلد دوم)	نگارش دکتر محمودسیاسی
۴۴۲ - حقوق اساسی فرانسه	» » قاسم زاده
۴۴۳ - حقوق عمومی واداری	» » شیدفر
۴۴۴ - پاتولوژی مقایسه‌ای (جلد سوم)	» » میمندی نژاد
۴۴۵ - شیمی عمومی معدنی	» » شیروانی
۴۴۶ - فسیل شناسی	» » فرشاد
۴۴۷ - فرهنگ غفاری فارسی بفرانسه (جلد ششم)	» امیرجلال الدین غفاری
۴۴۸ - تحقیق درتاریخ قندسازی ایران	» مهندس ابرهیم ریاحی
۴۴۹ - مشخصات جغرافیای طبیعی ایران	» دکتر حسین گل گلاب
۴۵۰ - جراحی فك وصورت (جلد دوم)	» » حسین مهدوی
۴۵۱ - تاریخ هرودت	» » هادی هدایتی
۴۵۲ - تاریخ دیپلماسی عمومی (چاپ دوم)	» » حسن ستوده تهرانی

۳۸۵ ـ کالبد شکافی (تشریح عملی قفسه سینه وقلب وریه) نگارش دکتر نعمت‌الله کیهانی

۳۸۶ ـ ایران بعد از اسلام	» عباس خلیلی
۳۸۷ ـ تاریخ مصر قدیم (جلداول چاپ دوم)	» دکتر احمد بهمنش
۳۸۸ ـ آرگلونیاتها (۱) سرخس‌ها	» » خبیری
۳۸۹ ـ شیمی صنعتی (جلد اول)	» » رادفر
۳۹۰ ـ فیزیك عمومی الکتریسیته (جلد اول)	» » روشن
۳۹۱ ـ مبادی علم هوا شناسی	» » احمد سعادت
۳۹۲ ـ منطق و روش شناسی	» » علی اکبر سیاسی
۳۹۳ ـ الکترونیك (جلد اول)	» » رحیمی قاجار
۳۹۴ ـ فرهنگ‌غفاری (جلد دوم)	» مهندس جلال‌الدین‌غفاری
۳۹۵ ـ حکمت الهی عام وخاص (جلد دوم)	» محیی‌الدین مهدی الهی قمشه‌ای
۳۹۶ ـ گنج جواهر دانش (٤)	» حسن آل طه
۳۹۷ ـ فن کالبد گشائی و آسیب شناسی	» دکتر محمدکار
۳۹۸ ـ فرهنگ غفاری (جلد سوم)	» مهندس جلال‌الدین‌غفاری
۳۹۹ ـ مزدا پرستی در ایران قدیم	» دکتر ذبیح‌الله‌صفا
٤۰۰ ـ اصول روشهای ریاضی‌آمار	» » افضلی پور
٤۰۱ ـ تاریخ مصر قدیم (جلد دوم)	» » دکتراحمدبهمنش
٤۰۲ ـ عددمن بلغاء ایران فی‌الغة	» قاسم‌تویسرکانی
٤۰۳ ـ علم اخلاق (نظری وعملی)	» دکتر علی‌اکبر سیاسی
٤۰٤ ـ ادوارفقه (جلددوم)	» آقای محمودشهابی
٤۰٥ ـ جراحی عملی دهان‌ودندان (جلددوم)	» دکتر کاظم سیمجور
٤۰٦ ـ فیزیولژی‌بالینی	» » گیتی
٤۰۷ ـ سهم الارث	» نصراصفهانی
٤۰۸ ـ جبرآنالیز	» دکترمحمدعلی مجتهدی
٤۰۹ ـ هوا شناسی (جلد اول)	» » محمد منجمی
٤۱۰ ـ بیماریهای درونی (جلدسوم)	» » میمندی نژاد
٤۱۱ ـ مبانی فلسفه	» » علی‌اکبر سیاسی
٤۱۲ ـ فرهنگ غفاری (جلدچهارم)	» مهندس‌امیر جلال‌الدین غفاری
٤۱۳ ـ هندسهٔ تحلیلی (چاپ دوم)	» دکتراحمد سادات عقیلی
٤۱٤ ـ کالبد شناسی (عضله‌شناسی‌مقایسه‌ای) (جلدپنجم)	» » میربابائی
٤۱٥ ـ سالنامه دانشگاه ۱۳۳٦-۱۳۳٥	—
٤۱٦ ـ یادنامهٔ خواجه نصیر طوسی	نگارش دکتر صفا
٤۱۷ ـ تئوریهای اساسی ژنتیك	» » آزرم
٤۱۸ ـ فولاد وعملیات حرارتی آن	» مهندس هوشنگ خسرویار
٤۱۹ ـ تأسیسات آبی	» مهندس عبدالله ریاضی